ΜΑΚΕΔΟΝΙΚΑ ΓΡΑΜΜΑΤΑ

ΔΕΚΑΠΕΝΘΗΜΕΡΟ ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΚΟ Κι' ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΟ ΠΕΡΙΟΔΙΚΟ

Δ)ντής ΚΩΣΤΑΣ Δ. ΜΑΡΙΝΑΚΗΣ
ΓΡΑΦΕΙΑ ΣΤΟΑ ΚΑΡΑΣΣΟ 58 - ΤΗΛ. 62-69

Χρόνος 1ος—'Αρ Φύλλου 7-8
ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗ 25 Μαΐου 1944

Τιμή Φύλλου Δραχ. 200000
Συνδρομή Τρίμηνη 1000000

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΚΩΣΤΑ Δ. ΜΑΡΙΝΑΚΗ: . . . . Οἱ Νέοι κ' ἡ 'Εποχή μας
FR. CORPÉ: 'Οχτώβρης . . (ποίημα μετ. Κ. Χ'' Δημητρίου)
ΓΙΩΡΓ. ΘΕΜΕΛΗ: Τοῦ Λεβέντη καὶ τοῦ Χάρου ('Ανάλυση Γ')
ΠΑΡ. ΜΗΛΙΟΠΟΥΛΟΥ: . . . Τὰ Δάκρυά μου (Πεζοτράγουδο)
ΠΕΡ. ΣΤΑΣΙΝΟΠΟΥΛΟΥ: . . 'Αθῶοι καὶ "Ενοχοι (Διήγημα)
EDMOND ZALOUX: . . . . . Σκέψεις (μετ. Π. Γραμμάτα)
Λ. ΠΟΖΙΟΠΟΥΛΟΥ: . . . . . "Υμνος (Ποίημα)
Α. ΠΩΓΩΝΙΤΗ: . . . . . 'Ακουαρέλα (Ποίημα)
ΓΙΩΡΓ. ΔΕΛΙΟΥ: . . . . . 'Ηλέκτρα (Διήγημα)
FR. SCHILLER: Σκόρπιες σκέψεις σὲ μερικὰ Αἰσθητικὰ Ζητήματα (Β' Μετ. Τ. Στουγιαννάκη)
ΜΠΑΜΠΗ ΝΙΝΤΑ: . . . Βορειοελληνικὴ ποίηση (Μελέτη Ε')
ΒΑΣ. ΔΕΔΟΥΣΗ: . . 'Η Φοινικιὰ τοῦ Κ. Παλαμᾶ (Μελέτη Ζ')
Ν. ΓΕΩΡΓΙΑΔΗ: . . . Γράμματα ἑνὸς Γέρου σὲ μιὰ Νέα (Β')
Μ. CLAUDIUS: . . . . 'Ο Θάνατος (Ποίημα μετ. Ε. 'Αμὰ)
ΜΠ. ΝΙΝΤΑ: Κριτικὸ σημείωμα γιὰ τὴ ποιητικὴ συλλογὴ 'Αντιφεγγίσματα τοῦ 'Ηλ. Κατσόγιαννη
Σ.Τ ΒΑΣΙΛΕΙΑΔΗ: Κριτικὸ σημείωμα γιὰ τὸ βιβλίο «Ξωτικὴ Πολιτεία» τοῦ 'Ανδρ. Τζώρα
Γ. ΚΑΤΣΑΜΠΗ: . . . Κριτικὴ γιὰ τὴν "Εκθεση Ζωγραφικῆς
Π. ΜΑΡΙΝΑΚΗ: Κριτικὴ γιὰ τὸ Θέατρο (Καλ. 'Εταιρεία: Νεφέλες—Κρατικὸ Θέατρο: Καλόκαρδος Γρουσούζης, Μαρία Μαγδαληνή)

ΜΑΚΕΔΟΝΙΚΑ ΓΡΑΜΜΑΤΑ

ΧΡΟΝΟΣ 1ος | ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗ 25 ΜΑΪΟΥ 1944 | ΑΡΙΘ. ΦΥΛΛΟΥ 7-8

ΟΙ ΝΕΟΙ Κ' Η ΕΠΟΧΗ ΜΑΣ

ΤΟΥ ΚΩΣΤΑ Δ. ΜΑΡΙΝΑΚΗ

Κάθε τόσο, μὰ σήμερα περισσότερο ἀπὸ κάθε ἄλλη φορὰ ἀκούεται δυναμωμένη κι' ἀπαιτητικὴ ἡ φωνὴ τῶν νέων, ποὺ ζητοῦν τὴ θέση τους μέσα στὴν πνευματικὴ ζωὴ τοῦ τόπου μας. Καὶ πιὸ πολὺ ζητοῦν νὰ ὁδηγήσουν πιὰ παρὰ νὰ ὁδηγηθοῦν. Ζῶντας σὲ μιὰν ἐποχή, ποὺ τὴ βλέπο ν σὰν ἀποφαστικὴ γιὰ τὴν τύχη καὶ τὸν πολιτισμὸ τῆς ἀνθρωπότητας, πιστεύουν πὼς πρέπει αὐτοὶ μὲ τὰ νειάτα τους καὶ μὲ τὴν πλούσια σὲ δύναμη ζωή τους νὰ δώσουν τὴ μορφὴ τῆς καινούργιας ἐποχῆς.

Βασανισμένοι ἀπ' τὴν ἀγωνία τοῦ πολέμου καὶ διατηρῶντας μιὰ πικρὴν ἀνάμνηση γιὰ τῆς ἀστάθειας καὶ τοῦ κενοῦ τῆς μεσοπολεμικῆς περιόδου, δίκαια πρέπει νὰ ζητοῦν τὴ σωτηρία στὸ μέλλον καὶ νὰ θέλουν αὐτοὶ νὰ τὸ δημιουργήσουν.

Ἔτσι καθημερινὰ γράφονται καὶ λέγονται πολλά. Καὶ παντοῦ γίνεται ἕνα φοβερὸ κυνήγημα γιὰ τὴν αἰχμαλώτιση μιᾶς καινούργιας μορφῆς ζωῆς καὶ πολιτισμοῦ.

Ὅμως σὲ κάτι τέτοιες στιγμές, γιὰ ὅσους τὶς αἰσθάνονται καὶ τὶς θέλουν μεγάλες, ποὺ εἶναι βαθειὰ ἡ πνευματικὴ ἀγωνία καὶ ποὺ τόσο πιέζεται ἡ ψυχὴ ἀπ' τὴν ἀνάγκη τῆς ἀναζήτησης, πρὶν κινήσουμε γιὰ κάθε προσπάθεια, πρὶν δώσουμε στὸν ἑαυτό μας τὸ δικαίωμα νὰ μιλήση ὑπεύθυνα γιὰ τὶς βάσεις ἑνὸς καινούργιου πνευματικοῦ πολιτισμοῦ, πρέπει νὰ βάλουμε κάτω τὴν ἐποχὴ ποὺ ζήσαμε, τὴν ἱστορική μας παράδοση καὶ τὸν ἑαυτό μας. Καὶ νὰ τὰ δοῦμε ὅλα καὶ νὰ τὰ γνωρίσουμε ὅλα ὡς τὰ κατάβαθα χωρὶς νὰ μᾶς φοβίση τίποτα στὴν ἐξέτασην αὐτή.

Φέρνοντας ἔτσι κάτω ἀπ' τὸν ἔλεγχο τὴν παράδοση, τὴν ἱστορία ποὺ ζήσαμε καὶ τὸν ἑαυτό μας θὰ μάθουμε πολλὰ καὶ θὰ σκεφτοῦμε πολλά. Θὰ κινήσουμε πατῶντας γερὰ κι' ὄχι πετῶντας καὶ σπρωγμένοι ἀπ' τὸν ἄνεμο τῆς ἐποχῆς, σ' ἀναζητήσεις μάταιες καὶ σὲ προσπάθειες χωρὶς κανένα ἀποτέλεσμα.

Δὲν λέμε τίποτα καινούργιο διαπιστώνοντας πὼς κύριο χαρακτηριστικὸ τῆς ἀνάμεσα στοὺς δυὸ πολέμους ἐποχῆς ἦταν ἡ τεράστια ἀνάπτυξη τοῦ τεχνικοῦ πολιτισμοῦ.

Χάρη σὲ κάτι βασικὲς ἐφευρέσεις καὶ κυρίως χάρη στὴν καλλιέργεια καὶ τὴν ἀνάπτυξην αὐτῶν, ἐξασφαλίστηκε στὸν ἄνθρωπο μιὰ ἄνετη ἀπόλαυση ἀγαθῶν καὶ μιὰ προϋπόθεση γιὰ μιὰ καλύτερη κι' εὐκολώτερη πνευματικὴ καὶ ψυχικὴ καλλιέργεια. Τὸ ραδιόφωνο, ὁ κινηματόγραφος, ἡ ἐκμηδένιση τῶν ἀποστάσεων, ἡ τελειοποίηση καὶ ἡ ἀνάπτυξη τῆς τυπογραφείας, ἡ ἐξάπλωση τοῦ βιβλίου καὶ τῆς ἐφημερίδας ἦταν στοιχεῖα μὲ τὰ ὁποῖα δίνονταν στὴν ἀνθρώπινη κοινωνία μιὰ μοναδικὴ εὐκαιρία γιὰ ἕνα εὐκολώτερο πνευματικὸ καὶ ψυχικὸ ἀνέβασμα. Ὁ πνευματικὸς μόχθος καὶ ἡ καταπληκτικὴ ἰδιοφυΐα πέντε δέκα ἀτόμων μέσα σ' ὁλάκερη τὴν ἀνθρωπότητα χάρισε μοναδικὰ μέσα, ποὺ θὰ διευκόλυναν τεχνικὰ ὅσο ποτὲ ἄλλοτε τὴν ἀνθρωπότητα γιὰ νὰ καλλιεργήση τὶς πνευματικὲς καὶ ψυχικές της δυνάμεις. Μιὰ τέτοια ἱστορικὰ ἀξιοσημείωτη γιὰ τὴν ἐξέλιξη καὶ τελειοποίηση κυρίως τοῦ τεχνικοῦ πολιτισμοῦ τῆς ἀνθρωπότητας ἦταν ἡ ἐποχὴ τῶν εἴκοσι χρόνων ποὺ χωρίζουν τοὺς δυὸ πολέμους.

Σύμφωνα μὲ ὡρισμένην θεώρηση τῶν κοινωνικῶν φαινομένων ἀναγκαία συνέπεια θάπρεπε νάναι καὶ μιὰ ἀκμὴ στὸ πνευματικὸ πεδίο. Τέτοια θάπρεπε νάναι ἡ ἐποχὴ ποὺ ζοῦμε. Ὅμως δὲν εἶναι. Καὶ τὸ χειρότερο κι' αὐτὲς οἱ ψυχικὲς ἀρετὲς τῶν ἀτόμων καὶ τῶν ὁμάδων τίποτα δὲν ἀπόδοσαν. Τὸ προαιώνιο κοινωνικὸ αἴτημα τῆς ἀγάπης καὶ τῆς ἀλληλεγγύης κι' ἀπόδοσης στὸν ἄνθρωπο ὅλης τῆς ἀξίας ποὺ τοῦ ταιριάζει οὔτε κἂν φάνηκε σὰν ψυχικὴ ἀνάγκη τοῦ ἀτόμου καὶ τῆς κοινωνίας, πῆρε τὴν καθαρὴ μορφὴ ἑνὸς ὕποπτα εἰλικρινοῦς πολιτικοῦ αἰτήματος. Κι' ὅτι ἔγινε γιὰ τὸν ἄνθρωπο, ἔγινε μᾶλλον γιὰ μέσο πρὸς σκοπὸ παρὰ γιὰ σκοπὸς αὐτὸς καθ' ἑαυτόν. Κοινωνικὰ μπορεῖ σὲ κάτι νὰ ὠφέλησε τοῦτο, ὅμως μὲ τὴν πρώτη διαταραχὴ τῆς κοινωνικῆς ἰσορροπίας φάνηκε ξεκάθαρα πόσο ψεύτικα καὶ πόσο ἐπιπόλαια ἦταν τὰ αἰσθήματα τῆς κοινωνικῆς ἀλληλεγγύης καὶ τοῦ ἀνθρωπισμοῦ μέσα στὴν ψυχή μας. Εἶναι ἀμφίβολο μάλιστα ἂν κ' ἡ χριστιανικὴ διδασκαλία τῆς ἀγάπης μπόρεσε κάτι νὰ κάνη, μιὰ ποὺ ὁ αἰώνας μας προσπάθησε ν' ἀποτινάξη κάθε θεοκρατικὴ ἀντίληψη κι' ἐπομένως καὶ τὴν ἀντίληψη τῆς «ἀγάπης κι' ἀλληλεγγύης» σὰν ἠθικὸ πρόσταγμα τῆς Χριστιανικῆς Θρησκείας.

Τὸ συνεχὲς κυνήγημα τοῦ καινούργιου καὶ τοῦ πιὸ τέλειου στὸ τεχνικὸ (ὑλικὸ) ἐπίπεδο τοῦ πολιτισμοῦ, ἡ ἐμφάνιση νέων τεχνικὰ ἐξελιγμένων μορφῶν μηχανῆς, πίσω ἀπ' τὶς ὁποῖες κρύβονταν πάντα ὁ πνευματικὸς

μόχθος τοῦ ἀτόμου, ποὺ ἀχρήστευε κάθε μέρα, κάθε ὥρα τὴν παλιότερη μηχανή, δὲν ἄργησε νὰ μεταπηδήση καὶ στὶς καθαρὰ πνευματικὲς καὶ καλλιτεχνικὲς ἀναζητήσεις τῆς ἐποχῆς μας. Νομίστηκε μάλιστα, πὼς χρειάζεται ὁπωσδήποτε μιὰ τέλεια ἀπολύτρωση ἀπ' τὶς παλιὲς μορφὲς τοῦ πνευματικοῦ πολιτισμοῦ, ποὺ ἀποτελοῦν τὴν παράδοση, ἕνα τσάκισμα τῶν παλιῶν εἰδώλων καὶ μιὰ ἐγκάλειψη τῶν «χαμένων» ἰδανικῶν. Μάλιστα σὰν ἀντίδραση σὲ κάτι ἀποστεωμένους «ἀρχαιοπληκτους», πολλὲς φορὲς φωνάχτηκε «μακρυὰ ἀπ' τὴν κλασικὴ παράδοση» κι' ἀμφισβητήθηκε ἡ καθοδηγητική της ἀξία γιὰ τὴν ἐπιδίωξη ἑνὸς καινούργιου πνευματικοῦ πολιτισμοῦ στὸν τόπο μας. Ἔτσι φτάσαμε στὸν τόπο μας, ὅταν μιλοῦμε γιὰ παράδοση ν' ἀποστρέφουμε «τὸ πρόσωπον». Μᾶς φαίνονται ὅλα τόσο παλιὰ καὶ τόσο ἀνάξια λόγου σὰν τὸ καλύβι καὶ σὰν τὰ ξόανα τοῦ πρωτόγονου ἀνθρώπου.

Ὅμως γιατὶ νὰ συγχέουμε τὰ πράγματα. Γιατὶ νὰ μᾶς θαμπώνει τόσο ἡ τεράστια ἐξέλιξη στὴν κατάχτηση τῶν τεχνικῶν (ὑλικῶν) ἀγαθῶν τῆς ζωῆς; Ἐκεῖ εἶναι βέβαιο πὼς ποτὲ δὲν μποροῦμε νὰ μιλοῦμε γιὰ ἕνα ξαναγύρισμα. Δὲ μποροῦμε ποτὲ ν' ἀλλάξουμε τὸ ἀεροπλάνο μὲ τὶς φτεροῦγες τοῦ «Δαίδαλου» οὔτε νὰ ἐμπιστευθοῦμε τὶς συγκοινωνιακὲς ἀνάγκες τῆς ἐποχῆς μας στὰ καλοκάγαθα κι' εἰρηνικὰ ζῶα ἢ ἀκόμα καὶ σ' ἕνα αὐτοκίνητο τῆς περασμένης δεκαετίας, ὅταν ἔχουμε μπροστά μας πιὸ ἐξελιγμένα σὲ τεχνικὴ τελειότητα συγκοινωνιακὰ μέσα. Τὸ ἴδιο μποροῦμε νὰ ποῦμε γιὰ κάθε ἐξελισσόμενο τεχνικὸ μέσο. Κάθε ἐξέλιξή του καταντάει μοιραία στὴν ἐγκατάλειψη τῆς προηγούμενης μορφῆς. Πῶς μποροῦμε ὅμως νὰ ποῦμε σήμερα τὸ ἴδιο, μὲ τόση εὐκολία,—ποὺ καταντάει πολλὲς φορὲς παραφροσύνη—πὼς τὸ κύταγμα κι' ἡ ἀναζήτηση μορφῶν πνευματικοῦ πολιτισμοῦ στὴν παράδοση εἶναι ἐμπόδιο γιὰ τὴν ἐξέλιξη, μιὰ ποὺ ὄχι μόνο δὲν ξεπεράστηκε, μὰ ποὺ σὲ πολλὰ σημεῖα χρειάζεται σκληρὸς πνευματικὸς ἀγῶνας γιὰ νὰ κάνουμε ἕνα ἁπλὸ πλησίασμα τῆς ἐποχῆς ποὺ ὀνομάζουμε «κλασσική». Ἂς ἀναγνωρίσουμε τὴν ἀδυναμία τῆς ἐποχῆς μας νὰ ξεπεράσουμε ἢ νὰ πλησιάσουμε τὸν ἀρχαῖο πνευματικὸ πολιτισμὸ τῆς Ἀθηναϊκῆς Δημοκρατίας καὶ θὰ εἶναι τοῦτο ἡ εἰλικρινέστερη ἀποκάλυψη, ποὺ θὰ κάνουμε τὸν ἑαυτό μας.

Ἂς λυτρωθοῦμε ἀπ' τὴν ἐπήρεια κι' ἀπ' τὸ θάμπωμα ποὺ μᾶς φέρνουν στὰ μάτια οἱ τεχνικὲς κατακτήσεις γιὰ νὰ μπορέσουμε οἱ νέοι ἄνθρωποι νὰ ὑπερνικήσουμε τὶς πλάνες καὶ τὶς ψευδαισθήσεις μὲ τὶς ὁποῖες μᾶς ποτίζει κάθε τόσο ἡ πνευματικὴ ἐπιπολαιότητα τῆς ἐποχῆς μας.

Ἡ ἐξέλιξη τοῦ πνευματικοῦ πολιτισμοῦ θὰ γίνη μόνο ὕστερα ἀπὸ μιὰ βαθειὰ κατανόηση τοῦ σημείου, στὸ ὁποῖο βρισκόμαστε.

Ἂν πάψουμε δηλαδὴ νὰ πιστεύουμε πὼς ἐπειδὴ ὁ τεχνικὸς πολιτισμός μας ξεπέρασε τὸν τεχνικὸ πολιτισμὸ τῆς κλασσικῆς ἐποχῆς δὲ βρίσκεται ἐκεῖ τίποτα, ποὺ νὰ μὴ ξεπεράστηκε κι' ἐπομένως πὼς ματαιοπονοῦμε ψάχνοντας γιὰ ἰδανικὰ τοῦ πνευματικοῦ πολιτισμοῦ.

Τί ἦταν ἡ ἀρχαία Ἀθηναϊκὴ κοινωνία; Ἕνας κόσμος ἀπὸ φῶς. Κι' ὅμως οἱ Ἀθηναῖοι ζοῦσαν χωρὶς καμμιὰ ἀπ' τὶς σημερινὲς εὐκολίες τοῦ τεχνικοῦ μας πολιτισμοῦ. Τὴν ἡμέρα τοὺς φώτιζεν ὁ ἥλιος καὶ σὰ βράδυαζε μόνο τὸ φῶς τῶν λυχναριῶν καὶ τὸ φεγγάρι τοὺς συντρόφευε. Καμμιὰ ταχύτητα καὶ καμμιὰ βιασύνη δὲν διέκρινε τὴ βωδάμαξά τους καὶ τὰ κωπήλατα καράβια τους. Κατέβαιναν μὲ τὰ πόδια στὸν Πειραιὰ καὶ στὸ Φάληρο, χωρὶς ποτὲ νὰ φανταστοῦν τὸ θορυβόδικο πέρασμα τοῦ αὐτοκινήτου καὶ τοῦ «Ἠλεκτρικοῦ»....

Ἡ σκέψη τους ὅμως καὶ τὸ αἴσθημά τους πλημμύρισε κάθε ἐποχή. Δὲν ἦταν σκέψη ἢ αἴσθημα πέντε ἢ δέκα ἀτόμων, ποὺ χάνονταν μέσα στὴν ἄγνοια, τὴν ἀδιαφορία, τὸ περιγέλοιο ἢ τὴν κουταμάρα τῶν ἄλλων. Ἦταν ἡ πνευματικὴ ἀνάταση κι' ἀκτινοβολία ἑνὸς ὁλάκερου λαοῦ.

Μᾶς ἄφισε ἡ ἐποχὴ ἐκείνη ἔργα μνημειώδη. Ἔργα μέσα στὰ ὁποῖα μιὰ γιὰ πάντα ἔχουν αἰχμαλωτισθεῖ αἰώνιες ἀνθρώπινες μορφὲς κι' ἔχουν δωθεῖ στὴν ὕστατη καλλιτεχνική τους τελειότητα καὶ φιλοσοφικὴ πληρότητα, οἱ ἀγωνίες καὶ οἱ λαχτάρες τοῦ ζωντανοῦ ἀνθρώπου κάθε ἐποχῆς. Αὐτὸ εἶναι μιὰ πραγματικότητα ποὺ καταντάει περιττὸ νὰ τὴν τονίζη κανένας κάθε τόσο.

Ὅμως αὐτὸ εἶναι τὸ μικρότερο δεῖγμα τοῦ πνευματικοῦ πολιτισμοῦ μιᾶς ἐποχῆς. Ὅταν ἔτσι πέρνουμε τὴν ἐποχὴ ἐκείνη, σὰν παραγωγικὴ πέντε ἢ καὶ ἑκατὸ πνευματικῶν ἀνθρώπων, ποὺ ἡ συναισθηματικὴ καὶ νοητικὴ τους δύναμη ἔσπασε τὰ δεσμὰ κάθε ἐποχῆς, τὴν ἐποχὴ αὐτὴ δὲ μποροῦμε νὰ τὴ δοῦμε σὰν ἰδανικό, γιατὶ τὸ ἰδανικό μας θὰταν μιὰ χιμαιρικὴ ἀναζήτηση καὶ τίποτα περισσότερο.

Πρέπει στὴν ἐποχὴ ἐκείνη νὰ δοῦμε μιὰ ὁλόκληρη κοινωνία, ἕνα λαὸ ὁλάκερο νὰ κινῆται, στὴν πλειονότητά τους, ἄνετα μέσα στὰ δυνατώτερα φιλοσοφικὰ καὶ καλλιτεχνικὰ προβλήματα. Ἂν οἱ πνευματικοὶ δημιουργοὶ τῆς ἐποχῆς ἐκείνης εἶναι ἄξιοι κάθε ἐποχῆς ἄλλο τόσο ἄξιο κάθε ἐποχῆς ἦταν καὶ τὸ κοινωνικὸ σύνολο τῆς ἐποχῆς τους, δρώμενο ἀπὸ τὴ σκοπιὰ τοῦ πνευματικοῦ πολιτισμοῦ.

Μέσα στὴ μικρὴ κοινωνία τῶν Ἀθηνῶν πιὸ πολλοὶ θὰ μποροῦσαν ὄχι μόνο νὰ μιλήσουν μὰ καὶ νὰ ἐμβαθύνουν στὴν Πλατωνικὴ καὶ Ἀριστοτελικὴ φιλοσοφία, νὰ νοιώσουν

μέσα τους τὴν εὐεργετικὴ ἀπήχηση τῶν καλλιτεχνικῶν μορφῶν τῆς ποίησης τοῦ Ὅμηρου καὶ τῶν Τραγικῶν, ἀπ' ὅσους μποροῦν νὰ βρεθοῦν σήμερα σ' ὅλο τὸν κόσμο.

Μέσα στοὺς Πλατωνικοὺς διαλόγους φαίνεται καθαρὰ ἀπ' τὰ πρόσωπα τῶν διαλόγων, ποὺ τόσο ἐναλάσσονται καὶ τόσο ποικίλλουν, πόσοι μποροῦσαν κι' ἦταν ἄξιοι νὰ συζητοῦν μὲ τὸ Σωκράτη καὶ νὰ κρατοῦν τὴ συζήτηση σὲ ὕψος πνευματικῆς περιωπῆς, κι' ἀκόμα νὰ μετέχουν ψυχικὰ στὴν ἀγωνία τῶν στοχασμῶν καὶ τῆς ἀναζήτησης τοῦ πνευματικοῦ ἀνθρώπου. Μπορεῖ νᾶναι φανταστικοὶ οἱ διάλογοι. Ὅμως γιὰ τὴν ὕπαρξη τῶν προσώπων των βεβαιώνει ἡ ἱστορία. Βλέπουμε ἀκόμα στοὺς λόγους τῶν ρητόρων τὴν πραγματικὴ καὶ τὴ βαθειὰ ψυχικὴ καὶ πνευματικὴ τους προσπάθεια ὄχι νὰ κολακέψουν ἁπλὰ ἀλλὰ νὰ πείσουν τὸν ἀκροατή. Μέσα στὸ σύνολο ποὺ ἀκροᾶται δὲ βλέπουν ἕνα ὄχλο ἀλλὰ ἕνα λαὸ ὑψωμένο σὲ μιὰ ἀνώτερη πνευματικὰ πολιτιστικὴ βαθμίδα. Στὸ θέατρο ἡ κρίση τοῦ θεατῆ—καὶ θεατὴς εἶναι ὁλάκερη ἡ Ἀθηναϊκὴ κοινωνία—δὲν εἶναι μιὰ χαμένη κι' ἐπιπόλαια κουβέντα, εἶναι τὸ φανέρωμα μιᾶς βαθύτερης ψυχικῆς καὶ πνευματικῆς ἀνταπόκρισης, ἑνὸς ἀληθινοῦ σύνδεσμου ἀνάμεσα στὸ συγγραφέα καὶ στὸ κοινό, ποὺ δὲν εἶναι διόλου «κοινὸ» μὲ τὴ σημερινὴ πνευματικὴ ὑπόσταση.

Ἔτσι βλέποντας τὴν ὕφη τοῦ πνευματικοῦ πολιτισμοῦ τῆς ἐποχῆς ἐκείνης θὰ βροῦμε καὶ τὸ μεγαλύτερο κενὸ τῆς ἐποχῆς μας. Κοντὰ στὴ φιλοσοφικὴ[1] καὶ καλλιτεχνικὴ[2] κρίση ποὺ μᾶς δέρνει, στὴν ἔλλειψη δηλαδὴ ἰσχυρῶν πνευματικῶν πρωτοπόρων καὶ ὁδηγῶν λείπει κ' ἡ ἀντιπόκριση τοῦ μεγάλου κοινωνικοῦ συνόλου πρὸς τὸν πνευματικὸ ἄνθρωπο, πρὸς τὶς πνευματικὲς δημιουργίες. Ὑπάρχει τὸ δράμα τῆς ἀδυναμίας τοῦ λαοῦ νὰ παρακολουθήση ἀπό κοντὰ τὸν δρόμο τοῦ πνευματικοῦ πολιτισμοῦ. Ἡ εὐκολία τῆς ἀπόχτησης τῶν μέσων τοῦ ὑλικοῦ πολιτισμοῦ, ποὺ εἶναι συμπύκνωμα μόχθου ἄλλων ἀνθρώπων, ἀγοραζόμενο πολὺ εὔκολα καὶ πολὺ φτηνά, δὲ μπορεῖ νὰ μεταπηδήση καὶ στὸ πεδίο τοῦ πνευματικοῦ ἐκπολιτισμοῦ. Κι' ὅμως τὴν προϋπόθεση γιὰ μιὰ καινούργια ἐποχὴ μόνο σ' ἕνα τέτοιο πλησίασμα στὸν φιλοσοφικὸ στοχασμὸ καὶ στὸ καλλιτεχνικὸ φαινόμενο, ὄχι πέντε ἢ δέκα ἀτόμων ἀλλὰ μιᾶς κοινωνίας πνευματικῆς, πρέπει νὰ τὴν ἀναζητήσουμε.

Κάθε ἀνθρωπιστικὴ προσπάθεια καὶ κάθε προσπάθεια προνομιακῆς ἀξιολόγησης τοῦ ἀνθρώπου ἀπέναντι στ' ἄλλα φαινόμενα τοῦ κόσμου καὶ τῆς ζωῆς. Κάθε τάση γιὰ ἀνέβασμα τῆς κοινωνίας σὲ κάποια ἁρμονικώτερη σφαῖρα πολιτικῆς συμβίωσης, ἀπαιτεῖ (πρὶν ἀπ' ὅλα), ὄχι μόνο μιὰν ἀκμὴ τεχνικῆς ἐξέλιξης, ὄχι μόνο μιὰν ἁπλῆ ἐπιβολὴ ὡρισμένων δοξασιῶν σὰν οὐσιαστικῶν ἀληθειῶν, ὄχι μόνο μιὰ κατὰ συνθήκην ἀναγνώριση σὰν ἐξωτερικῆς ἀνάγκης τῆς «ἀγάπης» καὶ τῆς δικαιοσύνης, πράγματα ποὺ μὲ μιὰν ἁπλῆ ἀναταραχὴ χάνονται καὶ πέφτουν σὰν τὴ λεοντῆ ἀπ' τὸ γάϊδαρο τοῦ μύθου, ἀλλὰ μιὰ βαθύτερη ψυχικὴ καὶ πνευματικὴ καλλιέργεια ὁλόκληρου τοῦ λαοῦ. Αὐτὴ μόνο μὲ μιὰ ἀνασύνδεση τῆς κοινωνίας πρὸς τὸν πνευματικὸ ἄνθρωπο καὶ τὰ πνευματικὰ δημιουργήματα θὰ μποροῦσε νὰ πραγματοποιηθῆ καὶ σὰν τέτοια, νᾶναι καὶ τὸ ἰδανικὸ τοῦ νέου ἀνθρώπου καὶ τῆς νέας ἐποχῆς. Καὶ τὸ ἰδανικὸ αὐτὸ θὰ τὸ ζητήσουμε καὶ θὰ τὸ βροῦμε τελειωμένο μόνο στὴν ἀρχαία κλασικὴ παράδοσή μας, μιὰ ποὺ μόνο ἐκεῖ μπόρεσε κάποτε νὰ μᾶς δοθῆ στὴ πληρότητάτου ὁ πνευματικὸς πολιτισμὸς ἑνὸς ὁλάκερου λαοῦ.

ΚΩΣΤΑΣ Δ. ΜΑΡΙΝΑΚΗΣ

1) Γιὰ νὰ πλησιάσωμε στὸ νόημα τῆς ἀριστοτελικῆς πρώτης φιλοσοφίας χρειάζεται ἐπιμονὴ καὶ ἐγκαρτέρηση· ἡ Ἑλληνικὴ φιλοσοφία δὲν εἶναι σύνολο ἀπὸ προτάσεις ποὺ θὰ ἠμπορούσαμε νὰ οἰκειοποιηθοῦμε μνημονικὰ καὶ ἔπειτα νὰ τὶς ἀναπαραγάγωμε σὰν πλάκες γραμμοφώνων. Ἡ ἐλεεινότητα τῆς σημερινῆς ἐπαγγελματικῆς φιλοσοφίας. ἡ θρασύτητα τοῦ πλήθους τῶν ἀπαιδεύτων καὶ ἡ ὁλοκληρωτικὴ ἀποστείρωση τῶν πηγῶν τῆς ἀνθρώπινης ζωῆς ἀνοίγουν ἕνα χάσμα ἀγεφύρωτο· καὶ ἦταν σταλήθεια κάθε καιρὸ δύσκολο ἔργο ἡ φιλοσοφικὴ ἀνατένιση· σὰν κάτι φοβερὸ σὰν μηδενιστικὸ γιὰ τὴν ἀνθρώπινη ὕπαρξη. Ἕνας πολύμορφος δισταγμὸς εἶναι ἡ βασικὴ συμπεριφορὰ τοῦ ἀνθρώπου ἀπέναντί της· κάποτε ὁ δισταγμὸς αὐτὸς ἀποκορυφώνεται σὲ παραλήρημα ἀγανάκτησης, στὴ βιαιοπραγία τοῦ ἐγκλήματος, κι' ἂν τὸ τελευταῖο τοῦτο δὲν συμβεῖ στέκει πάντα στὴν ἀλήθεια ἀντιμέτωπη ἡ δόξα· αὐτὴ κάθε τόσο χαλκεύει τὰ συγχρονισμένα τάχα συστήματα. Κ.Δ. Γεωργούλη Ἀριστοτέλους Πρώτη Φιλοσοφία—Εἰσαγωγὴ(Ἡ ἑλληνικὴ φιλοσοφία καὶ τὸ χρέος τῆς ἑρμηνείας) σ III.

2) Παράδειγμα ὁ «ὑπερρεαλισμός» Ἡ τέλεια ἀπόμακρυνσή του ἀπ' τὴ λογικὴ κυριαρχία, ἡ ἀναζήτηση τῆς οὐσίας τῆς συναισθηματικῆς μας ζωῆς στὴ σφαῖρα τοῦ ὑποσυνείδητου, ἔφερε στὸ φῶς καὶ στὸν τόπο μας ἕνα ἀχαλίνωτο παραλήρημα, ποὺ δὲν ἔχει καμμιὰ σχέση μὲ τὴν ἀναζήτηση τῆς ἁρμονικῆς τελειότητας μορφῆς καὶ περιεχομένου στὴν τέχνη.

FR. COPPE

ΟΧΤΩΒΡΗΣ

Πρὶν ὁ χειμῶνας κρουσταλώση τὰ ρυάκια
καὶ πρὶν τὸν οὐρανό μ' ἀτμοὺς θολοὺς σκεπάση
τὰ ρόδα κύτα τὰ στερνὰ καὶ τὰ πουλάκια
στερνὴ φορὰ ἄκου πῶς λαλοῦν μέσα στὰ δάση.

Ὁ Ὀχτώβρης γιὰ στερνὴ φορὰ καὶ φέτο ἀφήνει
μέστ' στὴν λαμπάδα του τὰ πράματα νὰ μείνουν
ἡ πορφυρένια δύση του γύρω ξεχύνει
τὴ θεϊκιὰ μαγία τῶν καλονῶν ποὺ σβύνουν.

Ξέρεις πὼς τοῦτο πιότερο δὲ θὰ κρατήση
μὰ πάλι ἔλπιζε καρδιά μου πονεμένη
τώρα ποὺ ἡ θλίψη πλάκωσε σ' ὅλην τὴ φύση
κι' ὅσο εἶν' καιρὸς ἀπόλαψε ὅ,τι μένει.

Χτῖσε ἕνα κάστρο μαγικὸ στὴν Ἱσπανία
καὶ ξέχνα τὸ χειμῶνα ποὺ μ' ἀνατριχίλα
ἀκοῦς στὶς πόρτες νὰ βροντᾶ μ' ἄγρια μανία
κι' ἔρχεται νὰ σαρώση ἐλπίδες... νεκρὰ φύλλα.

Κ. Χ'' ΔΗΜΗΤΡΙΟΥ

"ΤΟΥ ΛΕΒΕΝΤΗ ΚΑΙ ΤΟΥ ΧΑΡΟΥ„ *

ΑΝΑΛΥΣΗ

ΤΟΥ κ. Γ. ΘΕΜΕΛΗ

Ὁ λαὸς λοιπὸν ξέρει νὰ κάνη καθαρὴ διάκριση ἀνάμεσα στὶς ἔννοιες ποὺ καταπιάνεται· βάζει σταθερὰ καὶ ὁριστικὰ ὅρια στὶς μορφὲς ποὺ πλάθει, γιατὶ ξέρει καλὰ τί θέλει νὰ πῆ μὲ μιὰ κλασσικὴ καθαρότητα. Ὁ Διγενὴς δέν εἶναι ὁ ἄνθρωπος, ἀλλὰ ὁ μῦθος τοῦ ἀνθρώπου... εἶναι μιὰ μορφὴ τιτανικὴ ποὺ ἐνσαρκώνει, ποὺ σηκώνει ἐπάνω της τὴ βαρειὰ μοῖρα ἑνὸς λαοῦ ὁλοκλήρου, ἑνὸς λαοῦ ποὺ παλεύει μὲ τὸ θάνατο πάντα, μὰ ποὺ ποτὲ δὲν πεθαίνει. Γιαυτὸ οἱ διαστάσεις τοῦ Διγενῆ εἶναι καταπληκτικές.

Καὶ πῆγαν καὶ τὸν ηὕρανε στὸν κάμπο ξα-
[πλωμένο.

Εἶναι ὁ ἥρωας τῶν ἡρώων ποὺ ἔπλασε ποτὲ ἡ Ἑλληνικὴ φαντασία. καὶ Ἀχιλλέας καὶ Ἡρακλῆς καὶ Ἀλέξανδρος μαζύ, καὶ ὁ λαὸς ὁ ἴδιος στὴν ὑψηλότερη ἀνάτασή του.

Βογγάει καὶ τρέμουν τὰ βουνὰ βογγάει τρέ-
[μουν κάμποι.

Ἀπὸ μιὰ ἄλλη ἄποψη ὁ Διγενὴς εἶναι ὁ μύχιος καὶ αἰώνιος πόθος ποῦ ἀνθρώπου νὰ ξεφύγη, ἄν ἦταν δυνατὸ ἀπὸ τὸ κράτος τοῦ θανάτου, νὰ βρῆ τὴ λύτρωσή του μέσα σὲ μιὰ ἀθανασία στὴν περιοχὴ τοῦ μύθου. Εἶναι τὸ ἡμιθεϊκὸ καθρέφτισμα τοῦ προσώπου του. Γιαυτὸ ὁ Διγενής, αὐτὸ τὸ μυθικὸ πλάσμα τῆς ἀνθρώπινης λαχτάρας γιὰ αἰωνιότητα, νικάει τὸ θάνατο.

«Μὲ κράζει νὰ παλέψουμε σὲ μαρμαρένια ἁλώνια, κι' ὅποιος νικήση ἀπὸ τοὺς δυὸ νὰ παίρνη τὴν ψυχή του».

Ὁ Διγενὴς λογαριάζει ἀπὸ τὸν ἴδιο τὸ θάνατο ἀντάξιος ἀντίπαλος μὲ ἴσους ὅρους. Αὐτὸς εἶναι ὁ θρίαμβος τοῦ Διγενῆ. Θὰ πεθάνη ναί, δὲν μπορεῖ νὰ γίνη ἀλλοιῶς, θὰ ἦταν τερατῶδες· ὅμως θὰ πεθάνη σὲ ἀγῶνα ἰσόπαλο.

Κι ὅθε χτυπάει ὁ Διγενὴς τὸ αἷμα αὐλάκι
[κάνει
Κι ὅθε χτυπάει ὁ Χάροντας τὸ αἷμα τράφο
[κάνει.

Μόνο ἡ λέξη τράφο, ἀντίστοιχη στὸ αὐλάκι, ἀφήνει μιὰ ἐπαύξηση πρὸς τὸ μέρος τοῦ χάροντα, μὰ κι' αὐτὴ χάνεται σχεδόν, μοναχικὴ καθὼς εἶναι καὶ δυσδιάκριτη μέσα στοὺς δυὸ τόσο ζευγαρωτοὺς καὶ ἰσοδύναμους στίχους, μὲ τὶς ἴδιες λέξεις, τόνους, τομὴ καὶ ρῆμα, σάν νὰ θέλουν νὰ παραστήσουν καὶ μουσικὰ ἀκόμα τὴν πλέρια ἰσοζυγία τῶν δυνάμεων. Πέρα ἀπ' αὐτὸν τὸν ἀγῶνα δὲν ὑπάρχει ἀνώτερος. Τὸ ἀποτέλεσμα τῆς πόλης ἀποσιωπᾶται... εἶναι ἄλλωστε περιττό, τὸ καταλαβαίνουμε. Τὸ ποίημα θέλει νὰ μᾶς δείξη τὴν τεράστια πάλη μονάχα. Ὁ Διγενὴς θὰ πεθάνη, μὰ ἕνας τέτοιος θάνατος εἶναι νίκη. Ἐνῶ ὁ λεβέντης νικιέται ἀπὸ τὸ θάνατο.

Κ' ἐκεῖ στὸ γύρισμα τοῦ ἡλιοῦ ποὺ πάει νὰ
[βασιλέψη
ἀκοῦν τὸν νιὸ ποὺ βόγγιζε καὶ βαρυαναστε-
[νάζει...

Ὁ λεβέντης νικᾶται ἀπὸ τὸ θάνατο, γιατὶ εἶναι ὁ ἴδιος ὁ ἄνθρωπος, ὁ θνητὸς ἄνθρωπος, ἔτσι ὅπως ὑπάρχει καὶ ζεῖ τὸν καθημερινὸ πραγματικὸ βίο, ὅσο κι' ἄν τὸ ποίημα γιὰ μιὰ στιγμὴ πάει νὰ γίνη παραμύθι Τὸ παραμύθι ἐδῶ, ἡ πάλη δηλαδὴ μὲ τὸ χάρο, δὲν εἶναι παραμύθι γιὰ τὸ παραμύθι, ἀλλὰ ἕνα μυθικὸ μέσον γιὰ νὰ εἰπωθῆ τὸ ρεαλιστικὰ ἀνθρώπινο δρᾶμα. Τὸ παραμύθι δηλαδὴ πλέκεται γιὰ νὰ μᾶς δείξη ὡς πιὸ σημεῖο μπορεῖ νὰ φτάση ὁ καθημερινὸς ἄνθρωπος ὡς λεβέντης, δηλαδὴ στὴν πιὸ ἔντονη, πιὸ ἰδανικὴ μορφὴ ζωῆς πραγματικῆς... Μᾶς δείχνει, πῶς πάει νὰ πλησιάση μιὰ στιγμὴ τὸ μυθικὸ ἥρωα, ἀλλὰ ἀμέσως ἔπειτα οἱ πορεῖες διχάζονται. Ἄλλοῦ πάει ὁ μυθικὸς ἥρωας, στὴ νίκη τοῦ θανάτου, κι' ἀλλοῦ πάει ὁ λεβέντης, ὁ ἄνθρωπος, στὴν ἥττα...

Ἄσε με, Χάρε μ' ἄσε με, παρακαλῶ νὰ ζήσω..

Ἰδοῦ ἡ φωνὴ τοῦ ἀνθρώπου. Ὁ στίχος ἔρχεται σὲ τέλεια ἀντίστιξη πρὸς τὸν παραπάνω:

Μόν' ἔβγα νὰ παλέψουμε σὲ μαρμαρένιο ἁ-
[λώνι...

Ἡ κραυγὴ τοῦ νέου, ἔχει κάτι τὸ σπαραχτικό, μὲ τὴν ἀναδίπλωση τοῦ «Ἄσε με» καὶ τὴν προσφώνηση στὸ μέσον. Μοιάζει σὰν ἀλλεπάλληλος λυγμὸς σὰ ψυχομάχημα. «Παρακαλῶ νὰ ζήσω». Ὁ νέος, ποὺ τὸν βρῆκε ὁ θάνατος ἀνεπάντεχα, ἀγωνιᾶ. Ἡ οὐσία τοῦ ἦταν ὁ πόθος τῆς ζωῆς στὴν ὑλική της εὐδαιμονία. Δὲν πρόφτασε νὰ χαρῆ τὴν ζωή, δὲν πρόφτασε νὰ ὁλοκληρωθῆ, βρίσκονταν στὴν ἀρχή, ἐνῶ ὁ Διγενῆς βρίσκεται στὸ τέρμα. Ἔχει ζήσει τὴν ζωή του ὁ Διγενὴς, ἔχει κάνει ὅλους τοὺς ἄθλους, καὶ ὁ θάνατος ἔρχεται σὰν τελευταῖος καὶ ὕψιστος ἄθλος, σὰν τὸ κορύφωμα τῶν ἀγώνων του, ποὺ καθιερώνει ὁριστικὰ καὶ ἀμετάκλητα τὴν ἡρωϊκή του πορεία. Ὁ θάνατος γιὰ τὸ Διγενῆ εἶναι ὁ Θρίαμβος, ἡ ἀποθέωση. Κανένας θρυλλικὸς ἤ μυθικὸς ἥρωας δὲν καταξιώνεται τελεσίδικα καὶ ὁριστικά, ἄν δὲν ἐκπληρώση τὸν τελευταῖο καὶ κρίσιμο αὐτὸν ἄθλο. Γιαυτὸ ὁ Διγενὴς ἀπὸ τὴν ὑψηλὴ σκοπιὰ ποὺ τὸν ὕψωσε ἡ πάλη του μὲ τὸ θάνατο, ἐπισκοπεῖ ὅλη του τὴν περασμένη ἔνδοξη καὶ θαυμαστὴ πορεία, ποὺ τώρα ἀκριβῶς, τὴν ὑστάτη στιγμή, καταξιώνεται. Ὁ λεβέντης ἀντίθετα, παρακαλεῖ νὰ ζήση, κι' αὐτὸς ὁ πόθος ζωῆς ποὺ κόβεται ξαφνικὰ εἶναι πολὺ ὀδυνηρός, πολὺ ἀνθρώπινος:

Ἔχω τὰ πρόβατα ἄκουρα καὶ τὸ τυρὶ στὸ
[ζύγι
ἔχω γυναίκα παρανιὰ καὶ χήρα δὲν τῆς πρέπει
ἔχω παιδὶ κεῖναι μικρὸ κι' ὀρφάνια δὲν τοῦ
[πρέπει....

συνεχίζει ψυχομαχῶντας ὁ νέος. Ὅλα τοῦτα ἀναπτύσσουν τό «παρακαλῶ νὰ ζήσω» Εἶναι τὰ πράγματα ἀπ' τόν γύρω κόσμο, ἀπὸ τὸ μὴ ἐγώ, σφιχτοδεμένα ὅμως μὲ τὸ ἐγώ, ἁπλωμένο στὸ εὐρύτερο ζωτικό του χῶρο. Ὁ λεβέντης, δηλαδὴ ὁ ἄνθρωπος, ποὺ βρίσκεται πάνω στὴν ἄνθησή του, δὲν βλέπει τίποτε ἔξω ἀπὸ τὴν περιοχή του τὴν ἐνδοκοσμική. Τὰ πρόβατα, ἡ γυναίκα του, τὸ παιδί του, ἀποτελοῦν τό χῶρο μόνο στὸν ὁποῖο κινιέται, καὶ τὸ σκοπὸ γιὰ τὸν ὁποῖο κινιέται. Δὲν ἔχει ὕψωθῆ σὲ μιὰ πιὸ ὑψηλὴ καὶ πιὸ πλατειὰ ἐνατένιση τῆς ζωῆς. Καὶ εἶναι πολὺ σωστὸ αὐτὸ γιὰ ἕνα νέο, γιὰ ἕνα λεβέντη, ποὺ ἐνσαρκώνει τὴν ἴδια τὴν λεβεντιά, μιὰ ἀξία πολύτιμη βέβαια καὶ σημαντική, ἀλλὰ ποὺ ἡ οὐσία της εἶναι τελείως μέσα στὸν κύκλο τῆς πραγματικῆς καθημερινῆς ζωῆς, ὡς ἔνταση καὶ ὁμορφιὰ τοῦ ζωϊκοῦ στοιχείου. Γιαυτὸ ὁ χάρος βρίσκεται στὴν ἀνάγκη νὰ τοῦ κάνη τὸν δάσκαλο, ἐπάνω ἀκριβῶς στὸν ἐπιθανάτιο ρόγχο;

Τὰ πρόβατα κουρεύονται καὶ τὸ τυρὶ ζυγιεται
καὶ τὸ παιδὶ πορεύεται κι' ἡ χήρα κυβερνιέ-
[ται....

Λόγια κοφτά, ἐπιτιμητικά, ποὺ ἔρχονται σὰ βαρειὰ κατακλεῖδα στὸ τέλος τοῦ ποιήματος. Ὁ χάρος πέρνει ἐδῶ τὸ πιὸ σοβαρὸ ὕφος, ποὺ σηκώνει ἡ καλόβουλη διάθεσή του, θυμωμένος λίγο, συνωφρυωμένος, μὲ κάποια ἐλαφρὴ ἀγανάκτηση ἴσως, ποὺ ἀναγκάζεται νὰ πῆ πράγματα τόσο κοινὰ καὶ μαζὶ τόσο σημαντικά.

Τὰ πράγματα τοῦ κόσμου, ποὺ ὁ νέος τὰ βλέπει μὲ τὸ δικό του μάτι σὰν δικά του ἐξαρτήματα, καὶ ἀγωνιᾶ τί θὰ γίνουν χωρὶς αὐτόν, ἔχουν καὶ μιὰ ἄλλη θέση, μιὰ θέση, ἀπόλυτη, ἀστρική, νὰ ποῦμε, μέσα στὸ Σύμπαν... Ἡ πορεία τοῦ κόσμου, μέσα στὴν ὁποία ὑπάγονται καὶ πορεύονται ὅλα ἀπὸ τὰ πιὸ μικρὰ καὶ ἀσήμαντα ἕως τὰ ἄστρα, δὲν πρόκειται νὰ διαταραχτῆ, ἐπειδὴ πεθαίνει ὁ λεβέντης. Θὰ συνεχίσουν ἀδιαφορα τὴν τρομιά τους. Πέρα ἀπ' τὴ ζωὴ τούτη, ἀνοίγεται μιὰ ἄλλη, ἀνώτερη σφαῖρα, ποὺ συνέχει καὶ ρυθμίζει τὰ πάντα Αὐτὴ τὴ διδασκαλία κάνει ὁ χάρος στὸ λεβέντη, μὲ τὰ πιὸ ἁπλὰ μέσα. Μᾶς ὑψώνει σὲ μιὰ καθολικὴ ἐποπτεία τοῦ κόσμου. Δηλαδὴ ὁ Ἑλληνικὸς λαὸς ποὺ ἐμφανίζετσι πάντα, ποὺ ἐκφράζεται πάντα, πίσω ἀπὸ τὰ ποιητικά του πλάσματα, ἐκφράζει τὴν εὐρεῖα αὐτὴ ἀντίληψη.

Ὁ λαὸς βέβαια δὲν φιλοσοφεῖ, ἀλλὰ ἁπλῶς ἐκφράζεται. Ἡ ἀντίληψη λοιπὸν αὐτή, ποὺ καθὼς διατυπώνεται μὲ τὸ στόμα τοῦ χάρου, πέρνει τὴν πιὸ σοβαρὴ κύρωση, δὲν εἶναι μιὰ καινούργια, πρωτότυπη ἰδέα. Εἶναι ἴσα ἴσα μιὰ κοινὴ ἀντίληψη, εἶναι κάτι ποὺ ἔχει περάσει πιὰ στὴν κοινὴ συνείδηση, ἀπὸ τὴν ἐπίδραση ἀσφαλῶς τοῦ Χριστιανικοῦ πνεύματος, ποὺ ἄνοιξε στὴν ὅραση τοῦ ἀνθρώπου τοὺς πιὸ εὐρεῖς ὁρίζοντες. Τὸ σημαντικὸ εἶναι ὅτι ὁ λαὸς ἀπορρόφησε αὐτὴ τὴν ἀντίληψη, τὴν ἔκαμε συνείδηση, γιὰ νὰ τὴν ἐκφράζη ἔτσι ἁπλὰ καὶ φυσικά. Εἶναι μιὰ κατάσταση, μιὰ σταθερὴ στάση ζωῆς.

Ἀντικρύζοντας τώρα τὸ ποίημα στὸ σύνολό του, μπροροῦμε νὰ βροῦμε πολλὲς πλευρὲς καὶ ἀπόψεις.

Πρῶτα πρῶτα ὁλοκληρώνεται μιὰ μορφή: ὁ λεβέντης. Καθορίζεται ποιητικά, ἡ ἔννοια αὐτή: ὅπως ἡ λογικὴ διακρίνει καὶ ὁρίζει τὶς ἔννοιες δίνοντάς μας τὰ οὐσιώδη γνωρίσματά τους, ὥστε ν' ἀποκτήσουν καθαρότητα στὴ λογική μας ἀντίληψη, ἔτσι καὶ ἡ ποίηση μπορεῖ νὰ μᾶς δώση ἔννοιες, νὰ τὶς καθορίσει κατὰ τρόπο ὁριστικὸ ἀλλὰ μὲ μέσα διαφορετικά: δηλαδὴ μᾶς παρουσιάζει πλάσματα ζωντανά, μορφὲς ποὺ ἐνσαρκώνουν κατὰ τρόπο τέλειο τὶς ἔννοιες. Ὁ λεβέντης τοῦ τραγουδιοῦ μας εἶναι ὁ λεβέντης, ὡς ἔννοια πιά, ὡς ἰδανικὴ μορφή, ποὺ ξεπερνάει μὲ τὴν πληρότητά της καὶ περιέχει κάθε συγκεκριμένη περίπτωση. Ἔχει ὅλα τὰ γνωρίσματα καὶ τὶς ἰδιότητες τῆς λεβεντιᾶς σ' ἕνα βαθμὸ ἀνυπέρβλητο, ἄφταστο, ποὺ φτάνει πιὰ νὰ μετρηθῆ μὲ τὸ χάρο, ν' ἀναγνωρισθῆ ἀπ' τὸ θάνατο: Ἡ ἄλλη μορφὴ εἶναι ὁ χάρος. Μιλήσαμε ἤδη γιὰ τὸν ξεχωριστὸ χορακτῆρα τοῦ χάρου στὸ ποίημα τοῦτο πρέπει νὰ προσθέσουμε, ὅτι ὁ Ἑλληνικὸς λαός στὸ ποίημα τοῦτο καὶ σ' ἄλλα, καὶ μάλιστα στὶς παραλογές του, κινιέται μὲ ἐλευθερία φαντασίας στὸ πλαίσιο τῶν συμβόλων του. Διαπιστώνεται ἀπ' τὸ τραγοῦδι αὐτὸ κι' ἀπὸ ἄλλα, πῶς ὁ χάρος δὲν ἔχει μιὰ ὡρισμένη καὶ πάγια μορφή. Παρουσιάζεται διαφορετικὸς ἀνάλογα μὲ τὶς ἀπαιτήσεις τοῦ κάθε τραγουδιοῦ. Ἄλλοῦ ἐμφανίζεται τρομαχτικὸς καὶ ἀπαίσιος, ἀλλοῦ γιγάντιος καὶ φοβερὸς, ἀλλοῦ ὕπουλος, ἀλλοῦ ἱπποτικὸς κ' ἐδῶ καλόβουλος καὶ πολὺ ἀνθρώπινος ὡς ἦθος καὶ στάση ἀπέναντι στὸ λεβέντη. Ἀπὸ μιὰ ἄλλη βαθύτερη πλευρὰ ὁ χάρος ἐδῶ ἐκπροσωπεῖ τὴν εὐρύτερη ἄποψη τῆς ζωῆς, τὴν καθολικὴ ὑπερβατικὴ πορεία

* Συνέχεια ἀπὸ τὸ προηγούμενο φύλλο σελ. 85

τοῦ κόσμου κατ' ἀντίθεση πρὸς τὴν ἐνδοκοσμικὴ καὶ ἐντελῶς ἀτομικιστικὴ ἄποψη τοῦ λεβέντη. Εἶναι φανερο ὅτι ἐδῶ ὁ Χάρος εἶναι τὸ δεύτερο πρόσωπο. Τὸ ποίημα εἶναι τὸ τραγούδι τοῦ λεβέντη κυρίως. Ὁ Χάρος ἔρχεται σὰν ἀπαραίτητο στοιχεῖο. Μπροστά του, μπροστὰ στὸ θάνατο, ἀποκαλύπτεται κατὰ τρόπο τέλειο ἡ φύση καὶ ἡ οὐσία τῆς λεβεντιᾶς, ποὺ ὑψώνεται ἔτσι στὸ ἀπόλυτο.

Γενικὰ ὁ Χάρος, δηλαδὴ ὁ θάνατος, ἔχει μεγάλη θέση μέσα στὴ δημοτική μας ποίηση. Ἔχει λεχθῆ ἀπὸ ἀνθρώπους ποὺ μελέτησαν τὸ δημοτικὸ τραγούδι καὶ προσπάθησαν νὰ βγάλουν συμπεράσματα σχετικὰ μὲ τὴν ψυχολογία καὶ τὸν χαρακτῆρα τοῦ λαοῦ, ὅτι ὁ Ἑλληνικὸς λαὸς φοβᾶται τὸ θάνατο.

Δὲν ξέρω ἂν αὐτὴ ἡ διαπίστωση, ποὺ ὁδηγεῖ σὲ θλιβερὲς σκέψεις γιὰ τὴ ζωτικότητα τοῦ Ἑλληνικοῦ λαοῦ, εἶναι σωστή, ἢ τουλάχιστον ἐξαντλεῖ τὴν ὅλη στάση του ἀπέναντι στὸ θάνατο καὶ μέσα στὴ ζωή. Φαίνεται ὅτι μᾶλλον στηρίζεται σὲ μιὰ μονάχα ἐκδήλωση, καὶ σὲ ὡρισμένα δημοτικὰ τραγούδια, ὅπου ὁ χάρος ζωγραφίζεται μὲ τὰ φοβερώτερα χρώματα:

Μαῦρος εἶναι, μαῦρα φορεῖ, μαῦρο καὶ τ' ἄλογό του
σέρνει στιλέττα δίκοπα, σπαθιὰ ξεγυμνωμένα
στίλέττα τάχει γιὰ καρδιές, σπαθιὰ γιὰ τὰ κεφάλια.

Ἐδῶ εἶναι πραγματικὰ φόβος τοῦ θανάτου· εἶναι ὁ φόβος τοῦ καθημερινοῦ κοινοῦ ἀνθρώπου, τοῦ ἀνώνυμου, ποὺ φοβᾶται τὸ θάνατο γιατὶ δὲν ἔζησε, γιατὶ δὲν ὁλοκληρώθηκε σὲ μιὰ ἀκεραιωμένη μορφή, ὥστε νὰ μπορῆ ν' ἀντικρύζη ἄφοβα τὸ θανατο, ἢ νὰ τὸν δέχεται σὰν τὴν ὕπατη κύρωση τῆς οὐσίας του. Ἀλλὰ στὸ Δημοτικὸ τραγοῦδι ὁ χάρος δὲν παρουσιάζεται πάντοῦ ἔτσι. Ἴσα—ἴσα ποὺ ἔχομε πολλὲς μορφὲς χάρου, δηλαδὴ πολλοὺς τρόπους θανάτου. Ἀντίκρυ σαὺ ὸν ἐδῶ, ὑπάρχει ὁ τιταγικὸς χάρος τοῦ Διγενῆ, ποὺ εἶναι φοβερὸς σὲ δύναμη καὶ διαστάσεις, ἀλλὰ διόλου φριχτός, εἶναι ἕνας ἥρωας ἀντίκρυ σ' ἕνα ἥρωα. Ὑπάρχει ἀκόμα ὁ χάρος τοῦ Λεβέντη ποὺ εἶναι ἡ πιὸ ξεγυμνωμένη, ἡ πιὸ ἀνθρώπινη μορφὴ χάρου, μοναδικὴ μέσα στὴ Δημοτική μας ποίηση, ἕνας χάρος κομμένος ἀπάνω σ' ἀ μέτρα τοῦ Λεβέντη. Δὲν ὑπάρχει λοιπὸν ἕνας χάρος, ἀλλὰ πολλοί, ὅπως ἀκριβῶς δὲν ὑπάρχει ἕνας ἀλλὰ πολλοὶ τρόποι ζωῆς· ἑπομένως δὲν μποροῦμε νὰ γενικεύσουμε μιὰ μονάχα ἄποψη.

Λαὸς ποὺ ἔπλασε τὸ Διγενή, σύμβολο τιτανικὸ τοῦ ἴδιου του τοῦ ἑαυτοῦ, μυθικὴ ἐνσάρκωση τοῦ πόθου του γιὰ ζωή, δείχνει κατὰ τὸν πιὸ ἀναμφισβήτητο τρόπο, ὅτι δὲν φοβᾶται τὸ θάνατο, χωρὶς νὰ ζητήσωμε διαπιστώσεις ὁλοφάνερες ἀπὸ τὴν ἀδιάκοπη δράση του μέσα στὴν ἱστορία.

Καὶ κάτι ἀκόμα σχετικό. Τὸ θλιβερὸ συμπέρασμα τὸ βγάζουν ἀκόμα κι' ἀπὸ τραγούδια σὰν κιαυτὰ τοῦ χοροῦ, ὅπου ὁ λαὸς κ' ἐπάνω στὸ κέφι του ἀκόμα συλλογίζεται, λένε, τὸ θάνατο, ὅταν χορεύαντας τραγουδάει:

Τοῦτ' ἡ γῆ ποὺ τὴν πατοῦμε
ὅλη μέσα θὲ νὰ μποῦμε.
Τούτ' ἡ γή ποὺ θά μᾶς φάη
βάριε την μὲ τὸ ποδάρι.

Ἐξηγοῦν τὸ φαινόμενο τοῦτο, σὰ μιὰ ἀπαισιοδοξία, ποὺ δὲν ἔχει τὰ ὅμοιά της, ἀφ' οὗ κι' ὁ χορός κι' ἡ διασκέδαση ἀκόμα εἶναι διαποτισμένα ἀπό μιὰ τέτοια θλιβερὴ ἔγνοια τοῦ θανάτου, ποὺ σκοτώνει τὴ χαρὰ τῆς ζωῆς. Τολμῶ νὰ ὑποθέτω ὅτι συμβαίνει ἐντελῶς τό ἀντίθετο. Ὁ χορός καὶ τό κέφι, εἶναι μιὰ ὑπέρτατη στιγμὴ ζωϊκῆς χαρᾶς, μιὰ στιγμὴ ἐντάσεώς, ποὺ ὅσο πιό πηγαία εἶναι, τόσο πιό πολὺ πάει νὰ χορυφωθῆ στό ἀπόλυτο, καταργῶντας τὴν ἀντίροπη δύναμη τοῦ θανάτου. Αὐτό τό χτυπητό ποδοπάτημα τῆς γῆς πρὺ μᾶς τρώει, εἶναι ἀκριβῶς θρίαμβος τῆς ζωῆς, κραυγὴ νίκης ἐνάντια στό θάνατο, ποὺ τὴ ζῆ κείνη τὴ στιγμὴ ἔντονα ὁ χορευτής. Ἔρχεται ἀπό τὴν ἴδια πηγὴ ποὺ βγαίνει καὶ τὸ «ἂς πεθάνη ὁ χάρος» τῶν μεθυσμένων, ἀπό τόν ἴδιο ζωϊκό πλοῦτο ποὺ βγαίνει κ' ἡ πάλη τοῦ «Λεβέντη μὲ τό χάρο».

Θίξαμε ἤδη τό ὑπερατομικό καὶ ἀπρόσωπο ποὺ τὸ ἔχουν γενικὰ τὰ Δημοτικὰ τραγούδια. Καὶ τοῦτο καθορίζει κιόλας τὴ φόρμα τους. Δὲν εἶναι ποίηση λυρική, ὅπως τὴν καταλαβαίνουμε σὰν ἄμεση ἔκφραση ὑποκειμενικῶν συναισθημάτων. Ἀκόμα καὶ στὰ δημοτικὰ τραγούδια, ποὺ ἀπὸ τὸ περιεχόμενό τους θεωροῦνται καὶ κατατάσσονται ὡς λιρικά, ἡ ἔκφραση πάει καὶ κεῖ στὸ ὑπερατομικό. Γιαυτὸ γενικὰ τὸ Δημοτικὸ τραγούδι ἔχει μορφὴ ἀφηγηματική, ἕνα ἐπικῆς φύσεως ἀντικειμενικὸ ἀντίκρυσμα τῶν πραγμάτων.

Κλασσικὴ γαλήνη καὶ ἄνεση κυριαρχεῖ. Καμιὰ παραφωνία, κανένα ξέσπασμα ἢ πάθος δὲν διασπᾶ τὴν ἤρεμη ἁπλότητα τῆς ἀφήγησης. Δὲν ὑπάρχει ἀκόμα οὔτε κἂν προσπάθεια, γιὰ νὰ τονισθῆ μὲ λεκτικὰ ἐξωτερικὰ μέσα ἕνα σημεῖο, ἢ νὰ ἐξαντληθῆ ὡς τὶς ἔσχατες λεπτομέρειες ἕνα τοπίο ἢ μιὰ εἰκόνα.

Οἱ λέξεις μιὰ—μιὰ ἀκούονται ὁλόκληρες δὲν πνίγονται ἀπὸ κανένα φόρτο φραστικό, ἀλλὰ ξεμοναχιασμένες ἀπηχοῦν ὁλόκληρη τὴ δόνησή τους, κι' ἀφήνουν μιὰ πολλαπλὴ προέκταση.

Λεβέντης ἐρροβόλαγε ἀπὸ τὰ κορφοβούνια

Μιὰ λέξη μονάχα ὑποβάλλει μιὰ πλατειὰ εἰκόνα, ὅπως ἡ λέξη κορφοβούνια, ποὺ ἀνοίγει, πίσω ἀπὸ τὸ λεβέντη ποὺ κατεβαίνει, ἕνα ἀπέραντο φυσικὸ φόντο. Τὸ Δημοτικὸ τραγούδι ἔτσι δὲν ἐξαντλεῖται ὁλόκληρο μέσα

στὶς λέξεις καὶ τὶς ἔννοιες ποὺ χρησιμοποιεῖ· ὑπάρχει ἕνα βάθος πίσω ἀπὸ τὴν πρόσοψη ποὺ ἐμφανίζει, ἕνα δεύτερο πλάνο ποὺ ὑπολανθάνει, συνηχεῖ καὶ ἀνοίγει ὁρίζοντα. Καὶ ὅλα αὐτὰ μὲ τα πιὸ λιτὰ μέσα, μὲ τὶς ἴδιες λέξεις τῆς καθημερινῆς κουβέντας, ποὺ γίνεται στίχος μονάχα μὲ τὸ ρυθμό, ἁπλὸ κι' αὐτόν, χωρὶς παιχνίδια καὶ στολίσματα, ἀλλὰ γεμάτο λεπτότατες ἀποχρώσεις, μέσα στὴν ἐνιαία καὶ ἴσια γραμμή του. Γιὰ ὅλα τοῦτα καὶ γιὰ πολλὰ ἄλλα ἀκόμα, ποὺ δὲν ἐντοπίζονται στὸ θέμα μας οὔτε στὰ ὅρια τῆς διαλέξεως, τὸ Δημοτικὸ τραγούδι εἶναι ποίηση κλασσική, δηλαδὴ κατ' ἐξοχὴν Ἑλληνική.

Τὸ Δημοτικὸ τραγούδι μὲ τὴν τεχνική του αὐτή, περισσότερο ἀπὸ κάθε ἄλλο πιὸ ἁπτὸ καὶ πιὸ συγκεκριμένο στοιχεῖο, φανερώνει πόσο ὁ Ἑλληνικὸς λαὸς εἶναι ἕνας, ὁ ἴδιος πάντα, ἀπὸ τὴν πρώτη του ἐμφάνιση ἴσαμε σήμερα.

Τὸ τραγούδι τοῦ «Λεβέντη καὶ τοῦ Χάρου» ὁλόκληρο διαγράφεται μὲ μιὰ ἀδιάπτωτη ἑνότητα ἀπ' τὴν ἀρχὴ ὡς τὸ τέλος. Εἶναι ἕνα δρᾶμα συμπυκνωμένο στὰ πιὸ οὐσιώδη, μέσα σὲ λίγους στίχους. Τὸ αἰώνιο δρᾶμα τῆς ζωῆς καὶ τοῦ θανάτου. Ὁ θάνατος εἶναι ἡ κάθαρση αὐτοῦ τοῦ δράματος, ποὺ σὰν τέτοιος γίνεται ἕνα μὲ τὴν αἰώνια φύση, μὲ τὴν Θεϊκὴ οὐσία τῶν ὄντων. Σ' αὐτὸ τὸν ἀνώτερο ὑπερβατικὸ χῶρο ἡ ἀντινομία ἀνάμεσα ζωὴ καὶ θάνατο ἐξαφανίζεται καὶ ὑψώνεται τὸ πνεῦμα μας σὲ μιὰ ἁρμονία θρησκευτικῆς γαλήνης, βρίσκει τὴ λύτρωσή του ἀπ' τὴν ὀδύνη τοῦ ἐφήμερου, ὅπου συνθλίβεται ἡ ἀτομική μας ὑπόσταση, βρίσκει τὴν ἀνάπαυση μέσα στὴν ὑπέρτατη περιοχὴ τῶν Θείων νόμων, μέσα στὴ θαυμαστὴ τροχιὰ τῆς αἰωνιότητας:

Τὰ πρόβατα κουρεύονται, καὶ τὸ τυρὶ ζυγιέται,
καὶ τὸ παιδὶ πορεύεται, κ' ἡ χήρα κυβερνιέται.

Γ. ΘΕΜΕΛΗΣ

ΤΑ ΔΑΚΡΥΑ ΜΟΥ

Μᾶς κάλεσες νὰ παρουσιαστοῦμε μπροστά Σου.

Πῶς μπορεῖ ν' ἄρθη κανεὶς μὲ δίχως δῶρα σὲ Σένα ποὺ εἶσαι «Βασιλεὺς Βασιλέων»;

Πῶς μπορεῖ νὰ ὑπομένη κῦτὴ τὴ ντροπή, Χριστέ μου;

Ἕνας Στρατηγός, Σοῦ ἔφερε τὰ παράσημά του. Ἕνας Στρατιώτης, τὸ ἄλογό του.

Ἕνας Ἐργάτης, τὸ σφυρὶ τοῦ ἀσίγαστου μόχθου.

Ὁ Ποιητής, Σοῦ ἔφερε τὰ ποιήματά του.

Ὁ Ἱερωμένος, τὶς προσευχές του.

Ὁ Χωριάτης, ἕνα στεφάνι καμωμένο ἀπὸ χρυσὰ στάχυα.

Ὅλοι πάσχισαν καὶ ὁ καθένας κάτι εἶχε νὰ σοῦ χαρίση.

Μόνο ἐγὼ βρέθηκα σὲ μεγάλη ἀπορία.

Στὴν ἀρχή, σκέφτηκα νὰ φκιάσω μιὰ ἀνθοδέσμη ἀπ' τὰ πιὸ σπάνια λουλούδια τοῦ κήπου μου. Εἶπα νὰ κόψω καρποὺς μὲ τὰ κλώνια τους καὶ νὰ Σοῦ τοὺς φέρω. Εἶπα νὰ Σοῦ φέρω ὅλο μου τὸ χρυσάφι καὶ ὅλα μου τὰ πολύτιμα πετράδια.

Ἔπειτα, σκέφτηκα νὰ πάρω μαζύ μου ἕνα ζευγάρι ἐρωτευμένων ἐλαφιῶν. Καὶ θυμήθηκα ὅσα ὄνειρα ἔχω κάμει κάτω ἀπ' τὸν οὐρανό Σου, ὅπου τ' ἀστέρια στάζανε τὸ ἀσημι τους καὶ τ' ἀηδόνια μεθούσανε μέσα στὰ δέντρα.

Τί ὅμως ἀπὸ ὅλα αὐτὰ ἤτανε δικό μου, ὥστε νὰ πῶ ὅτι Σοῦ τὸ χαρίζω;

Τότε ἔκλαψα τὰ πύρινα, τὰ καυτὰ δάκρυα τῆς μετάνοιας.

—Κύτταξε, ὤ! ψυχή μου. Τίποτε δὲν ἔχεις, τίποτε δὲν εἶναι δικό σου, ὡς θαροῦσες. Καὶ δὲ θυμᾶμαι ποτὲς νὰ εὐχαρίστησες Ἐκεῖνον ποὺ σοῦ τὰ χάρισε.

—Ἀλλοίμονο! Δὲν ἔχω ἄλλο παρὰ τοῦτα τὰ δάκρυα τῆς μετάνοιας.

Αὐτὰ μόνο ἔχω, αὐτὰ μόνο εἶναι δικά μου.

Τᾶμασα κι' ἐγὼ ἕνα—ἕνα καὶ Σοῦ τᾶφερα.

Μπροστὰ στὶς φοβερὲς πῦλες τοῦ Ἑβδομου Οὐρανοῦ, τριγυρισμένος ἀπὸ τὰ Τάγματα τῶν Ἀγγέλων Σου, ὑποδέχεσαι τοὺς καλεσμένους.

Παίρνεις χαμογελαστὸς ὅ,τι Σοῦ φέρνουν καὶ ἡ μορφή Σου δείχνει βαθύτατη εὐγνωμοσύνη, σὰ νὰ μὴ εἶσαι ὁ Βασιλιὰς τῶν Βασιλιάδων μὰ ἕνας φτωχὸς ζητιᾶνος ποὺ τᾶχει ἀνάγκη ὅλα.

Τόλμησα καὶ Σοῦ ἔδωσα τὰ δάκρυα τῆς μετάνοιάς μου.

Μοῦ φαινότανε, ἀλήθεια, τὸ πιὸ ἀσήμαντο δῶρο ποὺ Σοῦ κάμνανε καὶ ἤμουνα πολὺ δειλιασμένος.

Ποιὰ ὅμως ἤτανε ἡ ἔκπληξή μου ὅταν Σὲ ἄκουσα νὰ λές:

—Φέρτε Μου τὸ ὡραιότερο, ἀσημοδούλευτο καὶ πορφυροντυμένο κουτὶ νὰ βάλω μέσα τὰ ὑπέροχα ταῦτα διαμάντια ποὺ Μοῦ χάρισε ὁ δοῦλος Μου.

Βασιλιὰ σὲ λέω καὶ σένα μιὰ ποὺ μπορεῖς καὶ δίνεις δῶρα σὰ Βασιλιάς!

Ἀπὸ τὴ χούφτα Σου, καθὼς τ' ἀράδιαζες στὸ κουτί, τὸ πιὸ μικρό μου δάκρυ, τὸ στερνό, γλύστρησε καὶ ἔπεφτε...

Οἱ Ἄγγελοί Σου τρέξανε ξοπίσω του καὶ προσπαθούσανε νὰ τὸ πιάσουν, καὶ αὐτό, κυλώντας ἀπ' τὰ χέρια Τους, εἴρθε καὶ σταμάτησε πάλι στὴν ἄκρια τοῦ βλεφάρου μου.

—Ἀφῆστε το! Τοὺς πρόσταξες.

Ὤ! Πόσο πράϋνε ἡ καρδιὰ ἡ ἀνειρήνευτη, πόσο ὠμόρφαιναν ὅλα, ὡς μὲ ἄγγισε τὸ δάκρυ μου ποὺ φύλαξε τὸ χάδι Σου...

ΠΑΡΑΣΚ. Ι. ΜΗΛΙΩΠΟΥΛΟΣ

ΔΙΗΓΗΜΑ

ΑΘΩΟΙ ΚΑΙ ΕΝΟΧΟΙ

ΤΟΥ κ. Π. ΣΤΑΣΙΝΟΠΟΥΛΟΥ

Ἀπὸ τὴ μεγάλη αἴθουσα μαζὶ μὲ τὴν ἀπόλυτη ἡσυχία ξεχύνονταν καὶ οἱ καπνοὶ τῶν σιγαρέττων τῶν ἀνδρῶν. Ἀπόδειξη πὼς ἐκεῖ οἱ ἄντρες ἔπαιζαν ἀκόμη χαρτιὰ καὶ πὼς τὸ παιχνίδι εἶχε φτάσει σὲ ὀξύτατο σημεῖο. Οἱ γυναῖκες αὐτὸ σὰ νὰ τὸ πρόσεξαν συνέχιζαν τὴ συζήτησή τους ἀνάμεσα στὸ συνηθισμένο θόρυβο ἀπὸ τὶς φωνές τους καὶ τὰ γέλια τους σ' ὅλους τοὺς τόνους, σ' ὅλες τὶς ἀποχρώσεις τους. Ἐξ ἄλλου καὶ ἡ ἡμέρα τὸ ἐπέτρεπε, δηλαδὴ τὸ ἐπέβαλε.

Μιὰ συγκέντρωση φιλική σ' ἕνα φιλικὸ σπίτι δὲν εἶνε πλέον κάτι σπάνιο. Ἡ μόδα τὸ ἐπιβάλλει σ' ὅλα τὰ κατὰ συνθήκη κοινωνικὰ φαινόμενα τῆς ἐποχῆς μας. Καὶ ἡ ἐθιμοτυπία εἶνε στερεότυπη πάντοτε: συγκέντρωση μεδικῶν ζευγαριῶν ἀμφιβόλων σχέσεων συζυγικῶν, συγγενικῶν ἢ ἁπλῶς φιλικῶν, ἔπειτα γραμμόφωνο, μεζέδες, οὔζο ἢ συνηδέστερα κρασὶ καὶ τέλος χαρτιὰ κατὰ φῦλον ἢ ἀνάμικτα.

Ἡ συγκέντρωση τὸ βράδι κεῖνο εἶχε γίνει στοῦ κ. καὶ τῆς κ. Βακαλοπούλου. Ἕνα ζευγάρι τρομαστὸ μὲ τῆς ἑξῆς μικρὲς διαφορές. Ἐκεῖνος κοντός, χοντρὸς μὲ μαλλιά, ποὺ φαινόνταν ἀχτένιστα πάντοτε, ἔδειχνε πὼς ἦταν ἄλλοτε ἢ ὀνειρευόταν νὰ γίνῃ κάποτε μεγαλοεπιχειρηματίας. Ἐκείνη λεπτή, ψηλὴ μὲ μάτια ἔξυπνα καὶ μὲ σύνολο περιποιημένο, ἴσως καὶ ἀρχοντικό, ἔδειχνε πὼς εἶχε διαβάσει περισσότερες φορὲς τὴ Γκρατσιέλλα ἀπὸ τὸν Βέρθερο.

Καὶ ἡ συγκέντρωση εἶχε γίνει γιὰ τὰ γενέθλια τῆς μονάκριβης κορούλας τους, τῆς Καίτης. Εἶχε ἀρχίσει μὲ καλοὺς οἰωνούς, μὲ καλύτερους ἀκόμη εἶχε τελειώσει τὴ δεύτερη πράξη καὶ τώρα βρισκόταν στὴν τρίτη Οἱ ἄντρες ἔπαιζαν χαρτιὰ καὶ οἱ γυναῖκες φλυαροῦσαν, δηλαδὴ εὐφυολογοῦσαν. Καὶ ὅλοι τους ἦταν εὐχαριστημένοι, περισσότερο ἴσως ἀπὸ συνήθεια.

Ἀλλὰ σπουδαῖο ρόλο, ἐκτὸς ἀπὸ τὴν οἰκοδέσποινα καὶ τὴν κόρη της ἔπαιξε καὶ ἡ βραδιά. Μιὰ βραδιὰ λουσμένη μὲ τὸ ἄρωμα τῶν φθινοπωρινῶν κίτρινων φύλλων καὶ στολισμένη μὲ τὸ χρυσάφι τοῦ φεγγαριοῦ. Μιὰ βραδιὰ κατάλληλη γιὰ δάκρυα, γιὰ στεναγμοὺς, γιὰ ὀνειροπολήσεις γιὰ...ὅλα.

Ἀπὸ καιρὸ σὲ καιρὸ ἀπὸ τὸ χῶλ τὸ γραμμόφωνο σκορποῦσε τὶς φωνές του, σὰ μιὰ ἀπαίσια διαμαρτυρία τῆς χαλασμένης πλάκας του. Μοναδικὴ ἀσχολία κάποιας μικρούλας ἢ τῆς κοντόχοντρης ὑπηρέτριας μὲ τὰ φυσικὰ ρὸζ χείλη, ὅπως πολλὲς κυρίες καὶ σήμερα ἀκόμη παραδέχτηκαν.

Ἡ ὥρα εἶχε προχωρήσει καὶ ὅλα ἔδειχναν πὼς τὸ κέφι γιὰ μιὰ συνέχεια ὡς τὶς μικρὲς ὧρες εἶχε ἐξαντληθῆ ἐκτὸς ἀπὸ τὴ διάθεση τῶν παικτῶν, ποὺ συνέχιζαν τὰ χαρτιὰ σὰν ἀπὸ κεκτημένη τοχύτητα. Ὅσο γιὰ τὶς γυναῖκες εἶχαν καὶ κεῖνες ἐξαντλήσει τὶς εὐφυολογίες τους καὶ μόνο μερικὰ σόκιν μὲ ὅλα τους τὰ ὑπονοούμενα ξαναζωντάνευαν τὴ συζήτηση. Καὶ τὰ συνόδευαν ἄλλοτε μὲ γέλια, ἄλλοτε μ' ἕνα παίξιμο τοῦ ματιοῦ, σὰν προοίμιο μιᾶς ἱστοριούλας συνηθισμένης βέβαια, ἀλλὰ ἄγνωστης.

Ἡ οἰκοδέσποινα αὐτὸ τὸ ἔβλεπε καὶ μ' ὅλες τὶς προσπάθειές της πολλὲς κυρίες ἐξακολουθοῦσαν νὰ μένουν βουβὰ πρόσωπα.

—Ὄχι... Ὄχι... Κάτι δικό σας, τὴ διέκοψε κάποια κυρία.

Ἐπὶ τέλους νόμισε πὼς βρῆκε τὴν εὐκαιρία. Καὶ δὲ σκέφτηκε κἂν νὰ ἀρνηθῆ. Ἐξ ἄλλου ἦταν τώρα καὶ ἡ σειρά της. Κι' ὅταν τῆς ζήτησαν κάτι δικό της, μᾶλλον προσωπικό, τὰ μάτια ὅλων διασταυρώθηκαν γιὰ νὰ συνεννοηθοῦν πὼς ἔπρεπε νὰ ἐπιμένουν. «Κάτι προσωπικό» σκέφτηκε.

Ἔνιωθε τώρα πὼς ἔπειτα ἀπὸ δέκα ὀκτὼ χρόνια μποροῦσε νὰ εἰπῆ κάτι καὶ γιὰ τὸν ἑαυτό της ἀκόμη, χωρὶς παρεξήγηση. Ἡ ἡλικία συχνὰ μᾶς δικαιολογεῖ. Μιὰ γλυκειὰ ἀνάμνηση ὅσο παλιώνει τόσο δυναμώνει σὰν τὸ κρασί, ποὺ μεθᾶ πιὰ καὶ μὲ τὴν εὐωδιά του.

Ἔρριξε μιὰ ματιὰ γύρω καὶ ἄρχισε μὲ τὸ συνηθισμένο προοίμιο γιὰ τὰ νειᾶτα, τὰ χρυσὰ νειᾶτα, γιὰ τὰ χρόνια ποὺ πέρασαν, δηλαδὴ γιὰ τὴ λησμονημένη ζωὴ καὶ σταμάτησε ἀπότομα. Ἡ Καίτη δὲν ἔπρεπε ν' ἀκούσῃ τίποτε. Ὁ ἐγωϊσμὸς τῆς μητέρας αὐτὸ δὲν τὸ ἐπιτρέπει κάποτε. Καὶ ἡ Καίτη ἔφυγε μὲ κάποια ἀφορμή, περισσότερο πρόχειρη... Προσχήματα. Ἐξ ἄλλου σκέφτηκε καὶ ἡ ἴδια πὼς ὁτιδήποτε καὶ νὰ ἔλεγε ἡ μαμᾶ της, ἐκείνη θὰ τὸ διάβαζε στὸ λησμονημένο πιὰ ἡμερολόγιο τῆς μαμᾶς της, ποὺ δῶ καὶ τρία χρόνια τὸ θεωροῦσαν ὅλοι στὸ σπίτι κάπου παραπεσμένο.

Παρακολούθησε τὴν κόρη της ὡς τὴν πόρτα ἐνῶ φαινόταν πὼς κάτι σκεφτόταν ἢ τοὐλάχιστο πὼς κάτι ἔβλεπε. Καὶ πραγματικὰ ἔβλεπε γιὰ πρώτη φορὰ τὴν Καίτη δεσποινίδα δεκαεπτὰ χρονῶν Καὶ θυμήθηκε μ' ἕνα ὕφος, ποὺ πρόδινε τὴν πεποίθηση, πὼς θυμόταν καλὰ καὶ τὴν παραμικρότερη λεπτομέρεια τῆς ζωῆς της, πὼς τότε ἦταν ὀκτώβρης.

—Σὰν καὶ τώρα, διέκοψε κάποια κυρία.

—Ἀλλὰ ἡ συγκέντρωση κείνη δὲν ἀφοροῦσε φυσικὰ τὰ γενέθλια τῆς κόρης, ὅπως σήμερα, ἀλλὰ τὰ γενέθλια τῆς μαμᾶς, παρακαλῶ. Κ' ἔπειτα ἀπὸ λίγη σιωπὴ σὰ νὰ ἤθελε ἡ κυρία Βακαλοπούλου νὰ σφιγμομετρήσῃ τὶ εἴδους αἴσθηση προκάλεσε ὁ ξεχωριστὸς τόνος τῆς φωνῆς της σιὸ «παρακαλῶ» της ἐκεῖνο, συνέχισε: Ὅπως βέβαια μαντεύετε εἶχε γίνει στὸ σπίτι μας, δηλαδὴ ἀκριβῶς ἐδῶ ἀπὸ λίγους συγγενεῖς, πολλοὺς γνωστοὺς καὶ...

—Καὶ περισσότερους φίλους, συμπλήρωσε ἄλλη.

—Πάντως ἀρκετοὶ φίλοι... Γιατὶ νὰ τὸ κρύψω;

Καὶ ἐπειδή, ὅπως εἶπε δὲν τὶς ἐνδιέφεραν τὰ ὀνόματά τους, τόνισε πὼς ἦταν ἡ βραδιὰ ὡραία καὶ πὼς στὶς 11 καὶ τέταρτο ἀκριβῶς ἡ νύχτα ἄρχισε νὰ γίνεται ὡραιότερη. Μάλιστα ἐκεῖ στὴν ἀνατολὴ ἕνα φεγγάρι πίσω ἀπὸ τὸ βουνὸ ἄρχισε νὰ ζωγραφίζῃ μὲ ὅλα του τὰ χρώματα μιὰ πύλη φωτεινὴ ἀπ' ὅπου θὰ ξεχυνόταν σὲ λίγο τὸ ἄϋλο φῶς μιᾶς ὀνειρεμένης πραγματικότητας.

Βρέθηκε, συνέχισε, στὴν βεράντα καὶ ἀνάμεσα στὰ κίτρινα φύλλα τῆς κληματαριᾶς. Ἔβλεπε τὴν ὀνειρεμένη κείνη πραγματικότητα. Ἴσως καὶ νὰ περίμενε κάτι. Ἡ ἀλήθεια, εἶπε, εἶναι πὼς ἔνιωθε κάτι νὰ τὴν πλημμυρίζῃ, κάτι σὰν εὐτυχία. Εἶχε παίξει πιάνο, εἶχε τραγουδήσει, εἶχε γελάσει μὲ τὴν ψυχή της καὶ ἀπὸ τὴ στιγμὴ ποὺ ἄρχισαν νὰ τὴ χορεύουν στὰ χέρια τους σὰ μιὰ ζωντανὴ κουκλίτσα, ἀντὶ νὰ χορεύῃ ἐκείνη μόνη της, ἔνιωθε πὼς διψοῦσε γιὰ λίγη δροσιά.

Ἔβγαινε τότε τὸ φεγγάρι ψηλά, ἀνάμεσα ἀπὸ τὴν ἤρεμη σιγαλιὰ ποὺ τὸ ἔβλεπε μὲ περισσότερη ἐμπιστοσύνη. Τὴν ἔβλεπε, εἶπε, χωρὶς ὑπονοούμενα καὶ εἶχε κάτι ποὺ τὴ μάγευε. «Καὶ τὸ φεγγάρι, ὅταν μᾶς μαγεύῃ, ἐξήγησε, σκορπᾶ γύρω μας τὴ σιγαλιά. Ἡ ψυχή μας αὐτὴ τὴ σιγαλιὰ τὴ ζητάει, νιώθει τὴν ἀνάγκη της».

Σιγὰ—σιγὰ χωρὶς νὰ βλέπῃ ἄρχισε νὰ σκέφτεται. Ἡ παράξενη μαγεία τοῦ φεγγαριοῦ, ὅπως παραδέχθηκε ἡ ἴδια, διευκολύνει τὴ γυναῖκα στὸ νὰ τὰ θυμηθῆ ὅλα. Καὶ συμφωνοῦσε μὲ τὸν ἑαυτά της, πὼς ὁ ἔρωτας στὴ γυναῖκα δὲν εἶνε μόνο δικαίωμα, ἀλλὰ καὶ καθῆκον. Δὲν εἶχε ὅμως εἰπεῖ στὸν ἑαυτό της τὸ τελευταῖο «ναί» καὶ ἕνα χέρι ἀπαλὸ σὰ χάδι πῆρε τὸ δικό της.

Ἡ τόλμη κείνη τῆς φάνηκε περισσότερο ἄδικη Ἀμίλητη, θυμωμένη ἴσως, κατέβηκε τὴ σκάλα. Βρέθηκε, χωρὶς νὰ καταλάβῃ γιατί, στὸν κῆπο. Στὴ δεξαμενὴ τὸ νερὸ τῆς φάνηκε πῶς ἄρχισε τότε νὰ χύνεται, σὰ λυωμένο πολύχρωμο ἀσῆμι. Ἕνα βατραχάκι μ' ἕνα του πήδημα κρύφτηκε στὸ νερό. Ἴσως ἀπὸ φόβο κύταξε πίσω της. Κάποιος ἐρχόταν πατῶντας στὰ δάχτυλα. Καὶ νὰ μὴν κύταζε, βεβαίωσε, πὼς τὸν ἤξερε ἀπὸ κάποια διαίσθηση. Τῆς φάνηκε πὼς ἅπλωσε τὸ χέρι του. Γλύστρησε γιὰ δεύτερη φορὰ καὶ χάθηκε πίσω ἀπὸ τὶς τριανταφυλλιές.

Ἀπὸ κεῖ ἔβλεπε τὴν ἀπέραντη θάλασσα. Ἔβλεπε ὀκόμη τὸ ἀπλόχωρο λιμάνι κι' ἀνάμεσα ἀπὸ ἕνα δάσος καταρτικοῦ μακρυὰ ἕνα φῶς, ποὺ τρεμόσβυνε. Ὅλα μακρυνά, σὰν ἀπομονωμένα, ἀνάμεσα σὲ μιὰ ἀπόχρωση ἀργυρόχρυση.

Δὲν πρόφτασε νὰ τὰ χορτάσῃ. Ἕνα χέρι σιγὰ—σιγὰ ἀτλονόταν τώρα πάνω της καὶ μιὰ πνοή, μεθυστικὴ πνοή, τῆς χάδευε τὸ πρόσωπο, ἐνῶ αὐτὴ ἡ πνοὴ κάτι ψέλιζε, δὲ θυμᾶται τι, μὰ μιὰ φωνὴ γλυκειὰ σὰν τραγούδι.

Τὴ στιγμὴ αὐτὴ ἡ κ. Βακολοπούλου εἶδε τὴν κόρη της καθισμένη στὸ πλαϊνὸ παράθυρο πίσω ἀπὸ τὴν κουρτίνα ν' ἀκούῃ προσεχτικά. Ἂν ἦταν στὸ φῶς, θὰ τῆς φαινόταν τώρα διαφορετική. Τὸ μειδίαμά της ἦταν προσποιητὸ καὶ τὸ πρόσωπό της περισσότερο χλωμὸ καὶ λιγώτερο κόκκινο, ἴσως γιατὶ κεῖνα ποὺ ἔλεγεν ἡ μαμά της νὰ τὴν ἐνδιέφεραν. Σὰν νὸ τὸ ἔλεγε γιά τὴν ἴδια. Καὶ ὅλα ὅμοια μὲ τὴ δική της περίπτωση ἢ καλύτερα αὐτῆς καὶ τοῦ ἐξαδέρφου της Νίκου στὴ χθεσινὴ παιδιάτικη τρέλλα τους. Κι' ὅλα μὲ τὶς ἴδιες ἀναλογίες: Ἡ νύχτα, τὸ φεγγάρι, τὸ συντριβάνι καὶ στὸ τέλος ἡ τριανταφυλλιά.

—Καὶ λοιπόν;

—Ἂ τελείωσα.... Ἂς προσθέσω μόνο πὼς τὰ δυὸ ἐκεῖνα χέρια μ' ἔσφιξαν δυνατὰ καὶ δυὸ χείλη μὲ φίλησαν ξαφνικά....

Ἕνας χείμαρρος ἀπὸ γέλια πλημμύρισε τὴν αἴθουσα.

—Ἀλλὰ πρέπει νὰ τονίσω συνέχισε πὼς ποτὲ στὴ ζωή μου δὲν ἤμουν τόσο ἀνέτοιμη.

Ἀνάμεσα ἀπὸ τὰ γέλια κεῖνα μιὰ φωνὴ πρόσθεσε πὼς ἀκόμη κάτι ἔλειπε.

Ἡ κ. Βακολουπούλου μπῆκε στὸ νόημα. «Ἤθελαν τ' ὄνομά του». Σὰ γυναῖκα ἤξερε καὶ ἡ ἴδια πὼς οἱ γυναῖκες κατὰ κατόνα θαυμάζουν τοὺς ἥρωες. Καὶ οἱ ἐρωτήσεις πρόβαλλαν ἐπιτακτικώτερες. «Ἔπρεπε νὸ εἰπῆ τ' ὄνομά του». Ἅπλωσε τότε καὶ τὰ δυό της χέρια...

—Καὶ λοιπὸν μὲ ρωτᾶτε ποιὸς νά...

—Ἐγώ! φώναξε ὁ κ. Βακαλόπουλος.

Ὅλων τὰ βλέμματα γύρισαν πρὸς τὰ ἐκεῖ. ὁ κ. Βακαλόπουλος καμαρωτός, περίφανος καὶ πρὸ παντὸς σοβαρὸς σὰν ἄγαλμα στὴν πόρτα τοὺς κύταξε γιὰ λίγο καὶ κατόπιν μ' ἕνα ἐλαφρὸ μειδίαμα ὑποκλίθηκε νὰ τοὺς εὐχαριστήσῃ γιὰ τὰ χειροκροτήματά τους.

Ἡ δεσποινὶς Καίτη ἐξακολουθοῦσε ἱκανοποιημένη νὰ χειροκροτῆ. Καὶ τὸ μειδίαμά της περισσότερο ἀπὸ ἄλλοτε χαριτωμένο. «Ἐπὶ τέλους ἦταν ἀθῶα!».

ΠΕΡ. ΣΤΑΣΙΝΟΠΟΥΛΟΣ

EDMOND JALOUX τῆς γαλ. Ἀκαδημίας

ΣΚΕΨΕΙΣ

Δὲν εἶναι δύσκολο νὰ γράψῃ κανεὶς καλά, εἶναι δύσκολο νὰ σκεφθῇ κανεὶς καλά. Μία κακῶς κατασκευασμένη φράση γεννιέται ἀπὸ ἕνα συγκεχυμένο λογισμό.

Ὅταν ξαναπιάνεται κανεὶς εἴκοσι φορὲς χωρὶς νὰ μπορέσῃ νὰ ἐκφρασθῇ, πρέπει νὰ ἔρθῃ στὴν πρωτογενῆ του ἰδέα, νὰ τὴν περιορίσῃ στὰ πρωτινά της συστατικὰ νὰ τὴν περιγράψῃ μέχρις ὅτου φθάσῃ στὸν ὀρθότερο λογισμό.

Ἡ ἀταξία τοῦ ὕφους πηγάζει στοὺς συγχρόνους μας κυρίως ἀπὸ τὴν ἀδυναμία τους νὰ ἀκολουθήσουν ἕνα σχέδιο. Συγχέουν τὴν συγκίνηση μὲ τὴν ἐξυπνάδα καὶ πιστεύουν ὅτι τὸ στοιχεῖο τοῦ πάθους περιέχει μοιραῖα ἕνα μέρος τῆς ἀληθείας.

Τὸ πάθος τοὺς ὁδηγεῖ καὶ ὄχι ἡ ἐκλογὴ μεταξὺ τῶν διαφόρων κατηγοριῶν τοῦ πνεύματος καὶ τῆς αἰσθητικότητας. Τὸ πᾶν στὰ μάτια τους συγχέεται: τὸ πολιτικὸ μὲ τὸ αἰσθηματικό, τὸ ἀστικὸ μὲ τὸ ἐνορατικό, τὸ κοινωνικὸ μὲ τὸ θρησκευτικό, τὸ ἠθικὸ μὲ τὸ ὠφελιμιστικό. Ἔτσι, διαμορφώνεται ἕνα λεκτικὸ τέρας, ποὺ ἱκανοποιεῖ ὅμως τὰ συμφέροντα καὶ τὶς προτιμήσεις, ἀλλὰ ποὺ τὸ ἀκούει κανεὶς χασμουριόντας, γιατὶ ἡ ζωὴ τῆς εὐφυΐας (ἡ πνευματικὴ ζωὴ) δὲν συμβιβάζεται μὲ ὅλες τὶς ἐξορμήσεις τοῦ ἐνστίκτου.

Γνωρίζει κανεὶς μερικὲς φορές, ὅτι σκέπτεται δίκαια, ὅταν δὲν ἐγκαταλείπῃ νὰ συμφέροντά του ἢ ὅταν λογικεύεται γιὰ τὸν ἑαυτό του.

Ἀναφέρεται στὸ ἔπος Milinda-pânha, ποὺ εἶναι καθὼς φαίνεται, τὸ ἀριστούργημα τοῦ ἰνδικοῦ πεζοῦ λόγου καὶ βεβαιότατα ἕνα ἀπὸ τὰ ὡραιότερα βιβλία τῆς βουδδικῆς φιλοσοφίας, σύγχρονο τῆς τέχνης τοῦ Gandhâra, ὅτι ὁ θήρας Sâriputta συνήθιζε νὰ λέγῃ:

«Δὲν ἐπιθυμῶ τὸν θάνατο, δὲν ποθῶ τὴν ζωή, περιμένω τὴν ὥρα μου, σὰν τὸν ὑπηρέτη ποὺ περιμένει τὸν μισθό του». Ἰδοὺ τί ἐκφράζει ἡ ἀσιατικὴ σοφία στὴν ὁλική της καθαρότητα! ἀλλ' ὁ Εὐρωπαῖος ποθεῖ τὴν ζωὴ μέσα στὸν θάνατο καὶ τὸν θάνατο στὴν ζωή.

Ποῦ νὰ βρῇ ἄραγε, αὐτὸς θῦμα τῆς αἰώνιας αὐτῆς ἀντίθεσης, το μυστικὸ τῆς εὐτυχίας καὶ τὸ δίδαγμα τῆς εἰρήνης;

Μετὰ μιὰ ἀπουσία πολλῶν μηνῶν, ἐπιστρέφει ἕνας ἄνθρωπος στὸ σπίτι του.

Μέχρι τῆς ἐπιστροφῆς του δὲν ἔπαψε νὰ ἔχῃ νεώτερα ἀπὸ τὴν οἰκογένειά του.

Ἡ θέα τοῦ σπιτιοῦ του μέσ' στὸ φθινοπωρινὸ λυκόφως, ἐπισπεύδει χάρωπὰ τὸ βῆμα του, διάζεται γὰ δῇ τοὺς δικούς του. Ἡ σκάλα δὲν ἔχασε τίποτε ἀπὸ τὸ μεγαλοπρεπῆ καὶ οἰκογενειακὸ χαρακτῆρα της. Ἀναγνωρίζει τὸν ἀντιθάλαμο καὶ τὰ κάδρα ποὺ στολίζουν τοὺς τοίχους. Τὰ καρυκεύματα τὰ συνηθισμένα τοῦ ἀνοίγουν τὴν ὄρεξη, ξαναβρίσκει τὴν μυρωδιὰ τοῦ μύρρου, τοῦ ζιγγίβερα καὶ τῶν παληῶν ξεραμένων τριαντάφυλλων, ποὺ ξέρει καλά. Μόνον ἡ καμαριέρα εἶναι καινούργια. Ὄχι, τίποτε δὲν ἄλλαξε: οὔτε τὰ ἔπιπλα, οὔτε οἱ ζωγραφιές, οὔτε τὰ ἀγαλμάτια. Ἕνα μουντὸ φῶς φωτίζει τὰ δωμάτια ποὺ διασχίζει, τὸ δωμάτιό του μὲ τ' ἀνοικτὸ κρεββάτι, ἡ τραπεζαρία τῆς ὁποίας τ' ἀργυρᾶ σκεύη φέρουν τ' ἀρχικὰ τοῦ ὀνοματός του, τὸ γραφεῖο ὅπου ἀγρυπνάει ἕνα μελαγχολικὸ πορτραῖτο τῆς μητέρας του. Ἀλλὰ ὅταν μπαίνει στὸ σαλόνι, βλέπει συγκεντρωμένη μιὰ ὁμάδα πελιδνῶν ἀνθρώπων ποὺ δὲν γνωρίζει, ποὺ τὸν θεωρεῖ μὲ μιὰ σκυθρωπὴ διάθεση, τὸν δέχεται σὰν ξένο καὶ ἀντικαθιστᾶ ἀνεξήγητα τὴν οἰκογένειά του, ποὺ ἐξαφανίστηκε κανεὶς δὲν ξέρει ποῦ.

Πέρασε ἔξαφνα ἀπὸ τὸν συνήθη κόσμο στὴν σφαῖρα τοῦ Ἀγνώστου.

Ἡ ἑρμηνεία τῶν γεγονότων λέγεται Ἱστορία! ἡ μεταμόρφωσή των Ποίηση.

Ἀλλὰ ἡ ἀλήθειά των ἀνήκει δικαίως στὴν Λήθη.

Εἶναι ἄδικο νὰ λέγῃ κανεὶς πὼς ἡ πρώτη ἀγάπη εἶναι μοιραία ἐκείνη, ποὺ λογαριάζεται! ἡ πρώτη ἀγάπη δὲν ἔχει συνήθως περισσότερο γοῦστο ἢ ἄρωμα ἀπ' ἕνα πράσινο μῆλο ἢ ἀπὸ ἕνα λουλούδι σὲ κουμπότρυπα. Ἡ ἀγάπη γιὰ νὰ ὡριμάσῃ ἔχει ἀνάγκη τοῦ ἡλίου καὶ τῶν βροχῶν τῆς ζωῆς. τρέχει πρὸς τὴν ἡμέρα τῆς ἀποθέωσής της, σὰν κάθε τι ποὺ εἶναι δημιουργημένο καὶ δὲν ἐπιζῇ τοῦ ἀπογείου του.

Σ' ἕνα ἀπὸ τοὺς ὡραιοτέρους του διαλόγους ὁ Leopardi ἀναπαριστᾶ τὴν περιφρόνηση τῆς Μόδας πρὸς τὸν Θάνατο: Ἡ πρώτη λέγει στὸν δεύτερο: «Εἶμαι ἡ μόδα, ἡ ἀδελφή σου»! «Ἡ ἀδελφή μου».

—«Ναί! Δὲν θυμᾶσαι ποὺ γεννηθήκαμε κι' οἱ δυό μας ἀπὸ τὸ Γῆρας; Εἶναι ἀλήθεια φρικτὸ καὶ μελαγχολικὸ νὰ βλέπομε νὰ πεθαίνομε, γιατὶ παύομε νὰ εἴμαστε «τῆς μόδας», καὶ γινόμαστε ἀκατάληπτοι σὲ μιὰ νεολαία ποὺ δὲν ἐννοοῦμε καὶ ἐμεῖς οἱ ἴδιοι, καὶ θὰ ἔπρεπε νὰ ἔχομε μιὰ μεγαλοφυΐα πιὸ ἀπέραντη κι' ἀπ' τοῦ Γκαῖτε ἀκόμα, γιὰ νὰ δεχτοῦμε νὰ μείνουμε πάνω σὲ μιὰ γῆ ὅπου κανεὶς δὲν μᾶς μοιάζει. Γίνεται ἄποψη πολὺ πιὸ αὐστηρότερη, ὅταν ἡ πεῖρα τοῦ παρελθόντος μᾶς διδάσκει ὅτι ὅλες οἱ γενηὲς δὲν διαφέρουν σὲ μερικὰ σημεῖα, στὰ πιὸ ἐφήμερα, στὰ πιὸ τυχαῖα καὶ στὰ μοναδικὰ σημεῖα ποὺ εἶναι συγχρόνως εὔθραυστα στὴ δράση τοῦ καιροῦ.

—Κάθε μέρα μᾶς καταπλήσσει μὲ τὸ μάκρος της, κάθε χρόνος μὲ τὴν κοντοσύνη του. Ἀλλὰ οἱ ὧρες εἶναι σχετικῶς τόσο μακρυὲς καὶ κοντὲς ποὺ τὸ λεπτὸ καὶ ἡ αἰωνιότης σοῦ φαίνονται μερικὲς φορὲς νὰ συγχέονται.

(Μετ. Π. ΓΡΑΜΜΑΤΑ)

ΥΜΝΟΣ

Σὲ φαντάζομαι, Κύριε,
μάταια ν' ἀκοῦς τὴν ἐπίκληση
τῶν πονεμένων ψυχῶν.
Σὲ φαντάζομαι ἀλύγιστον
—ἕνα ψηλὸ κυπαρίσσι—
ποὺ σὰν κι' αὐτὸ καρτερεῖς
τὸν κεραυνὸ τῆς ὀργῆς μας.

Πέρα χαθῆκαν στὸ πέλαγο
μύριες μέρες γαλάζιες
καὶ τόσοι ἥλιοι βυθίοτηκαν
μέσ' στῶν ἀφρῶν τὶς ρωγμές,
Λευκὸ καράβι κι ἡ σκέψη μας
πλανήθηκε σ' ἀβέβαια κύματα
μὰ πάντα τῶν γλάρων τὸ πέταγμα
ἔσερνε μπρὸς τὸν ὁρίζοντα.

Φιλιὰ μᾶς ἔστελνε ὁ ἄνεμος
στὰ χιονισμένα βουνά,
ποὺ τὰ ζυλότυπα πλάγια τους
μᾶς ἀρνιόνταν τὸ πάτημα.
Σταχτὶ σύννεφο ἡ σκέψη μας
ξεπερνοῦσε κορφές,
μὰ τὸ φεγγοβόλημα τοῦ ἥλιου
τὴν κυλοῦσε στὸ χῶμα.

Πάντοτε
μᾶς ἀρνήθηκες τ' ὅραμα,
μᾶς μισεῖς τὴ χαρὰ
κι εἶν' πικρὸ τὸ τραγούδι μας
σὰ ραγισμένης κιθάρας.
Κάποιον καιρὸ γλυκὰ οἱ πόθοι μας
ἄγνοί, λουσμένοι στὸ φῶς,
φτερουγίζαν διστάζοντας
ἀπ' τὴν καινούργια φωλιὰ...

Τραγουδοῦσαν τὴν ἄνοιξη,
τραγουδοῦσαν τὸν ἥλιο,
κάποιες κοιλάδες βαθύσκιωτες
μέσ' στῆς δροσιᾶς τοὺς ἀχνούς.
Τ' ἄσπρα καλύβια ριζώνανε
μέσα στὴν πράσινη χώρα
κι ἀργὰ ὑψωνόνταν σὰ δέηση
ὁ γαλάζιος καπνός.

Κι ἦρθε τὸ σύννεφο, Κύριε,
τῶν κεραυνῶν κούφια ἀντάρα
καὶ χαθῆκαν στὴ θύελλα
οἱ ποθητοί μας γιαλοί.
Ἔμενε ἀσάλευτος κι' ἤρεμος
ὁ σκοτεινὸς οὐρανός σου
κι' εἶχε ἁπλωμένη στὰ ἀπόμακρα
τὴν εἰρωνία τῶν ἄστρων.
Χρόνια καὶ χρόνια περίμεναν
οἱ ἐκλεκτοὶ μὲ λαχτάρα
τὴν ἀνήσυχη ἀπόφαση,
ποὺ θὰ μᾶς ἔφερνε μπρός.

Χρυσᾶ τὰ ὁράματα. Σάλπιγγες,
ποὺ δονοῦσαν τ' ἀγέρι.
Σημαῖες ποὺ ἔτρεμαν πρόσχαρα
στῶν καρδιῶν τοὺς παλμούς.
Ὁρμοῦν σκυφτοὶ καβαλλάρηδες
ἁρματωμένοι. Μὲ πόνο
ὁ βαρὺς καλπασμός τους
ζωντανεύει τὴ γῆ.

Μὰ τώρα ἡ γνώση ποὺ στάλαξε
μὲ τῆς καρδιᾶς μας τὸ αἷμα
ρίζωσε, ψήλωσε, φάνταξε
καὶ ξεπερνᾶ τὴ ματιά.
Ἀλλοίμονο, Κύριε, τὸ μίσος μας
δὲν τὸ ἀξίζεις. Τοῦ κάκου
ἀγωνίζεσαι, τρέμοντας
τὴν γυμνή μας γροθιά.

Τὶ νὰ γκρεμίσουμε; Σκέλεθρα
σταυρωμένα στοὺς τοίχους,
ποὺ ὁ καιρὸς τοὺς χορτάριασε
καὶ τοὺς σαπίζ' ἡ βροχή;
Δές, ὁ οἶχτος μας ἄπλωσε
τὴν σπασμένη του ἀσπίδα
καὶ σὲ σκεπάζει. Τὸν κόσμο μας
δὲς γιὰ στερνή σου φορά.

Δὲς τὸν ἥλιο, ὁλοπόρφυρος
θὰ χαθῇ. Μ' αὔριο πάλι
θὰ προβάλῃ στὸν θρίαμβο
μιᾶς καινούργιας αὐγῆς.
Νοιώθω, Κύριε, τὸν πόνο σου·
τὰ φτερὰ τοῦ θανάτου
σὰν τὴ νύχτα ἁπλωθήκανε
στὴν ὠχρή σου μορφή.

Θὰ πεθάνῃς. Σὰν ὄνειρο
λαχταρᾶς κάποιο θάμα,
μὰ εἶναι ἡ μοῖρα ἀδυσώπητη
στῶν θνητῶν τὶς κραυγές.
Θὰ πεθάνῃς. Συγχώρα μας,
Ἀγαθέ, στὴν χαρὰ μας,
στὴν χαρὰ τῶν τυφλῶν
ποὺ ἀντικρύζουν τὸ φῶς.

Λ. ΠΟΖΙΟΠΟΥΛΟΣ

ΑΚΟΥΑΡΕΛΑ

—Ἔμοιαζε ἡ ταβέρνα μιὰ σκηνὴ
κι' ἤσουνα δοσμένη στὸ μεθῦσι
—Ποιὸς θὰ τόλμαγε κρυφὰ νὰ σοῦ μιλήσῃ
πού ἤτανε ἡ ρετσίνα τόσο ἁγνή,

Σὲ καρτέραγε μιὰ νύχτα ξελογιάστρα
κι' ἕνας δρόμος ποὺ δὲν ἔστεκε καλὰ
—Ἄσε τὰ γελοία ἰδανικὰ
λάμπανε τὰ μάτια σου σὰν ἄστρα.

Σὰ νὰ τρίκλιζε μιὰ βάρκα στὰ νερὰ
περπατοῦσες καὶ σαλεύανε τὰ πάντα
—Ἤτανε τὰ λόγια σου μπαλάντα
καὶ κατέκτησες τὸν κόσμο νοερά.

Ἕνα σύννεφο στὰ βλέφαρά σου ἐπάνω
καὶ μιὰ φλόγα μέσ' τὰ χείλη σου μεστὴ
—ἡ φωνὴ τοῦ ποτηριοῦ σου ἤταν κρουστὴ
ποὺ τὰ ἴχνη κάθε λόγου σου νὰ χάνω.

Ἔμοιαζε κι' ὁ δρόμος μιὰ σκηνὴ
παίζοντας τὸ ρόλο σου περνοῦσες
—καὶ τρεκλίζοντας παράξενα γελοῦσες
Γιατὶ σοῦ φάνηκε ἡ ρετσίνα... τόσο ἁγνή.

ΑΝΘΟΣ ΠΩΓΩΝΙΤΗΣ

ΔΙΗΓΗΜΑ

ΗΛΕΚΤΡΑ*

Τοῦ κ. ΓΙΩΡΓ. ΔΕΛΙΟΥ

Καμμιὰ ἐξωτερικὴ κίνηση δὲ στέκονταν ἱκανὴ νὰ διακόψει τὴ σιγὴ ποὺ τὸν τριγύριζε κείνη τὴ στιγμή· μιὰ σιγὴ ποὺ πίεζε τὴν ἀκοή του. κ' ἐρέθιζε τὸ τύμπανο, σὰ νὰ δημιουργοῦσε μέσα του τὴν αἴσθηση πὼς κρατοῦσε μετέωρη τὴ ζωή. Τόσο τὸ κάθε τι εἶχε βυθιστεῖ στὴν ἀκινησία. Μονάχος ἀπέναντι στὴ σιωπὴ ἔγειρε στὴν πολυθρόνα. Πολὺ ἀργότερα ἄκουε σβυσμένο τὸ τρίξιμο τῆς πόρτας τῆς τραπεζαρίας, κι' ἀπὸ τὸ ρυθμὸ τῶν βηματισμῶν νόμιζε πὼς ἀναγνώριζε τὸν καθένα ἀπὸ τοὺς δικοὺς του καθὼς ἀποσύρονταν στὴν κάμαρή τους.

Τοῦ φάνηκε πὼς ἔμεινε πολλὴν ὥρα σ' ἐκείνη τὴ στάση μὲ τὰ βλέφαρα βαρειὰ καὶ ζεστά, πρόθυμα νὰ χαμηλώσουν, γιὰ νὰ δώσουν ἄνεση καὶ συνέχεια σὲ κάποια σκέψη ποὺ ἀγρυπνοῦσε στὸ βάθος τοῦ νοῦ του, ὅμοια μὲ κάποια φλόγα ποὺ καμμιὰ πνοὴ δὲν κατορθώνει νὰ τὴ σβύσει.

Ἔτσι ὁ Ὕπνος μὲ τὸ εἰρωνικὸ χαμόγελο εἰσχωροῦσε κάτω ἀπὸ τὰ κουρασμένα βλέφαρα, καὶ βυθίζονταν σὰ νὰ καλοῦσε κάθε ζωντανὸ μόριο νὰ τὸν ἀκολουθήσει, ὥς ποὺ νὰ χαθεῖ ξαφνικὰ μέσα στὴ σκιά. Καὶ μονάχος, σὰν ἄλλος Ὀρφέας, ἔτρεχε σὲ ἀναζήτηση τῆς Εὐρυδίκης ἀνάμεσα ἀπὸ στενωποὺς καὶ δάση σκοτεινὰ κι ἀδιαπέραστα, καὶ σὲ ἐκτάσεις ἡλιόχαρες κι' ἀπέραντες. Ἕνα πλῆθος ἀπὸ εἰκόνες ἀσύνδετες περνοῦσαν ἀπὸ μπροστά του, χωρὶς νὰ μπορεῖ νὰ τὶς δώσει τὴν ἀναγκαία ἑνότητα κ' ἐκείνη τὴν ὑφὴ τῆς πραγματικότητας. Καὶ ἡ ἐλάχιστη κίνηση τοῦ νοῦ του, νόμιζε πὼς τοῦ χάριζε τὴ σπάνια σύμπτωση νὰ μπορεῖ νὰ ἰδεῖ τὴν ἴδια αὐτὴ στιγμὴ σὲ μιὰ προέκταση, τώρα ποὺ ξανάρχονταν ἡ νύχτα.

Ἀπὸ τὴ μισοανοιγμένη πόρτα ἀντίκρυσε τὴν Ἠλέκτρα ποὺ κοιμοῦνταν στὸ ντιβάνι. Ὅλα διακρίνονταν κάτω ἀπὸ τὸ ρόδινο σὰν αὐγινὸ φῶς τοῦ καντυλιοῦ. Τὸ ραδιόφωνο ἔπαιζε σὲ χαμηλὸ τόνο κάποιους εὔθυμους τυρολέζικους σκοπούς. Στάθηκε προσεχτικά, σὰ νὰ ἔπεφτε σὲ μιὰν ἔκσταση μπροστὰ στὴν ἠρεμία ποὺ εἶταν ἁπλωμένη στὸ πρόσωπό της. Ἀπαλόπαιζε τὸ φῶς καὶ φώτιζε ἀσθετικὰ κεῖνο τὸ ἀκίνητο σῶμα ποὺ λικνίζονταν σὲ ὄνειρα.

Στὸ πρόσωπό της ἔβλεπε ὅλη τὴ φρεσκάδα τῆς νεότητας. Στὸ μέτωπο, στὰ μάγουλα, στὰ χείλη, δὲν εἶχε πλησιάσει ἀκόμα ἡ σκιὰ τῶν χρόνων. Καμμιὰ σύσπαση δὲν τάραζε τὴν ἠρεμία· μιὰ ἠρεμία ποὺ πρόδιδε τὴ γαλήνη τῶν ἀνύποπτων ψυχικῶν κινήσεων στὸ χάος τοῦ ὀνείρου. Καθηλώθηκε τότε στὴ θέση του καὶ τὴ θαύμαζε, σὰ νὰ προσπαθοῦσε ν' ἀφήσει πάνω σ' ἐκεῖνο τὸ ἀκίνητο σῶμα ὅλο τὸ βάρος τῆς ἀγάπης του. Μιὰ σκέψη μόνο πέρασε ἀπὸ τὸ νοῦ του: πὼς ἡ ἀνία μᾶς κυβερνάει σ' ὅλη τὴ ζωή· ἕνας τάφος μᾶς περιμένει ὕστερ' ἀπὸ τὸ θάνατο, καὶ δὲ μένει παρὰ ἡ φθορὰ καὶ ἡ σκόνη γιὰ τὴν αἰωνιότητα. Καὶ τὴν ἴδια κείνη στιγμὴ ὅλες αὐτὲς οἱ ὄψεις κ' οἱ εἰκόνες τοῦ φαίνονταν πὼς εἶχαν πέσει μέσα του ἀπὸ κάποια ἀπροσδιόριστα ὕψη, κ' εἶχαν μεταβληθεῖ σὲ θρίψαλα στὸ θυμικὸ βυθό του. Θαρροῦσε τότε πὼς περιστοιχίζονταν ἀπὸ μιὰ περίεργη ἀτμόσφαιρα τοῦ πόνου καὶ τῆς στοργῆς. τοῦ τρόμου καὶ τῆς ἠρεμίας, ποὺ τοῦ φαίνονταν καταθλιπτικὴ σὰ μιὰ νέα δοκιμασία.

Πόσο νοσταλγοῦσαν κ' οἱ δυό τους κεῖνες τὶς ἡμέρες τοῦ φθινόπωρου, τὶς γεμάτες θαλπωρὴ καὶ γαλήνη... Ὁ οὐρανὸς εἶταν γαλανός, τὰ δέντρα χάρασσαν τὸν ὁρίζοντα στὴν ἔκταση τοῦ λειβαδιοῦ· οἱ μυρουδιὲς εἰσχωροῦσαν ἀπὸ τὰ παράθυρα, οἱ πεταλοῦδες ἐπιχειροῦσαν τοὺς ἀτέλειωτους καὶ χαριτωμένους μαιάνδρους τους. Λαχταροῦσαν αὐτὴ τὴν ἤρεμη ζωή, τὴ λυτρωμένη ἀπὸ τὶς ἀγωνίες καὶ τοὺς τρόμους τῆς ἐποχῆς.

Εἶχε τάχα ἀγαπήσει τὴν Ἠλέκτρα μ' ὅλη τὴ δύναμη τοῦ λόγου, ἢ μήπως μὲ τὶς κολακευτικὲς καὶ ὡραῖες φράσεις εἶχε κατορθώσει ν' ἀποσπάσει τὴν ἀγάπη της; Πολλὲς φορὲς ἔκανε ἀνάλογες συγκρίσεις. Ἡ ἀλήθεια μολοντοῦτο εἶναι πὼς δὲν τὸν ἀπασχολοῦσε διόλου ἡ ἀμηχανία ποὺ κυριεύει συχνὰ ὅσους ἀγαποῦν γιὰ πρώτη φορά. Ἔτσι ἀφήνονταν νὰ νιώθει τὰ ἀναφυλλητὰ ἀπὸ τὸ μυστικὸ θρόϊσμα τῆς βελούδινης φτερούγας τοῦ ὀνείρου, ὅπου τὰ πάντα ταχτοποιοῦνταν καὶ ρυθμίζονταν σὰν ἀπὸ κάποιο θαῦμα, ὅπου τὸ κάθε τὶ λογίζονταν τὸ καλύτερο μέσα στὸν καλύτερο κόσμο, κι' ὅπου μποροῦσε νὰ ὑπάρξει ἀγάπη μὲ ὅλη τὴν ἔννοια τῆς ἀμοιβαιότητας. Ἔτσι ἀκόμα, μέσα στὴ σιωπή, μποροῦσε ν' ἀποφεύγει τὴν ἄσκοπη ἀσχολία τῆς συνηθισμένης κουβεντολογίας. Εἶταν τὸ ἴδιο σὰ νὰ εἶχε ἀπέναντί του ἕνα σιωπηλὸ ἄγνωστο ποὺ τοῦ ἔδινε τὴν εὐκαιρία ν' ἀναζητάει ἄσυλο στὴν ἀπόσπαση καὶ στὴν ἀφαίρεση. Μὲ μιὰν εὐχαρίστηση ἀνείπωτη δέχονταν τὴν ἐπίσκεψη ἀπὸ στοχασμοὺς μ' ἐκείνη τὴ ζηλευτή τους ὁλοκλήρωση, ἀπὸ σκέψεις ποὺ ζητοῦν ἄκρόαση μὲ μιὰν ἀξιοζήλευτη μετριοφροσύνη. Ἀληθινὰ ὅμως, δὲν εἶχαν τίποτα τὸ κοινὸ καὶ τὸ συνηθισμένο ἐκεῖνοι οἱ δεσμοί τους. Ποτὲ δὲ μπόρεσαν νὰ φτάσουν στὰ πιὸ κατάβαθα τοῦ ἑαυτοῦ τους δυὸ ἀνθρώπινες ὑπάρξεις, σὰν κι' αὐτὸν καὶ τὴν Ἠλέκτρα. Ἕνας τρίτος θ' ἀποροῦσε ποὺ τοὺς ἔβλεπε ἔτσι σιωπηλούς. Κι' ὅμως πίσω ἀπὸ τὰ κλειστά τους χείλη ἀνάβρυζε μέσα στὴν ψυχή, σὰν ἀνύποπτος ψίθυρος μιᾶς πηγῆς ἀνεξάντλητης, ἕνα αἴσθημα ποὺ εἶταν ἀνώτερο ἀπὸ τὴ φιλία, κι' ἀνώτερο ἀπὸ τὸν ἔρωτα· ἕνα αἴσθημα ποὺ οτέκονταν ἱκανὸ ν' ἀντλήσει ὑπόσταση καὶ ζωὴ μέσ' ἀπὸ τὸ μυστήριο καὶ τὴν ἁρμονία τῆς συμβίωσης. Τὸ θάρρος κ' ἡ ἰσορροπία του ἀποτελοῦσαν τὰ συστατικὰ αὐτοῦ ποὺ θεωροῦμε σὰ βαθύτερη εὐδαιμονία στὴ συζυγικὴ ἀγάπη.

Δὲ μποροῦσε νὰ θυμηθεῖ τὶ εἶχε ἀκολουθήσει. Ἔνιωθε μόνο πὼς βρίσκονταν ἀνάμεσα σὲ οὐρανὸ καὶ σὲ θάλασσα· πὼς τὸ ἀργυρὸ φῶς τοῦ φεγγαριοῦ ἔκανε πιὸ ὑγρὴ τὴν ὄψη τῆς ἀπεραντωσύνης, ὅπου πιὸ πολὺ ἔνιωθε τὴ μηδαμινότητα τοῦ ἑαυτοῦ του. Κ' ἔπειτα σὰ νὰ δημιουργήθηκε ἕνα κενὸ στὸν ἑαυτό του ποὺ τοῦ ἀπορροφοῦσε κάθε διάθεση γιὰ στοχασμό· ἕνα κενὸ ποὺ πλάταινε σὰ νὰ μὴν εἶταν ἀρκετὸ νὰ δεχτεῖ τὴν ἔκταση τοῦ φόβου. Εἶναι τότε ὁλότελα ἀνίκανο τὸ κριτικὸ πνεῦμα νὰ σταθεῖ ἀντιμέτωπο στὴν ἐπίμονη, κάποιες φορές, διάθεσή μας γιὰ τὴ φυγὴ καὶ τὴ χίμαιρα, ἐνάντια σ' αὐτὴ τὴν ὑπόκωφη σύγχυση, τὴ γεμάτη ὡστόσο ἀπὸ ζωντάνια ποὺ δημιουργοῦμε μέσα μας.

Καὶ καθὼς θαρροῦσε πὼς ξεκαθάριζε σιγὰ κι' ἀνύποπτα ὁ ὁρίζοντας σ' ἐκεῖνο τὸ θέαμα ποὺ πρόβαλε στὸ μάτια του, ἔπαιρνε τὴ στάση τοῦ κυνηγοῦ τῶν αἰσθήσεων. Πάνω στὴν κυανὴ ἐπιφάνεια τῆς αἰχμῆς τοῦ ἀκρωτηρίου, ὁ ἀέρας φυσοῦσε μὲ τόση δύναμη τὸν ἀσπρουλὸ καπνὸ τῆς φωτιᾶς τοῦ ἀγροῦ, ποὺ τὸν ἔκανε ν' ἀποκτάει διαστάσεις ὑπέρμετρες καὶ ν' ἀγγίζει τὶς συννεφιασμένες παρυφὲς τοῦ Ὀλύμπου. Ἡ ἐπιφάνεια τῆς θάλασσας μὲ τὶς ποικίλες ἀποχρώσεις της εἶχε μιὰ τέτοια λάμψη σὲ κάποια σημεῖα, ποὺ γιὰ νὰ τὴν ἀντικρύσουν οἱ πεζοὶ ἀναγκάζονταν νὰ φέρουν τὴν παλάμη στὸ ὕψος τῶν ματιῶν τους.

Τὸ ἴδιο κεῖνο ἀπόγευμα, σὰ νὰ ἤθελε ν' ἀπαλλαγεῖ ἀπὸ τὸ βάρος τῆς σιωπῆς, σήκωσε ἀπὸ τὰ χειρόγραφα τὰ μάτια του, κ' αἰσθάνονταν τὴν ἐπιθυμία νὰ ξανακοιτάξει τὴν Ἠλέκτρα. Τὴν ἔβλεπε σιωπηλὴ καὶ συγκεντρωμένη νὰ συνεχίζει τὸ κέντημά της. Μιλοῦσαν τότε γιὰ ὅ.τι δήποτε περιττό: γιὰ τὰ λουλούδια στὸ βάζο ποὺ ἄρχιζαν νὰ χάνουν τὴν πρωτινὴ δροσιά τους, γιὰ τὸ χρῶμα καὶ τὰ σχήματα ποὺ εἶχαν οἱ τάπητες, γιὰ τὶς φωνὲς τῶν πουλιῶν ποὺ ζητοῦσαν ἄσυλο στὶς ἀπάνεμες ράχες τῶν σπιτιῶν, καὶ τὴν πιθανότητα τῆς ἀλλαγῆς τοῦ καιροῦ πρὸς τὸ χιονιά. Θὰ ἔλεγε κανεὶς πὼς ἤθελαν ἀπὸ τὴν ἀμοιβαιότητα αὐτῆς τῆς ἐπικοινωνίας ν' ἀντλήσουν ἀντοχὴ γιὰ τὸ διάστημα τῆς σιωπῆς ποὺ θ' ἀκολουθοῦσε. Στὸ βάθος ἔνιωθε μιὰν ἀληθινὴ ἀνακούφιση ποὺ εἶχε πλάϊ του ἕναν ἄνθρωπο· ἕναν ἄνθρωπο ποὺ μποροῦσε νὰ μοιράζεται μαζί του τὴν παρατήρηση καὶ τὴ σιωπὴ ἢ ν' ἀκολουθεῖ τὰ σκοτεινὰ μονοπάτια στὴν ἄστατη πορεία ποὺ σημειώνει τὸ πνεῦμα τους.

Σημείωνε πάλι σκέψεις σκόρπιες, μετουσίωνε εἰκόνες ποὺ ἔφταναν ἀπὸ τὸ βυθὸ τῆς θύμησής του στὴν ἐπιφάνεια τοῦ νοῦ του· κι' ὅταν ξανάβλεπε κεῖνα τὰ σκόρπια φύλλα γύρω ἀπὸ τὸ πολύγωνο βάζο μὲ τὰ μεγάλα πράσινα φύλλα τῆς πουρναριᾶς, μὲ τὶς σκόρπιες πάνω στὰ κλαδιά της κόκκινες κοκκίδες, σκέπτονταν πὼς θὰ κατόρθωνε νὰ δώσει συνέπεια, συνέχεια καὶ μορφὴ σ' ὅλους τοὺς μικροὺς ἀστερισμοὺς τῶν φανταστικῶν περιστατικῶν ποὺ κατέγραφε. Ἔτσι περνοῦσαν οἱ ἀπογευματινές τους ὧρες, ἤρεμες, σὰ νὰ πειθαρχοῦσαν στὴ σκέψη, πὼς μᾶς προκαλοῦν φόβο ο συγκρούσεις τῶν αἰσθημάτων ποὺ γεννιοῦνται κι' ἀναπτύσσονται μέσα μας. καθὼς νιώθουμε ἀνίσχυρο τὸν ἑαυτό μας νὰ περισυλλέξει καὶ νὰ συνθέσει σὲ μικρὲς αὐτοτελεῖς ὑπάρξεις, αὐτὸ τὸ κρᾶμα τοῦ ἄυλου κόσμου ποὺ σχηματίζει τὸ παρὸν καὶ τὸ μέλλον. Εἶναι σὰ νὰ μᾶς ὑπενθυμίζουν κάθε φορὰ τὴν ἐγγύηση τῆς τραγικότητας ποὺ κρύβουν οἱ στιγμές.

Ἀπὸ ὅλες ἐκεῖνες τὶς ὄψεις καὶ τὸ βόμβο τῶν σκέψεων μὲ τὴν ὁρμητικὴ φευγαλεότητα τοῦ ὀνείρου σ' ἐκεῖνο τὸ ἀπροσδιόριστο διάστημα τοῦ χρόνου, δὲ μποροῦσε νὰ συγκρατήσει στὴ μνήμη του κανέναν καὶ καμμιὰ μορφή. Ρευστὰ καὶ ἄρρυθμα ὅλα, ἐξανεμίστηκαν καὶ χάθηκαν αὐτόματα, μόλις ἀσυναίσθητα ἔτριψε ἀλαφρὰ τὰ μάτια του, ζητῶντας ν' ἀποκτήσει συνείδηση τῆς στιγμῆς. Μέσ' ἀπὸ κείνη τὴ θολότητα τοῦ κόσμου μὲ τὴν ἀνέκφραστη ἐσωτερική του μελωδία, ἡ μόνη εἰκόνα πού πρόβαλλε φωτεινὴ καὶ ζωηρὴ μπροστά του, εἶταν ἡ φυσιογνωμία τῆς Ἠλέκτρας.

ΓΙΩΡΓ. ΔΕΛΙΟΣ

* Ἀπὸ τὴ συλλογὴ διηγημάτων «Ἕνα ἀπόγευμα» ποὺ θὰ κυκλοφορήσει προσεχῶς.

ΦΡ. ΣΙΛΛΕΡ

ΣΚΟΡΠΙΕΣ ΣΚΕΨΕΙΣ ΣΕ ΜΕΡΙΚΑ ΑΙΣΘΗΤΙΚΑ ΖΗΤΗΜΑΤΑ

Ἡ κρίση μας ὅσον ἀφορᾶ τὸ εὐχάριστο μεταβάλλεται ἐνόσω μεταβάλλεται καὶ ἡ κατάστασή μας ἀπέναντι στὸ ἀντικείμενό του. Δὲν πρόκειται λοιπὸν γιὰ μιὰ ἰδιότητα τοῦ ἀντικειμένου ἀλλὰ τὸ εὐχάριστο προκύπτει κυρίως ἀπ' τὴ σχέση, ποὺ ἔχει ἕνα ἀντικείμενο μὲ τὴν αἴσθησή μας, ἐπειδὴ ἡ κατάσταση τῆς αἴσθησης εἶναι ἕνας ἀπαραίτητος ὅρος γιὰ τὸ εὐχάριστον.

Ἀντίθετα τώρα τὸ καλὸν εἶναι καλόν, προτοῦ ἀκόμα νὰ τὸ φανταστοῦμε ἢ νὰ τὸ αἰστανθοῦμε. Ἡ ἰδιότητα ἐκείνη ποὺ τὸ κάνει νὰ μᾶς ἀρέζῃ ὑπάρχει ἁπλῶς καὶ μόνο γιὰ τὸν ἑαυτό της, χωρὶς νἄχῃ ἀνάγκη τὸ ὑποκείμενό μας, ἀδιάφορο ἂν ἡ εὐχαρίστηση ποὺ νοιώθουμε γιὰ τὸ καλόν, στηρίζεται στὴν δεκτικότητα τῆς φύσεώς μας. Συνεπῶς μποροῦμε νὰ ποῦμε πὼς τὸ εὐχάριστον ὑπάρχει ἐπειδὴ γίνεται αἰσθητό, ἐνῶ τὸ καλὸν γίνεται αἰσθητόν, ἐπειδὴ ὑπάρχει.

Ἡ διαφορὰ μεταξὺ τοῦ ὡραίου καὶ τοῦ εὐχάριστου, εἶναι λιγότερο χτυπητή, μ' ὅλο ποὺ εἶναι γενικὰ καὶ αὐτὴ μεγάλη. Στὴν περίπτωση τοῦ ὡραίου ὅπως συμβαίνει καὶ μὲ τὸ εὐχάριστο, πρέπει τὸ ὡραῖο νὰ παρουσιαστῆ στὴν αἴσθηση, πρέπει ν' ἀρέζῃ ἅμα ἐμφανιστῆ. Ὅπως συμβαίνει καὶ μὲ τὸ εὐχάριστο ἔτσι καὶ τὸ ὡραῖον δὲν δίνει γνώση τοῦ ἀντικειμένου του οὔτε καὶ προϋποθέτει μιὰ τέτοια γνώση. Ξεχωρίζει ὅμως πολὺ ἀπὸ τὸ εὐχάριστο, ἐπειδὴ τὸ ὡραῖο ἀρέζει μὲ τή μορφή του, μὲ τὴν ὁποία ἐμφανίζεται καὶ ὄχι μὲ τὴν ὑλικὴ αἴσθηση. Ἀρέζει μόνο στὸ λογικὸ ὑποκείμενο καὶ ἐφ' ὅσον τὸ ὑποκείμενο αὐτὸ εἶναι ταυτόχρονα λογικό. Δὲν ἀρέζει ἁπλῶς στὸ ἄτομο, ἀλλὰ στὸ εἶδος καὶ ἀδιάφορο ἂν ἔχει ὑπόσταση μόνο ἐξ αἰτίας τῆς σχέσης του μὲ τὰ αἰσθητὰ λογικὰ ὄντα, εἶναι ἀνεξάρτητο ἀπ' ὅλους τοὺς ἐμπειρικοὺς ὁρισμοὺς τῆς αἴσθησης καὶ μένει πάντα τὸ ἴδιο κι' ἂν ἀκόμα ἀλλάζει ἡ ἀτομικὴ κατάσταση τοῦ ὑποκειμένου. Αὐτὰ λοιπὸν εἶναι τὰ κοινὰ σημεῖα τοῦ ὡραίου μὲ τὸ καλὸν καὶ ἔτσι ξεχωρίζει τὸ ὡραῖοἀπ' τὸ εὐχάριστο. Συνεπῶς τὸ ὡραῖον διακρίνεται ἀπ' τὸ καλὸν ἐκεῖ ἀκριβῶς ποὺ προσεγγίζει τὸ εὐχάριστο.

Μὲ τὴ λέξη καλόν, πρέπει νὰ ἐννοεῖται ἐκεῖνο στὸ ὁποῖο ἀναγνωρίζει τὸ λογικὸ μιὰ ἀναλογία μὲ τοὺς θεωρητικοὺς καὶ πρακτικούς του νόμους. Τὸ ἴδιο ἀντικείμενο ὅμως εἶναι δυνατὸν νὰ συμφωνῆ ἐντελῶς μὲ τὸν θεωρητικὸ νοῦ, ἀλλὰ νὰ βρίσκεται ταυτόχρονα καὶ στὴν πιὸ ἔντονη ἀντίθεση μὲ τὸν πρακτικὸ νοῦ. Μποροῦμε π. χ. ν' ἀποδοκιμάζομε τὸν σκοπὸ μιᾶς α πράξης καὶ ὅμως νὰ θαυμάζομε στὴν ἴδια πράξη τὴ σκοπιμότητά της.

Μποροῦμε νὰ καταφρονοῦμε τὶς ἡδονές, ποὺ τὶς κάνει σκοπὸ τῆς ζωῆς του ὁ φιλήδονος, καὶ ὅμως νὰ ἐπαινοῦμε τὴν ἐξυπνάδα του στὴν ἐκλογὴ τῶν μέσων καὶ στὴ συνέπειά του μὲ τὶς βασικὲς ἀρχές του.

Ἐκεῖνο λοιπὸν ποὺ ἀρέζει μόνο μὲ τὴ μοφή του εἶναι καλόν. Εἶναι καλὸν ἀπολύτως καὶ δίχως ἄλλες προϋποθέσεις, ὅταν ἡ μορφή του εἶναι ταυτόχρονα καὶ τὸ περιεχόμενό του. Τὸ καλὸν εἶναι ἀντικείμενο τῆς αἴσθησης, μὰ ὄχι τῆς ἄμεσης αἴσθησης, ὅπως τὸ ὡραῖον. Τὸ καλὸν δὲν διεγείρει ἐπιθυμίες, ὅπως τὸ εὐχάριστο, οὔτε καὶ συμπάθεια, ὅπως τό ὡραῖον. Ἡ καθαρὴ παράσταση τοῦ καλοῦ μπορεῖ νὰ προκαλέση μόνο σεβασμό.

Ὕστερα ἀπ' τὴν ἐξακρίβωση τῆς διαφορᾶς ἀνάμεσα στὸ εὐχάριστο τὸ καλὸν καὶ τὸ ὡραῖον, φαίνεται πιὸ καθαρά, πὼς ἕνα ἀτελὲς καὶ ἄσκημο ἀντικείμενο, καὶ μάλιστα ἠθικὰ ἀξιοκατάκριτο θὰ μποροῦσε νἆναι μ' ὅλα ταῦτα εὐχάριστο, θὰ ἦταν δυνατὸ νὰ ἀρέζῃ στὴν αἴσθηση. Ἕνα ἀντικείμενο μπορεῖ νὰ διεγείρῃ τὴν αἴσθηση κι' ὅμως νἆναι καλόν, ν' ἀρέζῃ στὸν νοῦν. Ἕνα ἀντικείμενο μπορεῖ σύμφωνα μὲ τὴν ἐσωτερική του ὑπόσταση νὰ ἐξεγείρῃ τὸ ἠθικὸ αἴσθημα, κι' ὅμως μπορεῖ νἆναι ὡραῖον. Αὐτὸ γίνεται, ἐπειδὴ σ' ὅλες αὐτὲς τὶς διάφορες παραστάσεις συμμετέχει κάποια ἄλλη δύναμη ψυχικὴ καὶ κατὰ διαφορετικὸ μάλιστα τρόπο.

Μ' ὅσα εἴπαμε παραπάνω δὲν ἐξαντλήσαμε ἀκόμα τὴν ταξινόμηση τῶν αἰσθητικῶν ἐννοιῶν. Ὑπάρχουν δηλαδὴ ἀντικείμενα ποὺ εἶναι ταυτόχρονα ἄσκημα, φοβερὰ καὶ ἀντίθετα πρὸς τὴν αἴσθηση, ἀντικείμενα ποὺ δὲν ἱκανοποιοῦν τὸν νοῦ καὶ ἀδιάφορα ἀπὸ ἄποψη ἠθική, κι' ὅμως τὰ ἀντικείμενα αὐτὰ ἀρέζουν. Ἀρέζουν μάλιστα τόσο πολύ, ὥστε εὐχαρίστως θυσιάζομε τὴν εὐχαρίστηση τῆς αἴσθησης καὶ τοῦ νοῦ, γιὰ νὰ ἐξασφαλίσουμε τὴν ἀπόλαψη τῆς θέας τῶν ἀντικειμένων αὐτῶν.

Τίποτε δὲν εἶναι πιὸ ὄμορφο στὴ φύση, ἀπὸ ἕνα ὄμορφο τοπεῖο στὴν ὥρα τοῦ δειλινοῦ. Ἡ πλούσια ποικιλλία καὶ τὸ μαλακὸ περίγραμμα τῶν μορφῶν, τὸ παιγνίδισμα τοῦ φωτὸς πού ἀδιάκοπα ἀλλάζει ὁ ἀνάλαφρος πέπλος ποὺ ντύνει τὰ ξέμακρα ἀντικείμενα, ὅλα αὐτά, ἐπιδροῦν ταυτόχρονα καὶ μᾶς εὐφραίνουν τὶς αἰσθήσεις.

Ὁ ἁπαλὸς θόρυβος ἑνὸς μακρυνοῦ κα-

ταρράχτη, τὸ κελάδημα τῶν ἀηδονιῶν, μία μουσικὴ εὐχαρίστηση, θὰ κάνῃ τὴν εὐχαρίστησή μας πιὸ μεγάλη. Ἔτσι ξεχνιόμαστε σ' ἕνα γλυκὸ αἴσθημα ἠρεμίας καὶ ἐνῶ ἡ αἴσθησή μας συγκινεῖται σὲ βαθμὸ ἄμετρης εὐχαρίστησης ἀπ' τὴν ἁρμονία τῶν χρωμάτων, τῶν μορφῶν καὶ τῶν τόνων, συνεπέρνει τὴν ψυχή μας ἕνα ρεῦμα ἐλαφρῶν ἔξυπνων ἰδεῶν, καὶ ἡ καρδιά μας πλημμυρίζει ἀπὸ κῦμα αἰσθημάτων.

Ξάφνου σηκώνεται μιὰ καταιγίδα, ποὺ κάνει τὸν οὐρανὸ καὶ ὅλο τὸ τοπεῖο νὰ σκοτεινιάση, ποὺ νικᾶ ὅλους τοὺς ἄλλους τόνους ἢ τοὺς ἀναγκάζει νὰ σιγήσουν καὶ ποὺ μᾶς ἀφαιρεῖ ὅλη τὴν προηγούμενη ἀπόλαψη. Μελανὰ σύγνεφα περιβάλλουν τὸν ὁρίζοντα! Ἀκούγονται τρομεροὶ κρότοι κεραυνῶν. Ἡ μιὰ ἀστραπὴ ἀκολουθεῖ τὴν ἄλλη καὶ ἡ ἀκοή μας συνταράζεται στὸν ὕψιστο βαθμό. Ἡ λάμψη τῆς ἀστραπῆς κάνει πιὸ ζωηρὴ τὴν φρίκη τῆς νύχτας, Βλέπομε τὸν κεραυνὸ ποὺ πέφτει καὶ μᾶς κατέχει φόβος πὼς μπορεῖ κάποια στιγμὴ καὶ μᾶς νὰ μᾶς χτυπήση.

Στὴ μεταβατικὴ στιγμὴ πιστεύομε μᾶλλον πὼς ἔχομε κερδίση καὶ ὄχι πὼς χάσαμε. Ἐξαίρεση βέβαια ἀποτελοῦν οἱ ἄνθρωποι ἐκεῖνοι ποὺ ὁ τρόμος τοὺς κάνει νὰ χάνουν κάθε ἐλευθερία κρίσεως.

Μιὰ δύναμη μᾶς τραβᾶ σ' αὐτὸ τὸ θέαμα ποὺ τὸ ἀποκρούει ἡ αἴσθησή μας. Ἔτσι πέρνομε τὴ στάση τοῦ θεατοῦ μὲ κάποιο αἴσθημα, ποὺ δὲν μπορεῖ κανεὶς νὰ τὸ πῆ ἡ δ ο ν ή, μὰ ποὺ ξεπερνάει συχνὰ κατὰ πολὺ τὴν ἡδονή.

Τὸ θέαμα αὐτὸ τῆς φύσης εἶναι μᾶλλον κ α τ α σ τ ρ ε π τ ι κ ὸ παρὰ κ α λ ό ν. Στὸ κάτω κάτω δὲν εἶναι διόλου ἀνάγκη νὰ σκεφτῆ κανεὶς τὸ ὠφέλιμο τῆς θύελλας, γιὰ νὰ εὐχαριστηθῆ μ' αὐτὸ τὸ φυσικὸ φαινόμενο. Τὸ θέαμα λοιπὸν αὐτὸ εἶναι μᾶλλον φρικιαστικὸ καὶ ὄχι ὡραῖο, ἐπειδὴ τὸ σκοτάδι ποὺ ἀφανίζει ὅλες τὶς παραστάσεις ποὺ δίνει τὸ φῶς, ποτὲ δὲν μπορεῖ ν' ἀρέζῃ. Ἐπίσης ἐκεῖνο τὸ ξαφνικὸ τράνταγμα τοῦ ἀέρα μὲ τὸν κεραυνό, ἐκείνη ἡ ξαφνικὴ φωταγώγηση τῆς ἀτμοσφαίρας μὲ τὴν ἀστραπή, εἶναι ἀντίθετα σὲ ἕνα ἀπαραίτητο ὅρο κάθε ὀμορφιᾶς, ποὺ δὲν ἀνέχεται τίποτε τὸ ἀπότομο ἢ βίαιο. Μποροῦμε νὰ προσθέσομε ἀκόμα πὼς αὐτὸ τὸ φυσικὸ φαινόμενο προκαλεῖ στὴν γυμνὴ αἴσθηση μᾶλλον πόνο παρὰ εὐχαρίστηση, ἐπειδὴ τὰ ὀπτικὰ καὶ ἀκουστικὰ νεῦρα, μὲ τὴν ἀπότομη ἐναλλαγὴ φωτὸς καὶ σκότους, κεραυνοῦ καὶ σιωπῆς, ἐντείνονται δυσάρεστα καὶ ὕστερα πάλι κατὰ παρόμοιο τρόπο βίαια ἠρεμοῦν. Ὅμως παρ' ὅλους αὐτοὺς τοὺς λόγους ποὺ θἄπρεπε νὰ γνοήσουν δυσαρέσκεια, μιὰ θύελλα εἶναι, γιὰ κεῖνον ποὺ δὲν τὴν τρέμει, ἕνα ἐλκυστικὸ φαινόμενο.

Δεύτερον: Ἂς ὑποθέσουμε πὼς στὴ μέση μιᾶς ὁλοπράσινης ἀνοιχτῆς πεδιάδας, ὑψώνεται ἕνας γυμνὸς ἀπότομος λόφος, ποὺ ἐμποδίζει ἀπ' τὸ μάτι ἕνα μέρος τοῦ ὅλου τοπείου. Ὁ καθένας θὰ ἤθελε νὰ ἔλειπε ἀπὸ μπρὸς αὐτὸς ὁ ἄμορφος ὄγκος ποὺ μοιάζει σὰν κάτι ποὺ παραμορφώνει τὴν ὀμορφιὰ τοῦ ὅλου τοπείου.

Ἂς ὑποθέσομε τώρα πὼς ὁ λόφος αὐτὸς γίνεται ὁλοένα καὶ ψηλότερος δίχως ἡ μορφή του στὸ σύνολό της νὰ μεταβληθῆ, δηλ. μὲ τὶς ἴδιες πάντα ἀναλογίες πλάτους καὶ ὕψους. Στὴν ἀρχὴ θὰ μεγαλώση ἡ δυσαρέσκειά μας, γιατὶ ἐνόσω αὐξαίνει τὸ μέγεθος, ὁ λόφος θὰ γίνεται πιὸ αἰσθητὸς καὶ πιὸ ἐνοχλητικός. Ἂν ὅμως ἐξακολουθήσομε ν' αὐξαίνομε τὸ ὕψος καὶ φτάσομε ὡς τὸ διπλάσιο ὕψος ἑνὸς πύργου, τότε ἡ δυσαρέσκεια ποὺ νοιώθαμε στὸ ἀγνάντεμα τοῦ λόφου χάνεται ἀνεπαίσθητα καὶ δίνει τὴ θέση της σὲ κάποιο ἐντελῶς διαφορετικὸ συναίσθημα. Ἂν τέλος ὁ λόφος φτάση σὲ τέτοιο ὕψος ποὺ τὸ μάτι νὰ μὴν μπορεῖ νὰ τὸν συλλάβῃ σὲ μιὰ καὶ μόνη εἰκόνα, τότε γίνεται ὁ λόφος πιὸ σπουδαῖος ἀπ' τὸ ὄμορφο τοπεῖο ποὺ τὸν τριγυρίζει, καὶ ἡ ἐντύπωση ποὺ μᾶς προξενεῖ δὲν θὰ τὴν ἀλλάζαμε εὐχαρίστως μὲ μιὰ ἄλλη ἐντύπωση, ἔστω κι' ἂν ἤτανε αὐτὴ ἐξ ἴσου ὡραία. Ἂς ὑποθέσουμε τώρα πὼς τὸ βουνὸ αὐτὸ ἔχει τέτοια κλίση, ποὺ φαίνεται πὼς κάθε στιγμὴ πάει νὰ πέση. Τότε τὸ αἴσθημα ποὺ νοιώθαμε πρὶν μπερδεύεται μὲ κάποιο ἄλλο.

Στὸ πρῶτο αἴσθημα προσθέτεται καὶ ὁ φόβος. Ὅμως τὸ ἀντικείμενο αὐτὸ καθ' ἑαυτὸ γίνεται πιὸ ἐλκυστικό. Ἂν ὑποθέσομε τώρα πὼς θὰ μποροῦσε κανεὶς νὰ στηρίξῃ τὸ γυρτὸ αὐτὸ βουνὸ μ' ἕνα ἄλλο, τότε θὰ χάνονταν καὶ ὁ φόβος καὶ μαζὶ μ' αὐτὸν ἕνα μεγάλο μέρος τῆς εὐχαρίστησης ποὺ νοιώθαμε ἀπ' τὸ θέαμα.

Ἂς ποῦμε ἀκόμα πὼς βάζομε κοντὰ σὲ τοῦτο τὸ βουνὸ 4 ὡς 5 ἄλλα ὑψώματα, ποὺ τὸ καθένα τους νὰ ἦταν στὸ 1)4 ἢ 1)5 πιὸ χαμηλὸ ἀπ' τὸ διπλανό του. Τότε τὸ πρῶτο συναίσθημα ποὺ μᾶς προκαλοῦσε τὸ μέγεθός του θ' ἀτονήση αἰσθητά. Τὸ ἴδιο θὰ γινόταν καὶ ἂν χωρίζαμε τὸ ἀρχικὸ ὕψωμα σὲ 10 ἢ 12 ὁμοιόμορφα κομμάτια, κι' ἂν ἀκόμα τὸ στολίζαμε μὲ τεχνικὰ ἔργα.

(Ἔχει συνέχεια)

Μετ. Τ. ΣΤΟΥΓΙΑΝΝΑΚΗ

ΒΟΡΕΙΟΕΛΛΗΝΙΚΗ ΠΟΙΗΣΗ

1900 – 1940*

ΤΟΥ κ. ΜΠΑΜΠΗ ΝΙΝΤΑ

ΖΩΗ ΚΑΡΕΛΗ

Ἐδημοσίεψε ποιήματά της σὲ περιοδικά. Ἀκολουθεῖ νέο ὁλότελα δρόμο, τό δρόμο τοῦ Συρρεαλισμοῦ. Καὶ τόν ἀκολουθεῖ κατ' ἀνάγκη προμελετημένα κι' ὄχι ἀπό φυσικὴ ροπή, ὅπως τόν ἀκολουθοῦν ὅλοι ὅσοι θελήσανε νὰ γράψουν σύμφωνα μὲ τὴν τεχνοτροπία αὐτή. Κάνουν δηλαδὴ ποίηση μὲ συνταγή, ὅπως εἶναι πάντα ἡ ποίηση τῶν σχολῶν. Μιὰ ποίηση δεμένη σὲ ἀκαδημαϊκοὺς ὁρισμοὺς καὶ φορμαρισμένη μὲ ἐπιστημονικοὺς ὅρους, ποίηση δηλαδὴ σχολῆς, δὲ μπορεῖ νὰ γίνη. Ἀπό τόν τρόπο—τόν πάνω κάτω ὅμοιον—τῆς ἐλεύθερης ἐργασίας ἑνός ἢ καὶ περισσοτέρων, μπορεῖ νὰ δημιουργηθῆ σχολή. Μὰ ἡ σχολὴ τότε σημαίνει τὴν πλαισίωση, τό τέρμα τῆς νέας αὐτῆς καὶ πρωτότυπης ἐργασίας, καὶ μόνο τὴ μελέτη πάνω στὴ νέα αὐτὴ καλλιτεχνικὴ κατάκτηση ἐπιτρέπει ἢ δικαιολογεῖ. Κάθε ἀπόπειρα καλλιτεχνικῆς δημιουργίας πάνω στὰ γνωστά, τὰ ἀποκρυσταλλωμένα μοτίβα τῆς σχολῆς, ἀπόπειρα ποὺ δὲν τὴ θερμαίνει ἡ φλόγα τῆς προσωπικῆς δημιουργίας τοῦ νέου, τῆς συνέχισης τοῦ δρόμου πιό πέρα, εἶναι καθαρὴ μίμηση καὶ τίποτα περισσότερο. Γι' αὐτό, πολὺ σωστά, εἶπαν ὅτι ἡ κάθε σχολὴ τελειώνει ἐκεῖ ποὺ ἀρχίζει, ὅταν δηλαδὴ ἀρχίζη νὰ γίνεται γνωστὴ καὶ ν' ἀποκτᾶ ὀπαδοὺς ἕτοιμους νὰ γράψουν σύμφωνα μὲ τοὺς κανόνες της. Καὶ γι' αὐτό κι ὁ Μορεάς, λίγο πρὶν νὰ πεθάνη ἐδογμάτισε ὅτι δὲν ὑπάρχουνε σχολὲς στὴν Ποίηση Ὑπάρχουνε μόνο καλὰ κι ἄσχημα ποιήματα.

Αὐτὰ δὲν τὰ λέω γιὰ τὴν κ. Καρέλη. Ἀφορμὴ πῆρα ἀπ' αὐτή. Τὰ λέω γιὰ τὸ συρρεαλισμὸ καὶ γιὰ τοὺς ὀπαδούς του, ὅπως θὰ τάλεγα καὶ γιὰ τοὺς ὀπαδοὺς τῆς κάθε ἄλλης σχολῆς. Γιὰ τὴν ποιήτρια τούτη, γιὰ νὰ ξαναγυρίσω στὸ ἀντικείμενο τῆς κριτικῆς μου, λέγω ἀκόμη ὅτι δὲν ἀφέθηκε νὰ παρασυρθῆ ὁλότελα στὶς ἀκρότητες τῆς νέας τεχνοτροπίας. Δὲν ἐργάστηκε ἀπ' ἄκρη σ' ἄκρη ὑποσυνείδητα, μὲ τὸν τρόπο τῆς πυθίας, ὅπως ἔκαναν τόσοι καὶ τόσοι συρρεαλιστές, μὰ στάθηκε κάπου καὶ σκέφτηκε, ἔτσι ποὔδωσε τὰ ποιήματά της, τὰ λίγα ποὺ ἔχω ὑπ' ὄψει μου, σ' ἕνα συγκρατημένο, ἄς μοῦ ἐπιτραπῆ ἡ ἔκφραση συρρεαλισμό:

Θ' ἁπλωθῶ στὰ μεγάλα χέρια
τ' ἀνοιχτά χέρια, στ' ἁπλωμένα χέρια.
τῆς μεγάλης γῆς.
Μίλησα στοὺς ἀδελφούς μου
καὶ μοῦ χαμογέλασαν ἀδιάφορα.
Καθρεφτίζονταν στὸ στιλπνό μου μάτι,
σιωπηλὰ μιλῶντας. Ὅπου δὲν ὑπάρχει ἐλπίς,
ἐκεῖ βρίσκεται ἡσυχία δίχως ἀπάντηση.
Καταστροφὴ τῆς ἀναμονῆς.
Γιατὶ μ' ἔδιωξαν οἱ ἀδελφοί μου;
Μὲ πούλησαν ἀνήσυχοι στοὺς παρερχομένους.
Εἶμαι ὁ Ἰωσὴφ μὲ τὸ κουλὸ μέλλον
καὶ εἶμαι ὁ Ἰακώβ, ἀδίκησα τὸν Ἰσὰκ
γιὰ νὰ ζήσω·
νὰ δημιουργήσω τὸ φῶς
τῶν κατερχομένων ἀγγέλων σ' ἐμέ.
Ποῦ θὰ σταθῶ στὴν ἱστορία μου;
Ποιὰ ἔρημος θὸ μοῦ ἀποκαλύψη τόν ἐρχόμενο;
Ὁ φόβος τῆς ζωῆς καταστρέφει τὸ αὔριο.
Ἀπελεύθερος, ἡ μεγάλη ἀλήθεια συντρίβει.

Δὲν ὑπάρχει βέβαια μουσικὴ στίχου, πλοῦτος αἰσθήματος, λυρισμός. σαφήνεια, ἐδῶ πέρα, ἐλλείψεις ποὺ ἔκαμαν πολλοὺς ν' ἀπελπιστοῦν μὲ τὶς τέτοιες προσπάθειες καὶ νὰ θρηνήσουν γιὰ τὴ χρεωκοπία τῆς σύγχρονης ποίησης—νὰ τὶ λέει λ. χ. ὁ Ι. Παναγιωτόπουλος στὴν Ἱστορία τῆς Νεοελλην. Λογοτεχνίας (σ. 178) «Εἶναι προφανὲς ὅτι ἡ ποίησις ὄχι μόνον ἐν Ἑλλάδι, ἀλλὰ καὶ ἐν τῷ ξένῳ κόσμῳ διατρέχει κρίσιμον τοῦ βίου της περίοδον. Οἱ ἀληθεῖς ποιηταὶ καθίστανται ὁσημέραι σπανιώτεροι, ὁ δὲ ποιητικὸς λόγος, ἐκτρεπόμενος εἰς τὴν πεζολογίαν ἢ ἀποπειρώμενος ἐξ ἀντιθέτου νὰ ἀνυψωθῆ εἰς ὑπερβατικὰς καὶ ἀφηρημένας συλλήψεις, τῶν ὁποίων προσήκουσα ἔκφρασις θὰ ἦτο ὁ ρυθμὸς τῆς μουσικῆς μᾶλλον ἢ ὁ ἔντεχνος λόγος, καταναλισκόμενος δ' ἀφ' ἑτέρου εἰς ἀναζητήσεις λεπτοτάτων καὶ πολυμόρφων συναισθηματικῶν καταστάσεων, εἰς ἐπιδίωξιν θορυβώδους πρωτοτυπίας καὶ εἰς ἀσθματικὴν παρακολούθησιν ἀλλεπαλλήλων ἐσωτερικῶν ἀντιφάσεων καὶ ὑποσυνειδήτων κραδασμῶν θέτει ἀφ' ἑαυτοῦ τὸ πρόβλημα τῆς δυνατότητος τῆς ὑπάρξεώς του ὑπὸ τοὺς δημιουργηθέντας ὅρους. Κριτικοὶ καὶ αἰσθητικοὶ προσβλέπουσι δυσπίστως καὶ οἱονεὶ περιδεῶς τὴν σύγχρονον ἐξέλιξιν τοῦ ποιητικοῦ λόγου». Δὲν ὑπάρχουν λοιπὸν οὔτε οἱ στοιχειώδεις ἀξιώσεις τῆς ποιητικῆς ἐδῶ πέρα, μὰ εἶναι σημεῖα ἐδῶ κι ἐκεῖ ποὺ δημιουργοῦν τὴν ὑπόνοια κάποιου λανθάνοντος νοήματος καὶ σὲ σπρώχνουν σὲ κάποιαν ἐλεύθερη, δική σου λογικὴ σύνθεση—πρᾶγμα ποὺ δὲ συμβαίνει στὸν καθαρὸ συρρεαλισμὸ—καὶ βρίσκονται ἐπίσης στοιχεῖα ποὺ γεννοῦν μιὰν ὑποβλητικότητα καὶ κοντά της κάποια γοητεία δυσκολοέκφραστη, ἀνάλογη κάπως μὲ κείνη ποὺ ἀσκεῖται στὶς ἀναλφάβητες γρηοῦλες μὲ τὸ ἄκουσμα τῆς λειτουργίας. Καταγοητεύονται κι ἄς μὴν καταλαβαίνουν τίποτα. Γιὰ νὰ γοητευτῆ κανεὶς δὲν εἶναι ἀνάγκη νὰ

*Συνέχεια ἀπὸ τὸ προηγούμενο τεῦχος σελ. 87

Η "ΦΟΙΝΙΚΙΑ,, ΤΟΥ Κ. ΠΑΛΑΜΑ

ΕΡΜΗΝΕΥΤΙΚΗ ΜΕΛΕΤΗ *

ΤΟΥ ΒΑΣ. ΔΕΔΟΥΣΗ

11. Καὶ τὸ κορύφωμα τοῦ κακοῦ ἡ ἀρρώστια. Ἡ ἀρρώστια ποὺ καταστρέφει, ποὺ καίει τὰ λουλουδάκια (καὶ τοὺς ἀνθρώπους) σὰ νὰ ἦταν νεκροκέρια. Ἡ συναίσθηση αὐτὴ τῆς ἀδυναμίας καὶ τῆς ἀρρώστιας φέρνει τὸν πόθο τῆς ὑγείας. Μονάχα ὁ ἄρρωστος νιώθει τὴν ἀξία της καὶ λαχταρᾶ γι' αὐτήν.

κστ' στροφὴ

Ὦ φυσημένη ἀπ' τὴν καρδιὰ τοῦ πεύκου [ὑγεία!
Πατᾶς, παντοῦ οἱ καρποὶ στ' ἀγκάθια, στὰ [τριφύλλια.
Κυλᾶς μὲ τὰ νερά, καὶ λάμπουν τὰ στοι- [χεῖα,
γιὰ τἄδολο κρασὶ τρυγᾶς τὰ ὡραῖα στα- [φύλλια,
ὅπου σταθῆς, θἀναστηθῆ μιὰ πολιτεία,
πάντα ὁ μαστός σου γάλα ρέει, δροσιὰ στὰ [χείλια.
Ὦ μάννα στρογγυλὴ καὶ καρπερὴ καὶ ἀ- [κέρια,
μᾶς λειώνει ἡ ἀρρώστια· μοιάσαμε τὰ νε- [κροκέρια.

Ἡ ἀποστροφὴ αὐτὴ πρὸς τὴν Ὑγεία, ποὺ φαίνεται σὰ νὰ κόβει τὴ συνέχεια, δὲν ἔγινε παρὰ γιὰ νὰ δείξει καὶ νὰ τονίσε ἰμὲ τὴν ἀντίθεσή της τὴ φοβερὴ κατάσταση τῆς ἀρρώστιας. Καὶ εἶναι ἡ ἀρρώστια ποὺ φέρνει τὴ σκέψη τοῦ κακοῦ, τὴν ἀγωνία τοῦ θανάτου. Καὶ εἶναι ἡ ἀγωνία τοῦ θανάτου ποὺ κάνει τὴ φαντασία νὰ τὰ πλάθει ὅλα μαῦρα καὶ φλογίζει τὴν κολασμένη σκέψη, ποὺ προβάλλεται καὶ στὸν ἔξω κόσμο.

Μέσα μας μιὰ ψυχὴ ἀπὸ μπόρα κι' ἀπὸ [πίσσα
τὸ πονηρὸ γιὰ σὲ στὸ λογισμό μας βάζει.

Ἔτσι ἡ ἐπίκληση τῆς ὑγείας ὄχι μόνο δὲν κόβει τὴ συνέχεια, παρὰ δείχνει ἴσια ἴσια τὸ βαθύτερο αἴτιο, ἀπὸ ὅπου βγῆκε ἡ σκέψη τοῦ κακοῦ τῆς προηγούμενης στροφῆς καὶ ἀπὸ ὅπου ἐπηρεάζεται ἡ ποιητικὴ φαντασία στὶς ἑπόμενες στροφές.

12. Τὰ κλαδιὰ τῆς Φοινικιᾶς δὲν εἶναι οὔτε μαλλιά, οὔτε φτερά. Εἶναι, γιὰ τ' ἄρρωστα λουλουδάκια, τὰ σπαθιὰ τοῦ χάρου.

κζ' στροφὴ

Κλαδιά, μαλλιά, φτερά. Ἴσκιοι, ποὺ ἡ θεία [της χάρη
παίζει κι ἁπλώνει, πρῶτε, δεύτερε καὶ τρίτε,
ἀπὸ τὸ στοιχειωμένο τὸ σκληρὸ φεγγάρι
—μήτε κλαδιά, μήτε μαλλιά, καὶ φτερὰ μή- [τε!—
προψὲς μιὰν ὄψη τέταρτη εἴχατε πάρει·
σπαθιά! καὶ καρτερούσατε γιὰ νὰ χυθῆτε.
Νυχτοπετοῦσα πεταλοῦδα ἔλεος κάμε·
ἀπάνω στὰ φτερά σου πάρε μας νὰ πᾶμε!

Ὡς τώρα εἶχε γίνει λόγος γιὰ τὶς τρεῖς μορφὲς (ἴσκιους) τῶν κλάδων τῆς φοινικιᾶς. (Βλέπε στροφὴ κ΄). Ἡ τετάρτη ὄψη ποὺ παίρνουν τώρα στὰ μάτια τῶν γαλανῶν λουλουδιῶν εἶναι τὰ σπαθιὰ ποὺ ἑτοιμάζονται νὰ χυθοῦν κάτω καὶ νὰ θερίσουν τὰ λουλουδάκια. Τὴν ὄψη αὐτὴ τὴν πήρανε τὴ νύχτα ἀπὸ τὸ φεγγάρι, ποὺ εἶναι κι αὐτὸ σκληρὸ καὶ στοιχειωμένο. Ἡ νύχτα εἶναι ἡ μάνα τοῦ κακοῦ, ὅπως τὸ φῶς εἶναι τὸ σύμβολο τοῦ καλοῦ. Τὴ νύχτα ἐνεργοῦν τὰ κακὰ πνεύματα καὶ οἱ βρικολάκοι, τὴ νύχτα καὶ ἡ φαντασία τοῦ ἄρρωστου πλάθει μορφὲς σατανικὲς κι ὀλέθριες. Ἔτσι τὰ λουλουδάκια βλέπουν τὰ κλαδια τῆς Φοινικιᾶς σὰ σπαθιὰ ποῦ διευθύνονται πρὸς τὰ κάτω. Ἡ Φοινικιὰ λοιπὸν θέλει νὰ τὰ σκοτώσει. Ὦ, πῶς νὰ κάμουν νὰ φύγουν; Κάποια νυχτερίδα, κάποια νυχτοπετοῦσα πέρασε. Τὴν ἱκετεύουν.

Νυχτοπετοῦσα πεταλοῦδα, ἔλεος κάμε·
ἀπάνω στὰ φτερά σου πάρε μας νὰ πᾶμε!

13. Στὶς δυὸ ἀκόλουθες στροφὲς ἐξακολουθεῖ ἡ περιγραφὴ τῆς κακῆς ὄψης τῆς Φοινικιᾶς ὅπως τὴ μεταμορφώνει ἡ νύχτα. Τὴ μεταμόρφωση αὐτὴ τὴν εἶδαν τὰ λουλουδάκια, γιατὶ ἀγρύπνησαν ἐξαιτίας τῆς ἀρρώστιας. Σὰν ἕνα ὄνειρο βαρὺ (βραχνᾶ) στὰ πρωτοῦπνια ἔμοιαζε τὸ ὅραμα ποὺ εἶδανε. Ὅλα τὰ καλὰ πλάσματα τῆς φύσης κοιμοῦνται τὴ νύχτα, ἀγρυπνοῦν μόνο τὰ κακά, τὰ φαρμακερά.

Ἡ Φοινικιὰ χόρευε μαζὶ μ' αὐτὰ ἕνα ἀταίριαστο χορό.

κη' στροφὴ

Ἡ ἀρρώστια μᾶς τυράγνησε μὲ τὴν ἀγρύ- [πνια,
ὦ Φοινικιά, καὶ σὲ εἴδαμε νὰ κρυφογέρνεις,

ἐννοήση. Ἀντίθετα ἡ γνώση καταστρέφει τὴ γοητεία. Κι' ἄν ὑπάρχη κάποια πνοὴ ποιητικὴ σ' ὅλους αὐτοὺς τοὺς «ὑποσυνείδητους κραδασμούς,» πηγάζει σίγουρα ἀπ' αὐτὴ τὴν προϋπόθεση.

(Ἔχει συνέχεια)

ΜΠΑΜΠΗΣ ΝΙΝΤΑΣ

Συνέχεια ἀπὸ τὸ προηγούμενο τεῦχος σελ. 92

οἱ δρακοντιές, τὰ σκυλοβότανα, ὅλα ξύπνια,
νύχτα ἦταν, ἄμοιαστο χορὸ μ' αὐτὰ νὰ [σέρνεις.
Καὶ σὲ εἴδαμε ὄνειρο βαρὺ στὰ πρωτοῦ- [πνια
μὲ φλόμους καὶ μὲ χαμαιλιοὺς νὰ παρά- [δέρνεις,
καὶ γύρω σ' ἔπνιγαν ἀζώηρων περβόλια
κι ἀπὸ σκληρὲς ἀλόες λαὸς κι ἀπὸ τριβό- [λια.

κθ' στροφὴ

Κι ἥσουνα, τῆς ζωῆς ὡς νὰ ζητοῦσες φόρο
αἱματοπότιστο, κι ὁλάγρια ἀντιχτύπα
πεῖνα στὸ εἶναι σου, καὶ κάποιο σαρκοβόρο
ηὗρε σ' ἐσὲ καὶ φώλιασε, κι ἔσκαψε τρύπα,
κι ἔγινε σπήλαιο τὸ κορμί τὸ φτεροφόρο,
καὶ τῆς κορφῆς σου γιὰ κορφὴ φόρεσες [γῦπα.
Σὰ φλόγες καὶ σὰν κύματα καὶ σὰ λεπίδια
συρμένα ἀπὸ τὴ ρίζα ὡς τὴν κορφὴ σου [φίδια.

Ὁ ἄμοιαστος χορὸς τῆς κη' στροφῆς δείχνει πὼς δὲν εἶναι μόνο ἡ Φοινικιά, παρὰ κι' ὁλόκληρος θίασος ὁλόγυρά της ἀπὸ ἄσχημα, πικρὰ καὶ βρωμερὰ φυτὰ μαζὶ μὲ τὰ κακὰ ζῶα (ἀκρίδα, σφήκα, νυχτοκόρακας κ.λ.π. βλέπε κε' στροφή). Ἰδού τὸ κακὸ στὴν ἴδια τὴ φύση. Κέντρο τοῦ κακοῦ, θεὸς, τοῦ κακοῦ ἡ Φοινικιά. Σὰν τοὺς παλαιοὺς θεοὺς ποὺ ζητοῦσαν αἱματηρὲς θυσίες. «Καὶ μέσα σου εἶχες τὴν ὁλάγρια πεῖνα κάποιου σαρκοβόρου». Ἂς προσέξουμε τὴ σκόπιμη χασμωδία τοῦ «ὁλάγρια ἀντιχτύπα» ποὺ σοῦ ἀνοίγει τὸ στόμα καὶ δείχνει τὴν κίνηση ποὺ κάνει τὸ στόμα τοῦ πεινασμένου σαρκοβόρου. «Κάποιο σαρκοβόρο ἔσκαψε τὸ κορμὶ σου τὸ φτεροφόρο (φτερὰ εἶναι τὰ κλαδιά της) καὶ τὸ ἔκαμε σπήλαιο καὶ φώλιασε μέσα καὶ στὴν κορφή σου (στὰ κλαδιά σου), κάθισε κατάκορφα κάποιος ἁρπαχτικὸς γῦπας. Ἀπὸ τὴ ρίζα σου ὡς τὴ κορφή σου σὲ περιζώνουν σὰν κύματα καὶ σὰ φλόγες φίδια φαρμακερά. Καὶ ἔμοιαζες σὰ νὰ ζητοῦσες φόρο αἱματοπότιστο, σὰν ἄλλος Μολώχ».

Ἐνῶ στὶς στροφὲς ιε'—κβ' ἐξυμνοῦν τὴ Φοινικιὰ ὡς θεὰ καὶ βασίλισσα πεντάμορφη καὶ καλή, στὶς στροφὲς κε'—κθ' τὴν παρουσιάζουν σὰν ἕνα αἱμοβόρο θεὸ τοῦ κακοῦ. Ἡ κακὴ αὐτὴ ὄψη δὲν ἀποτελεῖ ἀντίφαση παράλογη. Τὰ λουλουδάκια ἔχουν πληγωθῆ ἀλύπητα ἀπὸ τὶς χοντρὲς σταλαματιὲς ποὺ πέφτουν ἀπὸ τὰ κλαδιὰ (κορφὴ) τῆς Φοινικιᾶς καὶ κράζουν μὲ πόνο στὴ δ' στροφή:

Πόσο σκληρὰ χτυπάει τὸ βόλι τὸ δικό σου!
Θεὸς ἀλύπητος ἂν εἶσαι φανερώσου
καὶ ρίξε μας νεροποντὴ μὲ μιᾶς νὰ πᾶμε
καὶ μὴ σκοτώνεις μας ἀγάλια ἀγάλια.

Ἔχουν τὸ λόγο τους λοιπὸν τὰ λουλουδάκια καὶ ἀμφιβάλλουν γιὰ τὴν καλοσύνη τῆς Φοινικιᾶς καὶ ἀρκεῖ τὸ περιβάλλον τῆς νύχτας γιὰ νὰ ξεπηδήσουν ἀπὸ μέσα τους οἱ πιὸ σκοτεινὲς σκέψεις. Τὸ ζήτημα ὅμως εἶναι ἂν ὑπάρχει ἀντικειμενικὰ τὸ κακὸ στὴ φύση ἢ μήπως εἶναι προβολὴ τῆς ἐσωτερικῆς μας ἀρρώστιας καὶ κακίας.

Μέσα μας μιὰ ψυχὴ ἀπὸ μπόρα κι ἀπὸ πίσσα, τὸ πονηρὸ γιὰ σὲ στὸ λογισμό μας βάζει.

Καὶ ἂν τοῦτο εἶναι σωστὸ—καὶ φαίνεται πὼς αὐτὸ θέλει νὰ πῆ ὁ ποιητής—, πῶς συμβαίνει ἡ ἀντίθεση αὐτή; Ἡ ἀντίθεση ὑπάρχει μέσα μας σὲ μιὰ διαλεχτικὴ συνύπαρξη.

14. Εἶναι στάλήθια ἀξιοθαύμαστο αὐτὸ ποὺ γίνεται στὴ φύση ἔξω καὶ μέσα μας, λένε τὰ λουλουδάκια. Γιὰ νὰ τὸ σκεφτῆ κανείς, πῶς ἀπὸ τὰ κακομύριστα καὶ τἀπορρίμια (λιπάσματα ζωϊκὰ) παίρνουν τροφὴ καὶ ξεβλαστώνουν τὰ χλωρὰ φυτὰ καὶ τὰ λουλούδια. Ἀπὸ τὴν ἀποσύνθεση τῆς ζωῆς βγαίνει ἡ σύνθεση καὶ ἡ ἁρμονία, ἀπὸ τὴν ἀσχήμια τῆς κοπριᾶς τὸ ἀγνὸ θαῦμα τῶν λουλουδιῶν τῆς ἄνοιξης.

λ' στροφὴ

Ποιὸς τὸ στοχάστηκε, ποιᾶς Μοίρας εἶναι [τάμα,
ἀπὸ τὰ κακομύριστα καὶ τἀπορρίμια
νὰ ὑψώνονται τὰ ὁλόχλωρα, καὶ ἁγνὸ τὸ [θάμα
τοῦ Μάη κι Ἀπρίλη ἀπ' τὴν ἀκάθαρτην ἀ- [σκήμια;
Γι αὐτὸ γαλάζια μέσα μας καὶ μαῦρα ἀν- [τάμα,
καὶ στὴν ψυχή μας ὠκεανοὶ καὶ στενορρύ- [μια.
Κι ἐκεῖ ποὺ ὁ νοῦς μὲ τὰ ὑπέρτατα πα- [λεύει,
κάτι πανάθλιο μᾶς κρατεῖ καὶ μᾶς μολεύει.

Μέσα μας λοιπὸν ὑπάρχει ἡ μοιραία ἀντίθεση ἢ μᾶλλον σύμπλεγμα ἀπὸ πολλὲς ἀντιθέσεις. Ὁ νοῦς μας φτερουγάει πρὸς τὰ ὕψη, ἀλλὰ σύγκαιρα νιώθουμε πὼς κάτι τι τὸ πανάθλιο μᾶς τραβάει πρὸς τὰ κάτω, μᾶς μολεύει, ἡ σκέψη μας εἶναι θεία καὶ κολασμένη, ἡ ψυχή μας εἶναι πλατειὰ σὰν τὸν ὠκεανὸ καὶ ὅμως πολὺ στενὴ σὰ στενορρύμι. Μέσα μας ἡ ὁμορφιὰ συντροφεύει τὴν ἀσκήμια (γαλάζια καὶ μαῦρα ἀντάμα). Γι' αὐτὸ οἱ μεταπτώσεις ἀπὸ τὸ καλὸ στὸ κακό, ἀπὸ τὄμορφο στὸ ἄσκημο, ἀπὸ τὴν εὐτυχία στὴ δυστυχία, κι ἀντίστροφα. Αἰώνια μεταμόρφωση!

(Ἔχει Συνέχεια)

ΒΑΣ. ΔΕΔΟΥΣΗΣ

ΓΡΑΜΜΑΤΑ ΕΝΟΣ ΓΕΡΟΥ ΣΕ ΜΙΑ ΝΕΑ*

ΝΙΚΟΥ ΓΕΩΡΓΙΑΔΗ

2

Ἀγαπητή μου,

Στὸ πρῶτο μου γράμμα σοῦ μίλησα γιὰ τὸν ἑαυτό μου. Σὲ τοῦτο θὰ σοῦ μιλήσω, καθὼς σὺ μοῦ ζητᾶς, γιὰ τὸν ἑαυτό σου. Καὶ μάλιστα ἡ βάση γιὰ μιὰ συζήτηση εἶναι ὁ ἑαυτός μας. Ὕστερα ἔρχονται τὰ ἄλλα, ποὺ εἶναι ἔξω ἀπὸ τὸν ἑαυτό μας. Κι' ἀκόμα αὐτὴ ἡ ἴδια ἡ ἐξωτερικὴ ζωὴ ἔχει τὶς ρίζες της μέσα στὸν ἑαυτό μας. Μοῦ γράφεις πὼς πάντα ἔκανες παρέες μὲ νέους. Μὲ νέους ποὺ τοὺς εὕρισκες στὸ Πανεπιστήμιο καὶ στοὺς χορούς. Ἀκόμη λὲς πὼς ἡ δική μου ἡ φιλία σοῦ ἄρεσε καὶ γιαυτὸ θέλησες νὰ τὴ συνεχίσεις μὲ γράμματα.

Σὺ εἶσαι μιὰ νεαρὴ ἐπιστήμων. Πάντα βέβαια θὰ συζητοῦσες γιὰ τὴν Ἐπιστήμη, γιὰ τὴ ζωή, γιὰ τοὺς ἀνθρώπους. Μὰ σὺ λὲς πὼς δὲ σὲ χόρταινε οὔτε ἡ ἐπιστήμη οὔτε αὐτά, ποὺ ἄκουσες καὶ ἔμαθες. Πάντα εἶχες ἀπορίες καὶ ἀμφιβολίες.

Πολὺ σωστά. Σ' αὐτὸ συμφωνῶ καὶ ἐγώ. Τίποτα δὲν μπορεῖ νὰ μᾶς λύσει τὶς ἀπορίες μας καὶ τὶς ἀμφιβολίες. Ἡ ἐπιστήμη βλέπει τὶς σχέσεις τῶν πραγμάτων μὰ δὲ βλέπει τὸ βαθύτερο νόημά τους. Μὴ ξεχνᾶς τί ἔλεγε μιὰ μακρινὴ φωνὴ τῆς ἱστορίας: «ἐκεῖνοι ποὺ ἔχουνε γνώση σὲ ποῦτο διαφέρουν ἀπὸ τοὺς ἄλλους ποὺ δὲν ἔχουν, πὼς δηλαδὴ ξέρουν καλύτερα τὴν ἄγνοιά τους, ἐνῶ οἱ ἄλλοι ἀγνοοῦν τὴν ἄγνοιά τους».

Βλέπεις λοιπὸν πὼς ἔτσι κατάλαβες μιὰ ἀνθρώπινη ἀδυναμία. Μιὰ ἀδυναμία νὰ νοιώσουμε τὰ πάντα. Αὐτὸ λοιπὸν μοῦ μαρτυράει ἕνα κομμάτι ἀπὸ τὸν ἑαυτό σου. Αὐτὸ εἶναι ἕνα σπουδαῖο χάρισμα ποὺ δὲν τὸ ἔχουν αὐτοὶ ποὺ λέγονται ἐπιστήμονες. Οἱ περισσότεροι ἀπ' αὐτοὺς νόμισαν πὼς τὰ ἔμαθαν ὅλα. Γιατὶ διάβασαν μερικὰ ἐγχειρίδια. Ἀλλοίμονο ὅμως! Ἡ ἀλήθεια εἶναι πὼς ἕνα κομμάτι ἔμαθαν μονάχα τῆς ζωῆς καὶ τοῦ ἀνθρώπου. Γιατὶ οἱ ἐπιστῆμες αὐτὸ κάνουν.

—Μὰ ἡ ζωὴ εἶναι ἕνα σύνθετο οἰκοδόμημα. Ὁ Ἐπιστήμονας δὲν ἔχει μπεῖ παρὰ μονάχα σ' ἕνα δωμάτιο καὶ δὲ βλέπει ὁλόκληρο τὸ οἰκοδόμημα. Γιὰ νὰ τὸ δεῖς ὁλόκληρο, γιὰ νὰ νοιώσεις στὸ σύνολό του, πρέπει νὰ τὸ γυρίσεις ὅλο ἀπὸ μέσα καὶ ἔπειτα νὰ σταθεῖς κάπως μακρύτερα: ἀπ' αὐτὴ τὴν ἀπόσταση πρέπει νὰ συγκεντρώσεις τὸν ἑαυτό σου καὶ νὰ ἰδεῖς. Ἔπειτα μὴ ξεχνᾶς καὶ αὐτό:

Πὼς δηλαδὴ καὶ σὺ πρέπει νὰ δουλέψεις πολλὰ χρόνια, γιαυτὸ τὸ οἰκοδόμημα ποὺ λέγεται ζωή.

Ἂν περάσεις ἀπὸ μέσα χωρὶς νὰ λάβεις μέρος, δὲ θὰ κάμεις τίποτα. Αὐτὰ θὰ ἔχεις καὶ δὲ θ' ἀκοῦς. Μάτια καὶ δὲ θὰ βλέπεις.

Δὲν ξέρω ἂν σὺ συμφωνεῖς μ' αὐτά.

Μὰ ἐγὼ ποὺ δὲν εἶμαι ἐπιστήμονας, αὐτὰ στοχάζομαι.

Ἂς συνεχίσω ὅμως μιὰ καὶ ποθεῖς νὰ σοῦ μιλήσω γιὰ τὸν ἑαυτό σου. Μοῦ γράφεις πὼς ἐχτὸς ἀπὸ τὴν ἐπιστήμη, πῆρες καὶ ἄριστα στὴ μουσική. Ἔτσι δὰ βλέπω πὼς ἁπλώθηκε ἡ ψυχή σου. Πὼς θέλησες νὰ κάμεις θυσία καὶ στὴ τέχνη καὶ στὴν ἐπιστήμη. Τὸ ἕνα ὅμως συγκρούεται μὲ τὸ ἄλλο. Ἀπὸ τὴ μιὰ μάθαινες ν' ἀναλύεις. Ἀπὸ τὴν ἄλλη νὰ συνθέτεις. Ἔζησες μιὰ μεγάλη ἀντίθεση. Αὐτὸ φανερώνει πὼς ἀπὸ μικρὴ σὲ τάραζεν ἡ ἀβεβαιότητα. Σὲ τάραζεν ἡ ἀοριστία. Ἄλλες γυναῖκες γιατρεύονται μὲ τὰ ὀνειροπολήματα.

Ἐσὺ θέλησες νὰ κάμεις προχώματα σὰν προνοητικὸς στρατιώτης. Μὰ τὸ ἄριστα αὐτὸ μαρτυράει πὼς πάντα δούλευες. Ὑπάρχει λοιπὸν μέσα στὸν ἑαυτό σου κάτι ποὺ δὲν ἀνήκει στὴ γυναίκεια φύση. Ὑπάρχει κάτι ποὺ εἶναι πλέρια ἀνδρικό. Πάσχισες νὰ πλατύνεις καὶ νὰ διακρίνεσαι. Πόθησες λαχτάρες καὶ δόξες. Ἐνῶ ἄλλες γυναῖκες πασχίζουν νὰ κυριαρχήσουν μὲ τὴν παθητικότητα καὶ τὴν πλαστικότητά τους.

Δὲν ἔπαψες ὅμως ἀπὸ τὸ νὰ εἶσαι καὶ γυναῖκα. Αὐτὸ τὸ βγάζω ἀπὸ τὸ ξάπλωμα ποὺ ἔκαμες στὶς κοσμικὲς συναναστροφές.

Βλέπεις πὼς γίνεσαι συνύπαρξη πολλῶν πραγμάτων. Ὑπάρχει μέσα στὴ ψυχή σου μιὰ ποικιλία. Αὐτὴ ἡ ποικιλία εἶναι καλὸ σημάδι. Μὴ νομίζεις πὼς ἔχασες ἀπ' αὐτὸ τὸ πρᾶγμα Γιὰ γύρισε καὶ δὲς γύρω στὴ φύση.

Παντοῦ ἡ ἁρμονία κλείνει μέσα της καὶ τὴν ποικιλία καὶ τὴν ἀντίθεση. Αὐτὰ τὰ πράγματα σοῦ τὰ θυμίζω, δὲ στὰ λέω γιὰ διδασκαλία. Θὰ τ' ἄκουσες τὴ στιγμὴ ποὺ σοῦ μιλοῦσε ὁ μουσικὸς γιὰ τὸ μάθημα τῆς ἁρμονίας. Μονάχα σοῦ θυμίζω τὴν διδασκαλία τοῦ Πυθαγόρα, ποὺ ἔλεγε πὼς ἡ ζωὴ εἶναι μιὰ μουσικὴ ἁρμονία. Ἐσὺ βέβαια ποὺ ἔχεις μέσα στὸν ἑαυτό σου τὴν ἀντίθεση καὶ τὴν ποικιλία, πράγματα ποὺ εἶναι στοιχεῖα ζωῆς, θὰ πεῖ πὼς ὑπάρχει μέσα σου ζωή. Κι' ἀκόμα καλύτερα ὑπάρχουν οἱ ρίζες τῆς ζωῆς μέσα σου. Γιατὶ ἡ ρίζα τῆς ζωῆς εἶναι πρῶτα πρῶτα ἡ ἀντίθεση. Ἔπειτα ἡ μεγάλη σου θέληση δείχνει πὼς ὁ ἑαυτός σου ζεῖ ἔντονα.

Οἱ περισσότεροι ἄνθρωποι ζοῦν πεθαμένα. Περνοῦν μέσα ἀπὸ τὸ ποτῆρι τῆν ζωῆς

* Συνέχεια ἀπὸ τὸ προηγούμενο τεῦχος σελ. 94

χωρὶς νὰ νοιώσουν τὸ ρίγος νὰ τοὺς ταράζει τὸ εἶναι:

Πῶς ἡ ζωὴ δὲ σὲ ἄφησε μόνη σου τὸ φανερώνει καὶ ἡ ἀντίθεση τῆς ἔκφρασής σου. Θέλω νὰ πῶ ἡ ἔκφραση τοῦ προσώπου σου, ἄλλοτε σ' ἔβλεπα λυπημένη, ἄλλοτε σ' ἔβλεπα χαρούμενη. Μιὰ ἀλλαγὴ πάντα εἶχες στὸ πρόσωπό σου. Κι' αὐτὸ σημαίνει πὼς κάτι γινόταν μέσα σου. Κάτι ποὺ θὰ ἔβαζε τὸ μυαλό σου καὶ θὰ τὸ ἀπόκρυβε ἡ καρδιά σου. Εἴτε κάτι ποὺ θὰ τὸ ἤθελε ἡ καρδιά σου καὶ θὰ τὸ ἀπόκρυβε τὸ μυαλό σου.

Καὶ μέσα στὴν ἐσώτερή σου αὐτὴ πάλη ἄλλαζε ἡ ἔκφραση τοῦ προσώπου σου. Γιατὶ ἡ ἔκφραση εἶναι μιὰ κατάσταση τῆς βαθύτερής μας ἀγωνίας καὶ ἀνησυχίας. Μιὰ κατάσταση τῆς πιὸ ἔντονής μας πάλης.

Ἔτσι δὰ βλέπεις ἔπλασε ἡ φύση τὸν ἄνθρωπο. Τὸν ἔπλασε νὰ ζεῖ σὲ μιὰ παντοτινὴ ἐσωτερικὴ πάλη. Ἡ πάλη αὐτὴ γίνεται ἀπὸ τὰ ἀντίθετα πράγματα ποὺ φωλιάζουν μέσα του.

Ἀπὸ τὴ μιὰ ἔχει λογικό. Ἀπὸ τὴν ἄλλη ἔχει ἔνστιχτο. Τὸ λογικὸ καὶ τὸ ἔνστιχτο κάνουν μιὰ μεγάλη ἀντινομία μέσα στὴν ἀνθρώπινη ὕπαρξη. Ἄλλοτε θέλεις νὰ κάμεις τὸ καλό. Ἄλλοτε θέλεις νὰ κάμεις τὸ κακό. Κι' ὅλα αὐτὰ γίνονται τὴ στιγμή, ποὺ ἔχεις ἀπέραντη λογικὴ δύναμη.

Ἀπὸ τὴν καρδιὰ τῆς ἱστορίας μιὰ φωνὴ κραυγάζει.

Γνώση! Περισσότερη γνώση.

Ἀλλοίμονο ὅμως! Πόση γνώση δὲν ὑπάρχει! Ἡ ρίζα τοῦ κακοῦ δὲν εἶναι ἡ ἄγνοια. Μπορεῖ νὰ γνωρίζεις πολλά. Μπορεῖ νὰ ἔχεις ἄπειρη γνώση. Ἡ γνώση αὐτὴ ὅμως μπορεῖ νὰ εἶναι μονάχα γνώση. Κάτι ἄλλο ποὺ εἶναι ἀνάμεσα ἀπὸ τὸ ἔνστιχτο καὶ τὸ λογικὸ μπορεῖ νὰ σὲ τραβάει γιὰ τὸ καλό.

Ἐσύ, ποὺ ἔχεις αὐτὴ τὴ μετάπτωση, θὰ πεῖ πὼς ζῆ μέσα σου ἔντονα αὐτὴ ἡ ἀνθρώπινη ἀντινομία.

Γιαυτὸ λοιπὸν πρόσεξε σ' αὐτὸ τὸ σημεῖο, πρόσεξε τὸ κακό.

Ν. ΓΕΩΡΓΙΑΔΗΣ

M. GLAUDIUS

Ο ΘΑΝΑΤΟΣ

Μαῦρο τὸ κελὶ τοῦ Ἅδη
θλιβερὸς—σὰν κουνηθῆ—
εἶν' ὁ ἦχος στὸ σκοτάδι
Κι' ὅταν πιὰ ἡ ὥρα ἐρθῆ,
παίρνει τὴ βαρειά του σφύρα
καὶ χτυπᾶ! Πώ! Πώ! Ἡ Μοῖρα!

(Μετ. Ε. ΑΜΑ)

ΤΥΠΟΓΡΑΦΕΙΑ
ΣΠΥΡΟΥ ΞΥΡΟΥ
Ὁδὸς Ἀσκητοῦ 58— Τηλεφ. 39-19
gen. Nr. 10491

ΚΡΙΤΙΚΗ ΤΟΥ ΒΙΒΛΙΟΥ

Ἠλία Κατσόγιαννη: «Ἀντιφεγγίσματα» (Ποιήματα, Ἀθήνα 1944)

Τὰ Ἀντιφεγγίσματα τοῦ κ. Κατσόγιαννη εἶναι μιὰ συλλογὴ μὲ τριαντατρία ποιήματα, σύντομα ὅλα —πεντάστροφο εἶναι τὸ μεγαλύτερό τους— καὶ σ' ὅλα, ἔξω ἀπὸ τὴν πρώτη σειρὰ ποὺ παρουσιάζει μιὰ σχετικὴ ποικιλία θεμάτων, στρέφεται γύρω στὸν Ἔρωτα.

Μόλις ξεχωρίζει κανεὶς καναδυὸ κομμάτια στὸ βιβλίο τοῦ κ. Κατσόγιαννη ποὺ νὰ δικαιολογοῦν κάπως τὴν ἔκδοση τοῦ βιβλίου του· τέτοιο εἶναι τὸ δεύτερο τῆς α' σειρᾶς μὲ τὸν τίτλο «Ἡ ψυχή μου» ποὺ ἀποδίδει ἕνα ἐκτοπλασματικὸ πέταγμα τῆς ψυχῆς, μὰ καὶ τοῦτο δὲν ἐμπνέει τὴν ὑποβλητικότητα ποὺ θὰ τόκανε τέλειο στὸ εἶδος του. Ἐπίσης ἡ «Νύχτα» μὲ τοὺς ἄρτιους στίχους της προπαροξύτονους, καὶ ἡ «Ἄνοιξη» ἀποδίδουν τὰ πράγματα ἁπλᾶ καὶ μὲ μιὰ χαρακτηριστικὴ παρατηρητικότητα ὡς καὶ μιὰ κάποια ἤρεμη πνοὴ ποὺ θυμίζει Πορφύρα. Ἐκεῖνο πάντως ποὺ πρέπει νὰ τονιστῆ ἰδιαίτερα εἶναι ἡ ἄψογη μετρικὴ κι ὁ φροντισμένος λεκτικὰ στίχος ποὺ ὑπάρχει σὲ ὅλα τὰ ποιήματα τῆς συλλογῆς, πράγμα ποῦ μαρτυρεῖ ὅτι ὁ ποιητὴς θὰ μπορέση νὰ δώση μιὰ σοβαρώτερην ἐργασία, μὲ τελειότερη ποιητικὴ πνοὴ κι ἕνα κάποιο προσωπικὸ τόνο, πράγματα στοιχειώδη γιὰ κάθε ποιητικὸ ἔργο.

ΜΠΑΜΠΗΣ ΝΙΝΤΑΣ

Ἀνδρονίκου Ν. Τζῶρα: «Ξωτικὴ Πολιτεία» Εἰκόνες ἀπὸ τὸν Ἄθωνα. Ἀθῆναι 1944

Τὸ βιβλίο αὐτὸ εἶναι μιὰ ταξινόμηση ἀπὸ σύντομες καὶ περιληπτικὲς σημειώσεις τῶν ἐντυπώσεων μιᾶς περιορισμένης ἴσως, σὲ διαθέσιμο χρόνο περιοδείας ἀπάνω στὸ «Τριτόριουμ» ἔδαφος τῆς Πολιτείας τῶν Μοναχῶν τοῦ Ἁγ. Ὄρους.

Δὲν ξέρουμε ἂν ὁ συγγραφεὺς φιλοδοξεῖ φιλότιμα μέσα στὶς γραμμές του αὐτὲς νὰ μᾶς δόση παραστικὴ εἰκόνα τῆς οὐσίας, τῆς αἰωνόβιας θρησκευτικῆς αὐτῆς Κοινότητος μὲ τὸν ἀπολιθωμένο συντηρητισμό της.

Τὰ στοιχεῖα ποὺ μᾶς δίνει σὲ τόνο πληροφοριακὸ εἶναι στοιχεῖα χρήσιμα ἴσως γιὰ ὁδηγό, γιὰ ἕνα τουριστικὸ δρασκέλισμα πρὸς τὸν τόπο ποὺ εἶδεν ὁ συγγραφεὺς ὄχι ὅμως καὶ ἡ ἀληθινὴ ἀτμόσφαιρά του. Αὐτὴ τοῦ διαφεύγει.

Οἱ ἐντυπώσεις του εἶναι ἐπιφανειακές, ἂν μὴ εἰκόνες ἑνός ρωμαντισμοῦ τῆς ταχύτητας ὅπως λέμε, ποὺ τόσο συγχέεται ἀπὸ πολλοὺς μὲ τὴν πραγματικότητα.

Δὲν πασατήρησε τὸ βαθύ. τὸ τραγικό, ποὺ φωλιάζει στὴν γωνιὰ αὐτὴ τῆς γῆς, ποὺ αὐτοὶ ποὺ τὴν πατοῦνε μοιάζουν μὲ ἀρχαῖα ἐρείπια ἀνθιστάμενα στοὺς αἰῶνες, ἀκόμα δὲν ἐξακρίβωσε τὸ μεγαλεῖο της ποὺ συνίσταται στὴν ὑπόσχεσι, πρὸς τοὺς μαυροφορεμένους, πειθαρχικοὺς πολίτες της μιᾶς ἄνετης νίκης ἐπάνω σὲ μιὰ ἀντιστατικὴ ὕλη ποὺ εἶναι ἡ ζωὴ τῶν ἡδονῶν, ὡς καὶ τὸ κέρδισμα τοῦ ἀγῶνα, τοῦ σώματος, ποὺ ὑποφέρει κανεὶς ἀπὸ αὐτὸ ὅσο μπορεῖ ἀκόμα νὰ τὸ χαρῆ.

Δὲν εἶδε ἐπίσης σὲ στιγμὲς ἐκστάσης, ποὺ τὶς παρέχει ἄφθονα ἡ ἀντίθεση τῆς φυσικῆς ὀμορφιᾶς τοῦ τόπου αὐτοῦ, μὲ τὶς ἀπόκοσμες αὐλακωμένες ἀπὸ τὸ ἠνί τοῦ πόνου τῆς πίστης φυσιογνωμίες τῶν μοναχῶν, μὲ τὰ νεκρὰ γιὰ τὸν κόσμο αὐτὸν ποὺ μυρίζει χῶμα καὶ ματαιότητα μάτια, ἀλλὰ ζωντανὰ γιὰ τὴν λάμψη ἐκείνη τὴν ἐξώκοσμη ποὺ καίει ἐκεῖ ψηλὰ στὸ

βασίλειο τοῦ Κυρίου τοῦ Ὕψους.

Εἶναι ἀλήθεια πὼς διαφέρει πολὺ ἡ σύγχρονή μας αὐτὴ Θηβαΐδα ἀπὸ τὴν παλειά, ὅπου οἱ κάτοικοί της πρὸς ἐξυλαομὸν ἀπὸ τὸ προπατορικὸν ἁμάρτημα ἀρνούντουσαν στὸ σῶμα τους ὄχι μονάχα κάθε ἡδονὴ καὶ εὐχαρίστηση, ἀλλὰ καὶ κάθε στοιχειώδη περιποίηση, ἔτσι ποὺ νὰ πιστεύουν πὼς ἡ ἀσθένειες τοῦ σώματος ἐξυγιαίνουν τὴν ψυχὴ καὶ ὅτι οἱ πληγὲς καὶ τὰ ἕλκη ἦταν τὰ λαμπρότερα καὶ ἁγιώτερα στολίδια τῆς σάρκας καὶ ὅπου πολιορκούμενοι ἀπὸ λεγεῶνας κολασμένων καὶ ἀκαθάρτων δαιμόνων ὑπερασπίζονταν ἐνάντιά τους μὲ τὴν βοήθεια τοῦ Θεοῦ καὶ τῶν Ἀγγέλων μὲ νηστίες, μετάνοιες καὶ μαστιγώσεις.

Τέτοιες βέβαια ὑπερβολὲς δὲν διαπιστώνουμε τώρα, ἀλλὰ ἡ οὐσία τοῦ ἀσκητισμοῦ τότε καὶ τώρα εἶναι μία: θέλει νὰ μᾶς δείξει ὅτι τὸ ἀληθινὸ ἀνθρώπινο μεγαλεῖο ἐκπηγάζει τελικὰ ἀπὸ τὴν κατανόηση τοῦ πῶς καὶ γιατὶ εἴμαστε ἀδύνατοι!

Ὁ κ. Τζῶρας εἶδε τὶς μορφὲς τοῦ Ἁγ. Ὄρους, ἀλλὰ δὲν θέλησε ἢ δὲν μπόρεσε νὰ μάθη τὶ σημαίνουν, δὲν θέλησε νὰ τὶς ἐκβιάση νὰ τοῦ ποῦν τὰ μυστικά τους, ἔτσι καταλήγει νὰ μιλᾶ σὰ συμπέρασμα, στὸ τέλος τοῦ βιβλίου του, σὰν ἄνθρωπος ποὺ ἔχει σχέση μὲ αὐτοματισμοὺς καὶ μύθους ἑνός λαοῦ, δηλαδὴ σὰν πολιτικὸς καὶ νὰ προτείνει τὴν ἀξιοποίηση τῶν πνευματικῶν καὶ ὑλικῶν δυνατοτήτων τοῦ Ἁγ. Ὄρους.

Τίποτα τὸ πιὸ παραπλανητικό. Τὸ Ἅγ. Ὄρος ἂν ἔχει κάποια γοητεία ζωντανὴ τὴν ὀφείλει στὸν ἀποστεωμένο συντηρητισμὸ τοῦ ἱερατείου του καὶ τὴν θέλησή του νὰ πραγματώνη συνεχῶς καὶ ἀδιάλειπτα τὴν παράδοση τοῦ ἀσκητικοῦ ἰδεώδους, ποὺ σὰν ἰδεῶδες εἶναι ἕνα αἰώνιο ξαναγύρισμα μὲ πρωτόγονην ὁρμὴ πρὸς τὰ πίσω, πρὸς τὴν ζωὴ καὶ πρὸς τὸν θάνατο.

ΣΤΥΛ. ΒΑΣΙΛΕΙΑΔΗΣ

ΚΡΙΤΙΚΟ ΣΗΜΕΙΩΜΑ

ΕΚΘΕΣΗ ΖΩΓΡΑΦΙΚΗΣ ΓΛΥΠΤΙΚΗΣ

κ. κ. Γιάκου, Γεωργιάδη, Κασόλα, Τσιμένη

Στὶς 7 Μαΐου, ἄνοιξε στοῦ Σαπουντζάκη ἡ ἔκθεση ζωγραφικῆς καὶ γλυπτικῆς, τεσσάρων νέων καλλιτεχνῶν τῆς Θεσσαλονίκης; τῶν Διον. Γιάκου, Γιάννη Κασόλα, Βασίλη Γεωργιάδη καὶ Λ. Τσιμένη. Τὸ κοινὸ χαρακτηριστικό, ποὺ παρατηρεῖ κανεὶς στὸ ἔργο τῶν τεσσάρων αὐτῶν καλλιτεχνῶν εἶναι ἡ ἀπόλυτη εἰλικρίνεια καὶ ἡ ἔλλειψη κάθε ἀρριβιστικῆς τάσης. Δὲν ἀκολουθοῦν, ἢ δὲν προσπαθοῦν νὰ δείξουν πὼς δημιουργοῦν τεχνοτροπίες, ποὺ δὲν ὑπαγορεύονται ἀπὸ μιὰ βαθύτερην ἐσωτερικὴν ἀνάγκη. Ἐκφράζουν ὅ,τι ἀληθινὰ νοιώθουν κι' ὅπως τὸ νοιώθουν. Δὲν εἶναι ἴσως στερημένοι ἀπὸ κάποιες ἀνησυχίες μὰ κι' οὔτε προσπαθοῦν νὰ δείξουν περισσότερες ἀπ' ὅσες πραγματικὰ κλείνουν μέσα τους.

Ὁ Γιᾶκος παρουσιάζει 21 κομμάτια. Ἐλαιογραφίες καὶ ὑδατογραφίες. Ἀφθονο φῶς, αἰσιόδοξη ἀτμόσφαιρα καὶ προπάντων θαυμαστὸ χρῶμα, χαρακτηρίζουν τὰ τοπεῖα τοῦ Γιάκου. Ἕνα χρῶμα πλούσιο, δροσερό, ποὺ εἶναι χαρὰ τοῦ ματιοῦ καὶ τῆς ψυχῆς. Ξεχωρίζουμε τὸ «Λουτρο—Μαχαλᾶ» (ἀριθ. 8), καλὸ σχέδιο κι' ἔξοχη σύνθεση χρωμάτων, τὸ «Ἐξοχὴ Παναγία—Ντοβρᾶ» ἀριθ. 10), ἕνα τοπεῖο γελαστὸ γιομᾶτο φῶς καὶ χαρούμενη διάθεση καὶ τὸ «Σταθμὸ» (ἀριθ. 14), ποὺ παρουσιάζει μιὰ κάπως ἰδιότυπη τεχνικὴ καὶ θαυμάσιο χρῶμα. Καλὰ κομμάτια ἀκόμα καὶ τὸ «Τοπεῖο ἀπ' τὴ Βέροια—ἄποψη» (ἀριθ. 6) κι' ὁ «Χειμῶνας» ἀριθ. 7. Γενικὰ ὅλα τὰ τοπεῖα τοῦ Γιάκου εἶναι ἀξιοπρόσεχτα. Τὰ πορτραῖτα του καλὰ σὲ σχέδιο καὶ σὲ χρῶμα κι' ἀκόμα δὲν τοὺς λείπει καὶ κάποια ἐκφραστικότητα. Μὰ ὁ Γιᾶκος εἶναι προπάντων ἕνας ποιητὴς τοῦ χρώματος. Γι' αὐτὸ τὸ ταλέντο του, βρίσκει ἴσως τὴν πλησιέστερην ἐκδήλωσή του στὰ τοπεῖα.

Ἀντίθετα μὲ τὸ Γιάκο, ὁ Κασόλας εἶναι στὸ χρῶμα του λιτός. Μερικὲς φορὲς ἴσως τόσο ποὺ καταντάει κάπως στεγνός. Μιὰ μυστικὴ θλίψη, μιὰ μελαγχολία κι' ἕνας σκεπτικισμὸς χαρακτηρίζουν τὶς συνθέσεις του. Μαντεύει κανεὶς ἀπὸ τὰ θέματα καὶ τὸν τρόπο τῆς ἐκτέλεσής τους, πὼς ὁ Κασόλας ζῆ τὸ δρᾶμα τῆς ἐποχῆς, σκέφτεται καὶ κλείνει μέσα του κάποιες ἀνησυχίες. Ἀπὸ τὰ ἔργα του ξεχωρίζουμε τὶς «Μακεδονοποῦλες» (ἀριθ. 33) ποὺ μαρτυρεῖ μιὰν ἀρκετὰ ὥριμη τεχνικὴ καὶ λεπτότατη παρατήρηση. Ἡ αὐτοπροσωπογραφία (ἀριθ. 22), ἡ μαθήτρια (ἀριθ. 23) καὶ τὰ γυφτάκια (ἀριθ. 36) ἔχουν πολλὴν ἐσωτερικότητα. Ἀξιοσημείωτο ἀκόμα καὶ τὸ «Χωριὸ Γρεβενῶν» (ἀριθ. 31). Οἱ «Μαυραγορῖτες» (ἀριθ. 35), παρ' ὅλες τὶς ἀντιρρήσεις ποὺ μποροῦσε ἴσως νὰ γεννήση σὲ μερικοὺς τὸ θέμα, εἶναι σὲ σχέδιο καὶ σὲ χρῶμα μιὰ πολὺ καλὴ σύνθεση.

Τὰ τρία γλυπτικὰ ἔργα, μὲ τὰ ὁποῖα ἐμφανίζεται ὁ Βασίλης Γεωργιάδης, παρουσιάζουν μεγάλην ὡριμότητα. Δείχνουν ἕναν καλλιτέχνη, ποὺ ἔχει βρῆ τὸ δρόμο του. Ἕναν καλλιτέχνη φτασμένο θὰ τολμοῦσα νὰ πῶ. Ἐκεῖνος ὁ «Τοξότης» (ἀριθ. 47) εἶναι ἕνα θαυμαστὸ ξέσπασμα. Ἕνα κομμάτι λάβα θαρεῖς, ποὺ ξέφυγε ἀπ' τὸ ἠφαίστειο τῆς ψυχῆς τοῦ καλλιτέχνη. Ἡ ὑπέροχη γραμμή, ἡ ἔξοχη ἀπόδοση τῆς ὑπερέντασης τῆς μυϊκῆς προσπάθειας, μαρτυροῦν ἕνα ταλέντο, γιομᾶτο ὑγεία καὶ ρωμαλεότητα. Τὸ ἴδιο δείχνει καὶ τὸ «κεφάλι παιδιοῦ» (ἀριθ. 48) μὲ τὴν τρυφερότητα τῶν χαρακτηριστικῶν τοῦ ἄγουρου παιδιοῦ καὶ τὸ «Κεφάλι» (ἀριθ. 46), γιομᾶτο νεῦρο, δύναμη καὶ στοχασμό

Ὁ Λ. Τσιμένης παρουσιάζει ἔργα ζωγραφικῆς καὶ γλυπτικῆς. Ἡ ἐργασία τοῦ Τσιμένη, στὸ σύνολό της, δείχνει ἕναν καλλιτέχνη μὲ ἀναμφισβήτητο ταλέντο. Ὡστόσο νομίζουμε, πὼς ἂν ἦταν κάπως αὐστηρότερος στὸν ἑαυτό του καὶ στὴν ἐκλογὴ τῶν ἔργων, ποὺ μᾶς παρουσίασε, θὰ κέρδιζε πολὺ περισσότερο, γιατὶ ἕνα μεγάλο μέρος ἀπὸ τὰ ἔργα ποὺ ἐκθέτει, ἢ δείχνουν πὼς δὲ δουλεύτηκαν ὅσο ἔπρεπε, ἢ δὲν παρουσιάζουν τίποτα τὸ ἀξιόλο-

γο καὶ τὸ προσωπικό. Μεγαλύτερην ὡριμότητα παρουσιάζει ὁ Τσιμένης στὸ γλυπτικό του ἔργο.

Ὁ «Ποιητὴς Ἰακωβίδης» (ἀριθ. 49) εἶναι ἕνα ὡραιότατο κι' ἐκφραστικώτατο κεφάλι. Πολὺ καλὴ ἡ «Βακχίδα» ἀριθ. 51). Ἂν τὸ κορμί της παρουσίαζε λιγώτερη πλαδαρότητα κι' ἡ γραμμή της ἦταν κάπως πειὸ δουλεμμένη, θὰ ἦταν ἕνα ἔξοχο ἔργο. Ἀπὸ τὰ ἔργα ζωγραφικῆς τοῦ Τσιμένη, ἀξιοσημείωτη ἡ «Τσιγγάνα» (ἀριθ. 56) καὶ «Ἔκστασή» (ἀριθ. 59) ποὺ εἶναι καὶ τὰ καλύτερά του.

Γ. ΚΑΤΣΑΜΠΗΣ

ΚΡΙΤΙΚΗ ΤΟΥ ΘΕΑΤΡΟΥ

ΚΑΛΛΙΤΕΧΝΙΚΗ ΕΤΑΙΡΙΑ

ΝΕΦΕΛΕΣ

Ἡ «Καλλιτεχνικὴ Ἑταιρία» τῆς πόλης μας ἀνέβασε σὲ ἀρκετὲς παραστάσεις μὲ σκηνοθεσία καὶ διδασκαλία τοῦ κ. Κ. Χαρατσάρη τὴν κωμωδία τοῦ Ἀριστοφάνη «Νεφέλες». Ἡ «Καλλιτεχνινὴ Ἑταιρία», συγκροτημένη ἀπὸ νέους ἀνθρώπους, παρουσιάζει παρ' ὅλες τὶς ἀναποδιὲς τῆς ἐποχῆς ἐδῶ καὶ κάμποσους μῆνες μιὰ εἰλικρινὴ καὶ ἀκάματη προσπάθεια γιὰ τὸ ξύπνημα καθαρῆς καλλιτεχνικῆς κίνησης στὴν πόλη μας. Νοιώθεις τὴν προσπάθεια αὐτὴ σὰν ἔκφραση ἁγνοῦ πόθου ψυχῆς γι' αὐτογνώρισμα καὶ πλάσιμο τοῦ ἑαυτοῦ καὶ τῶν γύρω. Ὑπάρχει ὁ σκοπὸς γιὰ τὸν ἑαυτό του! Αὐτὸ εἶναι τὸ βασικό· ἡ ἀληθινὴ κι' ἀμόλευτη ζωὴ ποὺ φέρνει τὴν εὐλογία τῆς δημιουργίας, ὅ,τι μάταια θὰ ζητήσης νὰ βρῆς στὶς περισσότερες τέτιου εἴδους κινήσεις τὰ τελευταῖα χρόνια στὸ τόπο μας, ὅπου ἡ τέχνη ἔπαυσε νὰ εἶναι πόθος, γίνονταν δούλευτρα κάθε ἄλλου σκοποῦ ἐκτὸς τοῦ ἑαυτοῦ της, κι' ἐκφυλίζονταν. Μαρασμὸς τῆς ἐποχῆς καὶ τῶν ἀνθρώπων της, ποὺ μέσα τους μαράθηκεν ὁ σπόρος τοῦ ἀληθινοῦ, κι' ἔσβυσε ἡ εὐγένεια καὶ τὸ θάρρος, ποὺ σὲ δίνει ἡ πίστη στὴν ἀλήθεια τοῦ ἑαυτοῦ σου καὶ σὲ σπρώχνουν πρὸς τὸ σκοπὸ ὁλόϊσια κι' ἀκάλυπτο, δίχως λεοντές.

Ἀνεβάζοντας τὶς «Νεφέλες» ἡ «Καλλιτεχνικὴ Ἑταιρία» ἔθεσε καὶ τὸ πρόβλημα τοῦ συγχρονισμοῦ τοῦ ἀρχαίου θεάτρου, ὅπου βέβαια ὑπάρχουν κατάλληλες προϋποθέσεις. Πέρα ἀπὸ τὴν γλωσσικὴ ζήτησε καὶ τὴ χρονικὴ μεταφορὰ τοῦ ἔργου. Τὴν ἀπόδοση δηλ. ὄχι μονάχα ὡρισμένων τυπικὰ ἀρχαίων γλωσσικῶν ἐκφράσεων, «ἀρχαϊσμῶν», νὰ ποῦμε, στὴ ζωντανή μας γλῶσσα, ἀλλὰ κι' ὡρισμένων χαρακτηριστικῶν ἀνθρώπινων τύπων, ποὺ ἀντιπροσωπεύουν καὶ συμβολίζουν ὡρισμένες ἀντιλήψεις ζωῆς στὸν ἀρχαῖο κόσμο, μὲ ἀντίστοιχες μορφὲς τῆς σύγχρονης κοινωνίας μας. Μόνο τὸ γεγονὸς τῆς θαραλέας ἀντιμετώπισης καὶ πρωτοπορίας τῆς Καλ. Ἑταιρίας στὸ ζήτημα αὐτὸ δίνει τιμὴ στὰ νεαρὰ στελέχη της. Ἀπὸ τὴν ἄποψη αὐτὴ θὰ μικρολογοῦσε ἴσως κανεὶς ἂν καταπιάνονταν μὲ τὴν ἀνάλυση κάθε λεπτομέρειας ζητῶντας ν' ἀποδείξῃ ὅτι ἀπότυχαν τυχὸν ἢ ὄχι οἱ παραστάσεις.

Τὸ ἀνέβασμα ἀρχαίου ἔργου δημιουργεῖ διάφορα δυσκολόλυτα προβλήματα σκηνικῆς καὶ ὑποκρητικῆς ἐξήγησης—ἀκόμη περισσότερο καὶ μιὰ χρονική του μεταφορά. Ἡ τελευταία, ὅπου εἶναι ἀπὸ τὴν ἀρχὴ δυνατή, ἔχει μὲ τὸ μέρος της τὸ γεγονὸς ὅτι ἀνασταίνει τέλεια τὸ ἔργο μὲ τὶς μορφὲς τοῦ δικοῦ μας κόσμου καὶ ψυχικὰ μᾶς τὸ πλησιάζει ἀπόλυτα. Βασικὸ πρόβλημα βέβαια εἶναι, πὼς θὰ πετύχη ἡ μεταφορά.

Τὸ ὅλο ἀνέβασμα, ἡ γλωσσικὴ καὶ χρονικὴ μεταφορὰ τῶν «Νεφελῶν» ἔγινε μὲ ἀρκετὰ ζωντανὴ κατανόηση κι' εὐλύγιστο πνεῦμα, ποὺ σὲ κρατοῦσαν ἐντατικὸ τὸ ἐνδιαφέρον καὶ μαρτυροῦσαν καταβολὴ ξεχωριστῆς πνευματικῆς καὶ ψυχικῆς προσπάθειας ἀπὸ μέρους τῶν καλλιτεχνῶν γιὰ τοὺς ὁποίους ἔνοιωθες ὅτι τὸ ἔργο τοὺς εἶχε γίνει ἀληθινὰ κέρδος ζωῆς.

Ἡ διάθεση τοῦ χοροῦ τῶν Νεφελῶν, ποὺ ἐλευθερώθηκε ἀπὸ τὸν στατικό του χαρακτῆρα κι' ἐναρμονίσθηκε μέσα στὴν ὅλη δράση ἔγινε μὲ λεπτὴ διαίσθηση τῆς σημερννῆς μας ἀντίληψης γιὰ τὸ θέατρο· ἔτσι δὲν αἰσθανόσουν τὸ χορὸ σκηνικὰ σὰν κάτι ξεκάρφωτο, ἢ περιττὸ ἀλλὰ σὰν ζωντανὸ στοιχεῖο, ποὺ ὀργανικὰ ἦταν ἀπαραίτητος. Ὁ χορὸς μὲ τὴν εὐλυγισία ποὺ τοῦ ἔδωσε ὁ σκηνοθέτης στὴν κίνησή του καὶ μὲ τὴν ἐκφραστικότατη παντομίμα ἔδινε ἕνα πλαστικὸ βάθος στὴν ὅλη σκηνή.

Ἡ συνοδεία τοῦ χοροῦ μὲ μουσικὴ ὑπόκρουση δημοτικῶν μας τραγουδιῶν, θὰ μποροῦσε ἴσως νὰ σταθῆ, ἔχω ὅμως τὴν γνώμη πὼς θἄταν προτιμώτερη ξεχωριστὴ μουσικὴ σύνθεση ποὺ νὰ θυμίζη δημοτικὰ μοτίβα. Ὅτι ὅμως δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ σταθῆ στὰ πλαίσια ἑνὸς κλασικοῦ ἔργου εἶναι ἡ ἀπόδοση τῶν χορικῶν μὲ δίστιχα, ποὺ ὁ τόνος κι' ὁ ρυθμός των ἀντιστοιχεῖ σὲ στίχους σύγρονης ὀπερέττας. Ἡ τελευταία ἔχει ἐκφυλιστεῖ τόσο στὸ τόπο μας ὥστε ν' ἀποτελῆ σήμερα τὸ κατώτατο εἶδος θεάτρου, πρᾶγμα ποὺ δὲν μποροῦμε οὔτε κὰν νὰ φανταστοῦμε γιὰ μιὰ κωμωδία τοῦ Ἀριστοφάνη. Αὐτὸ πρέπει νὰ τὸ προσέξη ἰδιαίτερα ὁ σκηνοθέτης της «Καλ. Ἑταιρίας» γιατὶ ἡ προσπάθεια γιὰ χρονικὴ μεταφορὰ ἀρχαίου ἔργου ἀποβλέπει στὸ ζωντανὸ ὄχι ὅμως καὶ παραμορφωμένο παρουσίασμα τοῦ ἀρχαίου θεάτρου.

Τὸ παρουσίασμα τῶν τύπων τοῦ ἀρχαίου κόσμου μὲ σύγχρονους, στὶς γενικὲς του γραμμὲς ἦταν ἐπιτυχημένο.

Ὑπάρχει μιὰ ἀντίρρηση. Ἡ σκηνικὴ ἐμφάνιση τοῦ Σωκράτη δὲν ἦταν πετυχημένη. Ἐκτὸς ἀπὸ τὸ γεγονὸς ὅτι ὁ νέος, ποὺ τὸν ὑποδύθηκε δὲν παρουσίαζε κανένα στοιχεῖο, ποὺ νὰ δικαιολογοῦσε τὸ ἀνέβασμά του στὴ σκηνή, μὲ τὴν ἔλλειψη κάθε πλαστικῆς πειθαρχίας κι' ἔκφρασης στὴ φωνὴ καὶ τὴν κίνησητου κατέστρεφε τὴν αἰσθητικὴ ἑνότητα τῶν σκηνῶν. Ἄσχετο πρὸς αὐτό, ἡ παράσταση ποὺ ἔχει κανεὶς γιὰ τὸ Σωκράτη, δὲν ἱκανοποιοῦνταν καθόλου μὲ τὴ νέα καὶ εὔρωστη ἐμφάνιση, ποὺ τὸν ἀνέβασε ἡ Καλ. Ἑταιρία. Ἕνας ἄνδρας μὲ περασμένα τὰ χρονάκια του μὲ τὴν πονηρὴ καὶξπεπειραμένηἐκείνηἔκφραση ἑνὸς γεροψημένου, ποὺ γεύτηκε ἀπ' ὅλες τὶς μεριὲς τὴ ζωὴ θὰ στέκονταν θαυμάσια γιὰ Σωκράτης, ἀπ' τὴν κωμικὴ διάθεση τοῦ Ἀριστοφάνη κυτταγμένη.

Γενικὰ ἡ ὑπόκριση τῶν νεαρῶν Καλλιτεχνῶν ἦταν ἀβίαστη κι' ἁπλη, πρᾶγμα ποὺ μαρτυροῦσε ὄχι μονάχα ὅτι ἔνοιωσαν καὶ ἀφομοίωσαν τὸν ρόλο τους— μὰ κι' ὅτι ἦταν ἀπαλλαγμένοι ἀπὸ τὸ δουλικὸ συναίσθημα ὅτι «παίζουν» μόνο. Ἔτσι, ἀπὸ τὴν ἄποψη αὐτὴ ἀποδόθηκεν ἡ κωμωδία τοῦ Ἀριστοφάνη μὲ ἔξυπνο καὶ ζωντανὸ πνεῦμα, κι' οὔτε στιγμὴ αἰσθανόσουν ὅτι πρόκειτο γιὰ μιὰ ἐποχὴ ποὺ βρίσκεται 2500 χρόνια πίσω μας.

ΚΡΑΤΙΚΟ ΘΕΑΤΡΟ

Ο ΚΑΛΟΚΑΡΔΟΣ ΓΟΥΡΣΟΥΖΗΣ

Ἡ τρίπρακτη κωμωδία «Ὁ Καλόκαρδος Γουρσούζης» τοῦ Κ. Γκολντόνι, ποὺ παίχτηκε στὸ Κρατικό μας Θέατρο πρὶν ἀπὸ καιρό, ἀνήκει στὴν κατηγορία ἐκείνη τῶν Κωμωδιῶν, ὅπου πλάθεται κυτταγμένος μὲ εὔθυμη διάθεση καὶ ἀπὸ τὴν κωμική του πλευρὰ ἕνας ὡρισμένος ἀνθρώπινος τύ-

πος, ποὺ ξεφεύγει ἀπὸ τὸν κανονικό, τὸν ἀπόλυτα ἰσορροπημένο, εἴτε γιατὶ τὸν κατέχει μιὰ ὁρισμένη μονομανία, ποὺ ρυθμίζει ὅλες του τὶς σκέψεις καὶ τὸ φέρσιμό του μέσα στὴ ζωὴ εἴτε, γιατὶ μιὰ ὁρισμένη ἀνθρώπινη ἀδυναμία τὴν ἔχει σὲ τέτιο βαθμὸ ἀναπτυγμένη ποὺ νὰ διέπει ὅλη του τὴν προσωπικότητα καὶ νὰ τὸν καθορίζει σὰν ἕνα χαρακτηριστικὸ τύπο μέσα στὸ περιβάλλον του. Τέτια κι' ἡ Κωμωδία. «Ὁ Καλόκαρδος Γουρσούζης». Πλάθει ἕνα τύπο: τὸν ἄνθρωπο τὸν καλόκαρδο στὸ βάθος ποὺ ἡ εὐέξαπτη ἰδιοσυγκρασία του κι' ἡ ἔμφυτη γκρίνια τὸν παρασύρει κάθε τόσο σὲφέρσιμο ἀπότομο κι' ἄγριο ὧρες, ὧρες, ἀκόμη καὶ στὰ πιὸ ἀγαπημένα του πρόσωπα γιὰ νὰ μετανοιώση πάλι καὶ νὰ ξεχειλίση ἀπὸ τρυφεράδα καὶ καλωσύνη.

Στὴ φύση τοῦ εἴδους αὐτοῦ τῆς κωμωδίας εἶναι, ὅλα τὰ ἄλλα πρόσωπα ποὺ δροῦν, τὰ ἐπεισόδια κ' ἡ πλοκὴ γενικὰ νὰ μὴν ὑπάρχουν γιὰ τὸν ἑαυτό τους ἀλλὰ γιὰ νὰ πλασθῆ διαυγέστερα, νὰ δειχθεῖ ἀνάγλυφος καὶ ζωντανὸς ὡρισμένος τύπος Εἶναι αὐτονόητο πὼς ἡ σκηνικὴ ἐξήγηση μιᾶς τέτοιας κωμωδίας ἔχει ἐπιτύχει κατὰ 80 ο)ο ὅταν ὁ πρωταγωνιστὴς μπορέσει ν' ἀποδώση μ' ἀληθινὴ ζωὴ τὸν τύπο τοῦ ἔργου. Ὁ κ. Ἀνδρ. Παντόπουλος δὲν κατώρθωσε νὰ σηκώση τὸ βάρος αὐτὸ στὸν Καλόκαρδο Γουρσούζη. Οἱ τόσο γρήγορα ἐναλασσόμενες ψυχικὲς καταστάσεις, οἱ μεταπτώσεις, ἀπὸ τὰ ἀγριεμένα, γεμάτα θυμὸ κι' ἱερὴ ἀγανάκτηση, ξεσπάσματα, στὴν μετανοιωμένη καὶ μειλίχια, στὴ τρυφερὴ καὶ φιλικώτατη διάθεση κι' ἀνάποδα, ὅτι δηλ. χαρακτηρίζει τὸν τύπο τοῦ Καλόκαρδου Γουρσούζη, ἀποδόθηκαν ἀπὸ τὸν κ. Παντόπουλο ἐντελῶς ἐξωτερικά, ἐπιφανειακὰ δίχως ψυχικὴ ἐμβάνθυνση. Τὸ παίξιμό του δὲν ἔνοιωθες νὰ ξεπηδάει σὰν ἀναγκαῖα πλαστικὴ ἔκφραση ἀπὸ ψυχικὲς καταστάσεις. Ἡ κίνησή, ὁ μορφασμός, ἡ φωνή, ἦταν ἐντελῶς τυποποιημένα κι' ἐπαναλαμβάνονταν ὁμοιόμορφα. Δὲν σάλευε ἐντός του ἡ θερμὴ ζωη τοῦ ἀληθινοῦ, τοῦ ἁπλοῦ φυσικοῦ, ποὺ θ' ἀνάσταινε ἀνάγλυφα πάνω στὴ σκηνὴ τὴν γενικὴ ἰδέα κι' εἰκόνα ποὺ ἔχουμε ἀπὸ τὴ ζωὴ γιὰ ἕνα τέτιο τύπο, καὶ θὰ μαρτυροῦσε γιὰ μιὰ ὀργανικὴ ταύτιση τοῦ ἠθοποιοῦ μὲ τὸ ρόλο του.

Γενικώτερα τὸ ὅλο ἐπίπεδο τοῦ ἀνεβάσματος ὤφειλε νὰ βρίσκεται σ' ἕνα τόνο πιὸ ἀνάλαφρο καὶ κωμικό. Αὐτὸ ἔπρεπε νὰ τὸ προσέξη ὁ σκηνοθέτης. Ἡ ὑπόδυση π.χ. τοῦ κ. Κατσιώτη ποὺ ἀπέδωσε τὸν Νταλανκοὺρ ἦταν ἐντελῶς ἀσυμβίβαστη μὲ τὴν ἀτμόσφαιρα καὶ τὴν ἐσωτερικὴ φύση τοῦ ἔργου. Ἐδῶ ὑπῆρξε μιὰ παρεξήγηση. Σὲ μιὰ κωμωδία μπορεῖ βέβαια νὰ ὑπάρξουν στιγμὲς καὶ ἐπεισόδεια μὲ κάποια δώση τραγικότητας, δὲν παίρνουν ὅμως ποτὲ βαρύ, σοβαρὸ τόνο, ὥστε τὴ λύση τους, ποὺ εἶναι εὐχάριστη πάντα, νὰ τὴν διαισθάνεσαι καὶ τέτια. Τὸ παίξιμο ὅμως τοῦ κ. Κατσιώτη ποὺ ὑποδίονταν ἕνα ρόλο ἀνάλογο, ἦταν τόσο σοβαρὰ τραγικὸ πολλὲς φορές, ποὺ καταστρέφονταν ὅλη ἡ αἰσθητικὴ ἑνότητα τῆς ἀνάλαφρης καὶ εὔθυμης ἀτμόσφαιρας τοῦ ἔργου.

Ἡ δὶς Βολονάκη δὲν βρίσκονταν ὅσον ἔπρεπε ἐναρμονισμένη πρὸς τὴν ἀτμόσφαιρα τοῦ ἔργου καὶ πρὸς τὸ ρόλο της, ποὺ ἀπαιτοῦσαν μιὰ ἀνάλαφρη, μιὰ πειαχτὴ κι' ὁλόδροση ὑπόδυση, κάπως σὰν ἕνα χαριτωμένο καὶ παιχνιδιάρικο πέταγμα πεταλούδας.

Ὅτι σὲ χάριζε ἀληθινὴ αἰσθητικὴ χαρὰ ἦταν ἡ σκηνογραφία τοῦ κ. Βακαλὸ καὶ πιο πολὺ ἡ σύνθεση τῶν χρωμάτων· ἦταν μιὰ χαρωπὴ κι' ἀνοιχτόκαρδη γιορτὴ ἀπὸ φῶς καὶ χρώματα, ποὺ ἔνοιωθες νὰ μιλάει ἀπὸ μέσα τους ὅλη ἡ εὔθυμη καὶ πονηρὴ μὰ καὶ τρυφερὴ διάθεση τοῦ ποιητῆ μὲ τὴν ὁποία τύλιξε τὰ πρόσωπα καὶ γεμίζει ὅλο τό ἔργο.

ΜΑΡΙΑ ΜΑΓΔΑΛΗΝΗ

Μὲ τὴν τραγωδία τοῦ Φρ. Χέμπελ «Μαρία Μαγδαληνή» τὸ Κρατικὸ Θέατρο κλίνει τὴν πρώτη του θεατρικὴ περίοδο. Δυστυχῶς οὔτε μὲ τὸ τελευταῖο του αὐτὸ ἀνέβασμα κατώρθωσε τὸ Κρατικὸ νὰ μᾶς ἀφήση μίαν εὐχάριστην ἀνάμνηση.

Ἡ σκηνικὴ ἐξήγηση τῆς τραγωδίας ἀποτέλεσε μιὰ ἀνέλπιστι ἀποτυχία, ποὺ βαρύνει κυρίως τοὺς ἠθοποιοὺς, ὅταν λάβουμε ὑπ' ὄψη μας ὅτι ὁ σκηνοθέτης μόνο μέσα σ' ἕνα πολὺ περιορισμένο κύκλο προσώπων ἔχει εὐχέρεια ἐκλογῆς γιά τοὺς ρόλους.

Τὸ ἐπίπεδο ὅλου τοῦ ἀνεβάσματος ἦταν ρηχό, δὲν ἔνοιωθες τὴν ἔνταση καὶ τὴν ἀνθρώπινη ἀγωνία ποὺ ἀναβρύζει ἀπὸ σκηνὴ σὲ σκηνὴ μέσ' ἀπὸ τὸ δρᾶμα. Δὲν ἔννοιωθες μέσα στὴν ἀτμόσφαιρα τὸν θερμὸ παλμὸ μιᾶς ἔντονης κι' ἀνήσυχης ζωῆς, ποὺ δρᾶ καὶ πάσχει. Εἶναι ἀναγκασμένος νὰ διαπιστώση πάλι κανεὶς πὼς οἱ περισσότεροι ἀπὸ τοὺς ἠθοποιοὺς δὲν διαθέτουν τὴν ἀναγκαῖα ἐκείνη, εὐαισθησία καὶ διαίσθηση μιᾶς δυνατῆς ψυχῆς, ποὺ θὰ τοὺς ἔκανε ἱκανοὺς νὰ μετουσιώνονται στὸν κόσμο ποὺ πᾶν ν' ἀναστήσουν, καὶ θὰ τοὺς ὁδηγοῦσε νὰ συλλάβουν ἐντός τους ὅλοι ὁλόκληρο τὸ δρᾶμα κι' ὁ καθένας ξεχωριστὰ τὸ ρόλο του, ὅμοια μὲ πραγματικὴ ζωή, ποὺ σὰν ἀνάγκη ζητάει νὰ ἐκφραστῆ μὲ τὸ ρυθμὸ τῆς τέχνης.

Θὰ ἤθελα νὰ ξεχωρίσω τὸν κ. Π. Ζερβὸ ποὺ ὑποδύθηκε τὸν Μάστρο Ἀντώνη, τὸν πηγαία τίμιο ἄνθρωπο ποὺ μέσα του δροῦν ἔντονα καὶ ρυθμίζουν τὴ ζωή του ὅλοι οἱ ἠθικοὶ νόμοι ὅσοι χαρακτήριζα, λίγο πολὺ τοὺς ἀνθρώπους τῆς ἀστικῆς τάξης. Κι' ὅταν ἡ ζωὴ τῶν γύρω του, ἔρχεται νὰ θίξη καίρια τὴν ἠθική του ὑπόσταση ποὺ αὐτὸς ἀγωνίζεται νὰ τὴν κρατήση ἀκέρια, ἀρχίζει γι' αὐτὸν ἡ τραγικότητα. Ὅλην τὴν ἀγωνία τοῦ ἀνθρώπου αὐτοῦ ποὺ ζητάει νὰ σώση τὸ ἠθικὸ περιεχόμενο τῆς ὕπαρξής του ὄχι μόνο τὴν ἀφωμίωσε κι' ἀφομοιώθηκε ἀπ' αὐτὴν βαθειὰ ὁ κ. Π. Ζερβός, ἀλλὰ καὶ τὴν ἀπέδωσε σ' ὅλες της τὶς διακυμάνσεις μὲ ἀνάγλυφη, κι' ἐπιβλητικὴ ἐνέργεια. Ὅτι ὅμως μείωνε τὴν αἰσθητικὴ ἐπίδραση τῆς ὑπόδυσης τοῦ κ. Ζερβοῦ ἦταν ὁ γεμᾶτος καὶ δυνατὸς τόνος τῆς φωνῆς του κι' οἱ κινήσεις καὶ τὸ βάδισμά του ποὺ μάρτυροῦσαν ἄνδρα γεροδεμένο καὶ νέο, στοιχεῖα ποὺ βρίσκονταν σ' ἀντίθεση πρὸς τὸν τύπο τοῦ Μάστρο Ἀντώνη, ἄνθρωπο κι' ἀπὸ τὰ χρόνια κι' ἀπ' τὴν ἠθικὴ ἀγωνία λυγισμένο.

Ὅμως αὐτὰ εἶναι στοιχεῖα τῆς φυσικῆς διάπλασης τοῦ κ. Ζερβοῦ, ποὺ δὲν ἔχουν σχέση μὲ τὴν ὑποκριτική του ἱκανότητα.

Ὅτι ἀποτελοῦσε ἀληθινὴ ὄαση μέσα στὴν αἰσθητικὴ ξέρα τοῦ ὅλου ἀνεβάσματος ἦταν ἡ ὑπόδυση τοῦ κ. Μ. Κατράκη στὸν πολὺ σύντομο δυστυχῶς ρόλο τοῦ ἔμπορου Βόλφραμ. Τὸ κοινὸ κι' ἀδιάφορο πρόσωπο τοῦ ἔμπορου Βόλφραμ, τὸ ἔδωσε χαρακτηριστικὴ μορφή, κάποια ξεχωριστὴ προσωπικότητα μὲ τὴν ὑπόδυσή του ὁ κ. Κατράκης. Μέσα ἀπὸ τὸ ἰδιόρυθμο, λίγο παράξενο φέρσιμο τοῦ ἠθοποιοῦ ὡς τὶς πιὸ μικρὲς λεπτομέρειές του τὴν κίνηση τῶν χεριῶν καὶ τῶν δακτύλων ἀκόμη μέσ' ἀπὸ τὶς διακυμάνσεις τῆς φωνῆς καὶ τὴν ἔκφραση τῶν ματιῶν, ἀπὸ τὸ βάδισμα καὶ τὴν στάση ἐκδηλώνονταν ἕνας τύπος ἀνθρώπου με μιὰ ὡρισμένη ψυχικὴ κατάσταση, ποὺ ὅσο συνηθισμένη καὶ ἂν ἦταν, τῆς ἔδινε ὁ κ. Κατράκης μιὰ ἰδιαίτερη ἀτομικότητα, πρᾶγμα ποὺ χάριζε στὴν ὅλη σκηνὴ τόση ζωντάνια ὥστε νὰ λυπᾶσαι ποὺ τελείωνε τόσο γρήγορα.

Ἡ δὶς Βολανάκη ἔδειξε μιὰ εἰλικρινὴ προσπάθεια καὶ ψυχικὴ ἐνέργεια γιά νὰ συλλάβη ὁλοκληρωμένη τὴν μορφὴ τῆς Κλάρας, μὲ τὴν τραγική της ἐξέλιξη ποὺ ὁδήγησε σὲ θυσία ζωῆς.

Ὅμως τῆς ἔλειψέ ἡ ἀνάλογη ψυχική ἱκανότητα ν' ἀναστήση ἐντός της σ' ὅλη της τὴν ἔκταση τὴν Κλάρα καὶ νὰ ταυτιστῆ μὲ τὴ μοῖρα της.

Τὸ παίξιμό της ἀντίστοιχα δὲν πήγαζε σὰν ἔκφραση ὀργανικὴ ἑνὸς ψυχικοῦ κόσμου ποὺ τὸν ἀνατάραζαν τόσες ἠθικὲς ἀντινομίες μὰ ἔμοιαζε σὰν ἕνα σύνολο ἀπὸ πρὶν μαθημένων τύπων, ποὺ ζητοῦσαν ἀνάλογες ψυχικὲς καταστάσεις γιὰ νὰ ἐφαρμοστοῦν. Αὐτὸ πρέπει νὰ τὸ προσέξη ἡ δὶς Βολανάκη. Εἶναι τόσο δουλικὰ προσκολημένη σ' ἕνα ἑκνευριστικὰ μονότονο καὶ τυποποιημένο ρυθμὸ ποὺ διέπει ὁλόκληρο τὸ παίξιμό της ὥστε καὶ ἐκεῖ ἀκόμη ὅπου πετυχαίνει μιὰ σύλληψη νὰ μὴ βρίσκει τὴν ἀνάλογη πλαστικὴ ἀπόδωση.

Ὁ κ. Κ. Παπᾶς, στὸ ρόλο τοῦ Γραμματέα ἦταν κυριολεκτικὰ ἀπελπιστικός. Ὄχι μονάχα καμμιὰ ἀφομοίωση τοῦ ρόλου μὰ οὔτε καὶ κάπια τεχνικὴ ἱκανότητα ὑποκριτικῆς ἀπόδωσης μαρτυροῦσε τὸ παίξιμό του. Ὅλη ἡ συνομιλία του μὲ τὴν Κλάρα, στὴν σκηνὴ τῆς συνάντησής των, ποὺ εἶναι ἕνα ἀκράτητο καὶ μήχειο ξέσπασμα ἀγάπης κι' ἀφοσίωσης καταντοῦσε μὲ τὴν ἀπόδωση τοῦ κ. Παπᾶ μιὰ ρηχὴ κι' ἄψυχη ρητορία ποὺ οὔτε στιγμὴ σ' ἔπειθε πὼς γι' αὐτὸν τὸν ἄνθρωπο ὁ ἔρωτάς του γιὰ τὴν Κλάρα τοῦ ἦταν ἀνάγκη ζωῆς. Στὴν τελευταία ἐπίσης σκηνὴ ἡ ὑπόδυση τοῦ κ. Παπᾶ ἀντὶ ν' ἀναβρύζει σὰν ἔκφραση ἀβάσταχτου πόνου καὶ ψυχικῆς συντριβῆς ἑνὸς ἄντρα ποὺ βλέπει νὰ χάνεται μαζὺ μὲ τὴν ἀγαπημένη του καὶ τὸ περιεχόμενο τῆς ζωῆς του ἔδινε τὴν ἐντύπωση παιδιοῦ ποὺ τὸ ἔπιασε τὸ παράπονο γιατὶ τοὔκαναν κάποιο κακό.

Ὁ τύπος τοῦ Λεονάρδου, τοῦ ἄδειου ἀπὸ κάθε ἰδεολογία καὶ αἴσθημα ποὺ τὴν ἠθική του ὑπόσταση τὴν ρυθμίζουν ὁ ξηρὸς ὑπολογισμὸς καὶ τὸ ὑλικὸ συμφέρον, μόνο ἀπὸ τὴν ἀπόδωση τοῦ ποιητῆ κι' ὄχι κι' ἀπὸ τὴν ὑπόκριση τοῦ κ. Μ. Νικολοπούλου ἐκφράζονταν.

Οἱ ἄλλοι ρόλοι ἦταν βέβαια ἁπλοὶ καὶ κοινοί, ὅμως οἱ ἠθοποιοὶ ποὺ τοὺς ὑποδύθηκαν δὲν μπόρεσαν νὰ τοὺς δώσουν κάποια ξεχωριστὴ ζωὴ μιὰ συνολικὴ μορφὴ ποὺ ν' ἀνταποκρίνεται στὴν γενικὴ εἰκόνα ποὺ ἔχοῦμε στὴ ζωὴ γιὰ κάποιον ἔστω καὶ κοινὸ ἀνθρώπινο τύπο, ὅτι κατώρθωσε ὁ κ. Κατράκης στὸ ρόλο τοῦ ἐμπόρου.

Ἔτσι ἔκλινε τὸ ἔργο μὲ τὴν τραγική του λύση χωρὶς νὰ κατωρθώσουν οἱ ἠθοποιοὶ νὰ σὲ συνεπάρουν μὲ τὴν δύναμη τοῦ ἀνθρώπινα ἀληθινοῦ καὶ νὰ σὲ μεταδώσουν τὸ μυστικὸ δέος ποὺ ἀναδίνει ἡ ἐναγώνια ἀνθρώπινη ὕπαρξη ὅταν ὁ ἀκέριος χαρακτῆρας της κι' ἡ μοῖρα τὴν ὁδηγοῦν στὸ θάνατο.

ΠΑΝ. ΜΑΡΙΝΑΚΗΣ

ΣΗΜΕΙΩΜΑΤΑ ΤΟΥ ΔΕΚΑΠΕΝΘΗΜΕΡΟΥ

ΛΙΓΑ ΓΙΑ ΤΟ ΠΕΡΙΟΔΙΚΟ ΜΑΣ

Μὲ τὸ φύλλο αὐτὸ τὰ «Μακεδονικὰ Γράμματα» μπαίνουν στὸ δεύτερο τρίμηνο τῆς πνευματικῆς τους προσπάθειας.

Ἂν κρίνει κανένας ἀπ' τὴν προθυμία, μὲ τὴν ὁποία δέχτηκαν τὴν προσπάθειά μας, ἐκεῖνοι ποὺ πραγματικὰ καὶ εἰλικρινὰ πιστεύουν στὴν ἀξία καὶ στὴν ἀνάγκη τῆς πνευματικῆς καὶ καλλιτεχνικῆς καλλιεργείας τοῦ νέου Ἑλληνισμοῦ, πρέπει νὰ εἶναι αἰσιόδοξος καὶ γιὰ τὸ μέλλον τοῦ περιοδικοῦ μας. Ἀντιμετωπίζοντας χίλιες δυὸ δυσχέρειες, ποὺ τὶς γεννάει ἡ δύσκολη ἐποχὴ ποὺ περνᾶμε, καὶ ἰδίως τὴν ἔλλειψη χαρτιοῦ βρεθήκαμε πολλὲς φορὲς στὴν ἀνάγκη νὰ καθυστερήσουμε τὴν ἔκδοσή μας. Ἔτσι καὶ τὸ φύλλο τοῦτο βγαίνει καθυστερημένο καὶ γι' αὐτὸ τὸ λόγο διπλό.

Καὶ στὸ ἑξῆς προσπάθειά μας θἆναι νὰ βγαίνει τὸ περιοδικὸ ὅσο θὰ μᾶς εἶναι δυνατὸ κάθε δεκαπενθήμερο κι' ἂς εἶναι γνωστὸ πὼς κάθε καθυστέρησή του θὰ ὀφείλεται πάντα σὲ λόγους ἀνεξάρτητους ἀπ' τὴ θέλησή μας.

Η ΚΑΛΛΙΤΕΧΝΙΚΗ ΚΙΝΗΣΗ ΤΩΝ ΝΕΩΝ

Σημειώνουμε σὰν εὐχάριστο γεγονὸς τὶς προσπάθειες τῶν νέων στὸ καλλιτεχνικὸν ἐπίπεδο. Ἡ Χιουμουριστικὴ ἔκθεση, ἡ Πασχαλινὴ γιορτὴ καὶ τὸ Μουσικὸ Πρωϊνὸ τοῦ Ε Ο Π. εἶχαν ἐξαιρετικὴν ἐπιτυχία. Σοβαρώτερη ἦταν ἡ ἐκδήλωση τῆς Ὁμάδος Ἀποφοίτων τοῦ Πειραματικοῦ μὲ τὴν Ἔκθεση Ζωγραφικῆς, τὴν ὁποίαν ἔκριναν στὸν καθημερινὸ τύπο κολακευτικώτατα οἱ κ. κ. Δεδούσης, Βακαλὸ καὶ Γαλατσιᾶνος. Παραφωνία στὶς κρίσεις αὐτὲς ἀποτέλεσε ἡ κριτικὴ ἑνὸς κ. Βενιέρη στὸ φοιτητικὸ Περιοδικὸ «Ξεκίνημα», στὴν ὁποία κάνει διαπιστώσεις, γιὰ τὴν ἀντικειμενικότητα τῶν ὁποίων ἀμφιβάλλουμε, τὴ στιγμὴ ποὺ ἂν δεχτοῦμε τὶς ἀπόψεις του πρέπει νὰ ὁμολογήσουμε πὼς ὅλοι οἱ ἄλλοι, ποὺ τόσο ἱκανοποιητικὰ ἔκριναν τὴν ἔκθεσην αὐτὴ τῶν νέων, ἔπαθαν στραβομάρα. Ἔπειτα οὔτε «φουτουριστικοὶ» οὔτε «ὑπερρεαλιστικοὶ» ἦταν οἱ πίνακες ὥστε νὰ τοὺς πέρνει κανένας ὅπως θέλει... Εὐτυχῶς ποὺ ἄλλοι βλέπουν τοὺς νέους καὶ τὶς προσπάθειές τους ἀλλοιῶς καὶ ξέρουν προπαντὸς νὰ μὴ σπαταλοῦν τόσον ἀλογόριαστα τὴν αὐστηρότητα γιὰ τοὺς ἄλλους ὥστε νὰ μὴ μένει καὶ λίγη γιὰ τὸν ἑαυτό τους.

Η ΑΛΛΗΛΟΓΡΑΦΙΑ ΜΑΣ

κ. **Ν. Καπλ.** Τὰ τέσσερα ποιήματα ποὺ μᾶς ἔστειλες καὶ σὰν πρωτόλεια ἀκόμα κρινόμενα εἶναι ἀτελῆ. Τὰ λείπει ὄχι μόνο ἡ σοβαρὴ ποιητικὴ διάθεση μὰ καὶ ἡ στοιχειώδης μετρική. Θὰ ἦταν προτιμώτερο γιὰ τὴν ὥρα νὰ περιοριστῆτε στὸ διάβασμα.

κ. **Χ. Ἀνδρ Ἐδ.** Ἀπαντήσαμε μὲ γράμμα.

κ. **Α. Ζαχ.** Δείχνεις πὼς μπορεῖς νὰ δώσεις καὶ σὲ μετάφραση καὶ σὲ πρωτότυπο πολὺ καλὰ πράγματα. Μὴ ξεχνᾶς νὰ δουλεύεις καὶ νὰ διαβάζεις. Ποτὲ νὰ μὴ βιάζεσαι κι' οὔτε νὰ νομίσεις πὼς ἡ ποίηση εἶναι ἀπόκτημα συνταγῆς κι' ἐπιτηδευμένης προσπάθειας. Αὐτὴ σου τὴν πηγαία φλόγα νὰ καλλιεργήσεις. Τὸ ποίημα σου κι' ἡ μετάφραση ποὺ λάβαμε μέσον τοῦ κ. Π. θὰ δημοσιευτοῦν.

Ὀδ. Γιαν. Δυστυχῶς τὰ ὅσα γιὰ τὸν ἀλησμόνητο Γ. Κοκκίνη γράφεις, ἦρθαν πολὺ μετὰ τὴν ἔκδοση τοῦ φύλλου τὸ ὁποῖο μιλήσαμε γι' αὐτόν. Περιμένουμε κάτι ἄλλο δικό σου.

κ. **Γ. Κουντζέλην.** Ἀπαντήσαμε μὲ γράμμα.

Δίδα **Α. Μαρούση.** Ἔχετε ἀπόλυτα δικαιο γιὰ τὴ λέξη «συρρεαλισμός». Στὴ γλῶσσα μας ἐξ αἰτίας τῆς ἔλλειψης τοῦ γαλλικοῦ u γίνηκε συνήθεια νὰ μεταχειρίζονται σὲ περιπτώσεις ποὺ θέλουν νὰ ὑποδηλώσουν φωνητικὰ τὸν φθόγγο αὐτὸν, νὰ χρησιμοποιοῦν τὸ u. Τοῦτο βέβαια εἶναι ἐπόμενο νὰ δημιουργεῖ συγχύσεις. Εἰδικὰ γιὰ τὴν περίπτωσή μας πρωτιμοῦμε τὴν μετάφραση τοῦ surrealisme σὲ ὑπερρεαλισμός. Ἂν μερικὲς φορὲς γίνηκε χρήση τοῦ ὅρου συρρεαλισμὸς στὸ περιοδικό μας, ἢ γίνηκε ἀπὸ ἀβλεψία ἢ γιατὶ αὐτὴ ἦταν ἡ προτίμηση τοῦ γράφοντος.

ΒΙΒΛΙΟΠΩΛΕΙΟΝ

Α. Ν. ΣΥΡΟΠΟΥΛΟΥ

ΤΣΙΜΙΣΚΗ 71, ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗ

ΤΗΛΕΦ. 41 - 64

ΟΛΑΙ ΑΙ ΝΕΑΙ ΕΚΔΟΣΕΙΣ:

Α΄.

Λογοτεχνία—Θέατρον— Κριτική— Καλαὶ Τέχναι—Φιλοσοφία—Δίκαιον—Πολιτικαὶ Ἐπιστῆμαι—Κοινωνιολογία—Ἰατρικὴ Φυσικαὶ Ἐπιστῆμαι.

Β΄.

Βιβλία διδακτικά, Δημοτικῆς, Μέσης καὶ Ἀνωτέρων σπουδῶν, Στερεότυπα, Μεταφράσεις, Παιδαγωγικά, Χάρται, Λεξικὰ κ. τ. λ.

Σπουδασταὶ καὶ φίλοι τοῦ βιβλίου πρὶν ἀγοράσετε ἢ πουλήσετε βιβλία ἐπισκεφθῆτε γιὰ τὸ συμφέρο σας

ΤΟ ΝΕΟ ΒΙΒΛΙΟΠΩΛΕΙΟ

ΤΟΥ Γ. ΣΙΛΕΛΟΓΛΟΥ

ΣΤΗ ΣΤΟΑ ΜΠΕΖΕΣΤΕΝΙ

Βασ. Κωνσταντίνου 25

Ὅπου θὰ βρῆτε καὶ τὰ παρακάτω καινούργια βιβλία

ΧΟΥΜΟΥΖΙΟΥ, Παλαμᾶς καὶ ἡ Ἐποχή του, ΚΑΝΤ. Κριτικὴ Πρακτικοῦ Λόγου, ΣΟΠΙΝΧΑΟΥΕΡ. Σκέψεις καὶ Ἀποσπάσματα, ΣΟΠΕΝΧΑΟΥΕΡ Κριτικὴ Ἐλευθέρας Βουλήσεως, ΟΥΡΑΝΗ, Α. Παρασχος, ΓΙΑΝΝΟΠΟΥΛΟΥ, Τὸ Δάσος μὲ τοὺς Πιθήκους, ΚΛ. ΠΑΡΑΣΧΟΥ, Καλλιτεχνικὴ Δημιουργία, Μ ΝΙΚΟΛΑΪΔΗ, Γιὰ λίγη Ζωή, Π. ΧΑΡΗ. Κρίσιμη Ὥρα. Π. ΧΑΡΗ. Μακρινὸς Κόσμος, Κ. ΠΑΡΑΣΧΟΥ. Ψηλὰ στὶς Κορφὲς, ΑΡΓΥΡΟΠΟΥΛΟΥ. Χρονικὰ τῆς Ἀνατολῆς, ΣΤΟΝ. Ἡ Ζωὴ ἑνὸς Ἀνθρώπου.

ΝΕΑ ΒΙΒΛΙΑ

CARREL. Ὁ Ἄνθρωπος, STORM. Λίμνη τῶν Χιμαιρῶν, ΒΕΝΕΖΗ. Αἰολικὴ Γῆ, Β΄ ἔκδοση, ΝΤΟΣΤΟΓΙΕΦΣΚΥ. Αἰώνιος Σύζυγος, R. ROLLAND. Βίος τοῦ Μπετόβεν, M. RILKE. Γράμματα σ' ἕνα νέο Ποιητή, ΠΑΡΑΣΧΟΥ. Ψηλὰ στὶς Κορφὲς, ΛΟΥΝΤΕΜΗ. Γλυκοχάραμα, Θ. ΠΕΤΣΑΛΗ. Κυρία τῶν Τιμῶν, ΖΩΤΟΥ. Ταξεῖδι στὴ Γαλλία, ΤΣΟΥΚΑΛΑ. Ἀπόκρυφα Ἐπιστημῶν, Π. ΠΙΚΡΟΥ. Ἀρθοῦρος Σοπενάουερ, ΓΚΑΙΤΕ. Χέρμαν καὶ Δωροθέα, ΖΟΛΑ. Ἡ Νταβέρνα, ΔΟΞΑ. Εὔα, Ντόρα, R. ROLLAND. Ἐμπεδοκλῆς, ΠΑΝΑΓΙΩΤΟΠΟΥΛΟΥ. Ἁπλῆ Ζωή, ΞΕΦΑΟΥΔΑ. Ὁ Κύκλος, Δ. ΟΥΡΑΝΗ. Ἀχιλλεὺς Παράσχος, ROLLAND. Ζωγράφος Renouar, Δ. ΠΟΛΙΤΗ. Eroica, ΝΙΤΣΕ. Τὸ Λυκόφως, ΟΣΚΑΡ ΟΥΑΙΛΤΝ. Τέχνη καὶ Κριτική, ΣΟΠΕΝΧΑΟΥΕΡ. Κριτικὴ τῆς Ἐλευθέρας Βουλήσεως. ΚΑΝΤ. Κριτικὴ Πρακτ. Λόγου, ΡΟΔΑ. Μορφὲς τοῦ Θεάτρου, ΜΩΡΟΥΑ. Τὸ Ἐνστικτο τῆς Εὐτυχίας, ΓΙΑΝΝΟΠΟΥΛΟΥ. Τὸ Δάσος μὲ τοὺς Πιθήκους, Θ. ΚΑΔΙΑΝΑΚΗ. Ἐπιλογή, Π. ΧΑΡΗ. Κρίσιμη Ὥρα, Π. ΧΑΡΗ. Μακρυνὸς Κόσμος, Μ. ΝΙΚΟΛΑΪΔΗ. Γιὰ λίγη Ζωή, ΚΟΚΚΟΛΑΤΟΥ. Διὰ τὰς νεαρὰς Μητέρας.

Τὰ παραπάνω βιβλία πουλιοῦνται στὸ Βιβλιοπωλεῖο

Γ. ΒΟΣΝΙΑΔΗ

ΤΣΙΜΙΣΚΗ 54